

PETO BERILO

18184
ZA

OBČE LJUDSKE ŠOLE

SESTAVIL

Prof. Dr. A. DE MICHELI

CENA L 2.80.

ŽALOŽIL LICINIO CAPPELLI
TRST.

43187

43187 --

Pridržujejo se vse pravice.

FZC 318/1958

1. Zaprta!

Spisal Andrej Rape.

Dne 16. prosinca 18... se je vrtela Vrtoglavčeva Jera pred Bohinjčevo gostilno. Vrtela se je in klicala stare in mlade ljudi: „Preteto! Veliki in mali, debeli in suhi! Balo gledat, balo! Kmalu bodo tu! Pa bodo igrali, pa bodo vriskali — juh! In hrskali bodo konji in šopke bodo imeli na komatih. Gledat! In vozovi bodo olepšani s tistim rdeče, belo in modro pobarvanim ličkanjem, ki uhaja izpod obliča našemu Jurju, kadar dela omare, mize... Hej, juh!“

Zavrtela se je na eni nogi, in culica, ki jo je vedno nosila na glavi, je komaj obdržala ravnotežje. Ta culica je bila njeno najdražje imetje, zakaj v nji je imela shranjeno mašno knjigo rajne matere, v knjigi pa podobice, mične podobice, ki jih je imela tako rada. Jera je izmed vseh dragocenosti, ki jih je nosila v culici na glavi, največkrat pogledala precej veliko podobico, ki ji jo je dal, kakor je pripovedovala, gospod katehet zato, ker se je naučila moliti tako lepo kot nobeden drugi.

In zbirali so se stari in mladi ljudje okolo Jere. Jera Vrtoglavčeva je bila res vrtoglava, vsaj ljudje so pravili tako. Ljudje so pravili, da se je Jeri potrla eno kolesce v

glavi — ti grdi ljudje! No, po obleki in obrazu so utegnili soditi prav.

Šolskega drobiža se je nabiralo okolo Jere več in več. Še Belčeva Tilka, ki je sicer hodila samodruga v šolo, se jim je pridružila.

Vaški fantje so pred gostilno sredi ceste napravili preprego. Iz daljave so že čuli harmoniko in vriskanje. Ondi izza ovinka se je prikazala cela vrsta lepo okičenih voz. Zastave na smrečicah so vihrale, konji so hrskali, klarineti in harmonika so cvilili. Prav kakor je obetala Vrtoglavčeva Jera...

V farnem zvoniku je bila deveta ura. Prostor pred gostilno se je izpraznil nenavadno hitro. Otrok ni bilo več videti. Pač! Belčeva Tilka je še stala ondih ter gledala zamaknjena v to življenje na cesti. Preslišala je biti uro. Po součenkah se ni ozirala, zato tudi ni opazila, da so že vse davno odšle. Bala, vaški Janez, ki je hodil ves preprežen s rdečimi, modrimi in belimi trakovi iz ličkanja pred vozovi, kakor bi jim kazal pot, in Vrtoglavčeva Jera — vse to je Tilko silno zanimalo in zmotilo.

„Janez, kaj ne, danes si pa po dolgem času zopet vesel, je kričala Jera, „vesel kakor medved na pomladnem solncu.“

In Janez se je ustavil. Ustavili so se vozovi pred gostilno. In stopil je Janez na eno nogo in zavriskal je kakor vlak, ki pelje dol od Kranja. Kozarec vina v roki držeč, je jel peti:

„Le hitro na kvišku!...“

Z nogo in glavo si je dajal takt.

Belčeva Tilka je še vedno stala in zrla Jero in Janeza, Janeza in balo, pa zopet Jero — vsa zamišljena. In konje je gledala, ki so hrskali, in poslušala je razglašeno godbo klarineta in harmonike.

„V šolo pojdi!“ se oglasi Jera. „Devet je že davno, in v šoli se že uče, ti pa stojiš tu in prodajaš zijala! V šolo pojdi, ti pravim, da ne boš kaznovana.“ In Jera se je odurno zagrohotala.

Tilka se je zdramila. V srcu jo je nekaj zbolelo, in ta bolest ji je zaplula notri dol do prstov na nogah. Vzdihnila je prav globoko, kakor bi hotela s tem vzdihom bolest, čudno bolest, ki se je s tisočnimi rokami oprijemala njene notranjosti, vreči iz srca.

Tilka je stekla, kar so jo nesle noge. Harmonika in klarinet sta dajala takt.

Bom, bom... V stolpu je bila ura pol desetih. Zdelo se je Tilki, da so ti udarci razgrnili samo grenkobo povsod okolo nje. Ta grenkoba ji je zablodila tudi v srčice.

Ptiči, posedajoči na obpotnem drevju, so stresali sneg na tla, kakor perje suh sneg. In padal je sneg tako mirno, tako tajno na tla, da se ni čulo ničesar, le pod drevjem so se napravljale iglaste kopice. Tilki se je zdelo, kakor bi jo zbadale v glavo in prav v dno srca. Pred šolo je bila. Čula je glasne odgovore otrok, ki so v šoli odgovarjali v zboru.

„Ah, zakaj sem gledala balo?“ ji je nekaj reklo in šepetalo po ušesih. „Pa ravno včeraj je kaznoval gospod učitelj Slaparja in Koejana zato, ker sta zamudila. Obljubil je enako kazen vsakemu zakasnelcu... Zaprta sta bila...“

Postala je pred šolskimi vrati. In v duhu je zrla tako čudno prazno veliko šolsko sobo. V nji pa sedi ona sama — zaprta.

Odrpala je vrata... Otroci so se ozrli, in učitelj je začudeno in obenem strogo pogledal na Tilko, ker deklica po navadi ni zamujala šole. Zasmilila se mu je, ko jo je videl

vstopiti s povešeno glavo pred klopi in moliti. Smilila se mu je, ko je potrta stopala v klop. Ali rekel ni ničesar...

* * *

Silno počasi so lezle ure. Naposled se je oglasil zvon. Molili in odmolili so. V parih so šli otroci iz šole. Tilka je sama obsedela v klopi.

Naslonila se je na klop. Jokala je. Naposled je jela pisati šolski red: „Hodi redno in o pravem času v šolo“ — kakor bi hotela s tem izbrisati svojo nerednost.

Skozi okno s hodnika je videl učitelj njeno sklonjeno glavo. Začul je globok vzdih, ki ga je povzročila huda boleost.

Pisoča deklica se je obrnila in zazrla učitelja, ki jo je resno gledal skozi okno.

Vstopil je. Povprašal jo je po vzroku zakasnelosti. In povedala je vse, vse je povedala natančno, kako se je bila zagledala v Vrtoglavčevo Jero; vaškega Janeza, balo i. t. d. ter kako je preslišala uro.

„Kaj pa si tu napisala“ je vprašal učitelj.

In pokazala mu je.

„Prav tako,“ je izpregovoril, prečitavši napisano. „Veseli me, da se sama zavešaš, da nisi ravnala prav in se tega kesaš.“

„Oh, nikoli več ne bom gledala bale, nikoli več Vrtoglavčeve Jere in vaškega Janeza!“ je hitela zatrjevati Tilka.

„Pridna si bila doslej in marljiva. Upam, da boš potlej še pridnejša in glej, da ostane današnja kazen prva in zadnja.“

In Tilka je hitela domov. Součenke je dohitela in celo pustila zadaj. Spominja pa se še danes kot vrla gospodinja besed učiteljevih in ne more prehvaliti koristi šole ter rada pripoveduje, da je bila dne 16. prosinca 18... prvič in zadnjič v šoli zaradi bale — zaprta.

2. Dolgi prsti.

Spisal E. Gangl.

Lepo je gledati drevo, kadar ga odeva spomladi dehteče, pestrobojno cvetje. A še lepše je gledati drevo, kadar dozori sad in se vabljivo smeje z zelenih vej, češ: „Pridi, odtrgaj in povžij me!“

Pridi, odtrgaj in povžij me! — Da, to je jako lepo rečeno! Ali druga stvar je, ako tudi smeš vedno priti, odtrgati in povžiti. Kaj pomaga še tako lepo vabilo, če pa raste jablana na sosedovem vrtu in če je sosed Mlakar siten in strog mož, ki pazi na jabolka, kakor bi bila napravljena iz samega zlata.

In da je vabilo še zavedljivejše, raste tista jablana prav tik plota, in njene veje segajo venkaj na sosednje dvorišče, jabolka pa, lepo zrela in sočna in sladka, se smejejo vsakomur, kdor gre mimo, in vabijo vsakogar, kdor dvigne pogled — morda nehote in nevede — tja gor do polnih vej.

Sosed Mlakar je sadil, cepil in vzgajal vse svoje sadno drevje sam. Na njegovem vrtu, ograjenem z visokim, varnim plotom, so rasle jablane v lepih, ravnih vrstah. Stale so kakor vojaki, ki se izravnavajo k paradi. Po dolgem in počrez so stale jablane v ravnih vrstah, da jih je bilo še tujcu veselje gledati, kaj šele njemu, ki jih je sadil, cepil in vzgajal. Zato je pa tudi sosed Mlakar ljubil svoj sadni vrt. Z lastnim trudom ga je uredil tako vzorno, da mu ga ni bilo para daleč naokolo, zato pa tudi ni mogel trpeti, da bi nepoklicana roka segala po njegovem sadu in da bi se po tujem grlu pocejala sladkost njegovih dreves.

Ostalo njegovo posestvo je oskrbovala Mlakarjeva družina, gospodar sam je pazil na sadni vrt. Ta se je raz-

prostiral tik ob hiši, zato pa je bil Mlakar tudi vedno na vrtu, če le ni bilo prehudega deževja. Od ranega jutra, do kasnega večera se je izprehajal med debli, trebil in snažil drevje, pobiral odpadla jabolka, premišljal in štel, kdaj jih bo treba obrati, in računal, koliko izkupi zanje in koliko si jih prihrani za dolgo zimo. Jabolko po obedu — in to po zimi! — ali veste, kolika slast je to?

Peter in Pavel — bosonoga, gologlava in goloroka brata — sta uživala šolske počitke po mili volji. Časa sta imela toliko, da ga je bilo preveč. Zjutraj sta sicer gnala očetovo govedo na pašo, toda kmalu sta zopet pritirala živino domov, in tedaj je bilo obilo svobode tja do popoldanskih ur, ko si je zopet kravica z lepim telcem zaželela paše pod milim nebom. Od paše do paše nista imela Peter in Pavel drugih misli, nego kaj bi počela, da bi jima bilo lepše in ugodnejše.

Začela sta z igrami. Njihovo dvorišče, dotikajoče se Mlakarjevega plota, je bilo sicer jako prostorno, ali najraje sta se smukala tam ob Mlakarjevem plotu, prav tam pod zelenimi, z jabolki obloženimi vejami.

Nihče ne bo dolgo ugibal, zakaj ravno tam.

Ah, kdo bi si ne želel tistih lepih jabolk? Ali kako naj pride človek do njih. Kako naj prideta do njih Peter in Pavel, ki sta — vseh muh polna — dobro vedela, da je sosed Mlakar ves božji dan na vrtu in da bi ju gotovo zagledal, če bi pristavila lestvo ali s krepelcem poklatila sad, ki raste na tujem drevesu in mora biti že zategadelj desetkrat slajši.

To je res: časih je padlo jabolko kar samo ob sebi z veje. Ali to ni bilo tako dobro, ker ga je razjedal črv. In vsak pameten človek ve, da ni črvivo jabolko nikoli tako dobro kakor ono, ki ga utrgaš z lastno roko z drevesa.

Poizkušala sta tudi drugače. Zdaj je poskočil Peter, zdaj Pavel, visoko v zrak, da bi dosegel jabolko. Ali to poskakanje je bilo vedno brezuspešno: Peter in Pavel sta zmerom poskočila prenizko, jabolko pa je viselo previsoko.

Pa še nekaj drugega je bilo. Kadar je kaj zaropotalo tostran plotu, je jezno zakašljalo in zamrmral Mlakar onkraj plotu, češ, pazite se, jaz Mlakar tudi pazim!

„Že mrmra skopi starec,“ sta zašepetala Peter in Pavel drug drugemu in se brž skrila za vogel ali počepnila na tla ob plot. Časih sta pokukala tudi skozi razpoko v plotu, ali ni morda Mlakar odšel z vrta. Nikoli ni odšel z vrta. Če sta pokukala desetkrat, sta ga videla desetkrat med drevjem: roke sklenjene na hrbtu, v eni palico, oči uprte v vrhove dreves — tako je hodil po vrtu. Potem pa naj pride človek do jabolk!

Pa sta jo vendarle izvila! Nekaj dni sta že zapazila, da Mlakar po obedu rad leže v travo prav ob plotu in — zadremlje.

„To-le je čas in prilika, da prideva do jabolk!“ ukreneta brata.

Da! Skoraj pojde! Starec spi kot polh! Poizkusila staže. Peter je nalašč potrkal po plotu, ali se Mlakar ne zbudi. Pa kaj bi se zbudil, ko spi kot polh! — Na staro, izsušeno korito sta položila desko, nanjo pa je stopil Peter, pripognil hrbet in se uprl ob kolena.

Ena, dve, tri — skok! — in Pavel mu je sedel na hrbtu. Tedaj ga je pa zaneslo na stran, da je omahnil z vso težo ob plot. Brž se je zravnal in se prijel z desnico Petrovih las, levico pa je iztegnil po jabolku. Za las je manjkalo, in že bi ga bil imel. Smeh mu je zaigral okolo usten, slina so se mu nabrale v ustih.

„Brž, brž“, zaprosi Peter, „hrbet me boli!“

„Pa te bo še kaj drugega, tatinska svojat!“ zakriči v tem trenutku Mlakar in seže v Pavlove lase. Petra obide zona, da mu klecnejo kolena, a Pavel obvisi v Mlakarjevi krepki roki.

„Tatovi, tatovi, cigani!“ vpije Mlakar.

Na pragu se prikaže oče. Petra in Pavla je zarsbelo po vsem životu.

3. Šota, rjavi in črni premog.

Ko bi imeli za kurjavo samo drva, bi nam jih kmalu zmanjkalo. A dobrotljivi Bog je poskrbel, da nam kurivo ne poide. Kurimo lahko tudi s šoto, z rjavim in črnim premogom. Šota se dela po močvirjih in barjih. V šotiščih, kjer sekajo ali režejo šoto, se vidijo na površju žive rastline, pod njimi pa zapletena rjava vlakna, na katerih še moremo jasno razločevati poedine rastlinske dele. Dalje spòdaj je gosta, črna, blatna tvarina. Iz tega lahko posnamemo, kako nastaja šota. Nareja se iz močvirnih tvarin, ki po malem gnijijejo pod vodo. Vsako leto se rodi nova plast rastlin, ki se potopijo, ko so zamrle. Na ta način se lahko zaraste vse barje. Rjava, zapletena vlakna so mlada šota, ki jo imenujejo barjani žimnico; sčasoma pa razpade v črno, blatnato tvarino, ki se blešči na prerezu kakor smola (blatna rupa). Izrezano šoto posuše in porabijo za kurjavo. Šota je tudi dobra stelja.

Rjavi in črni premog se nahajata v zemlji in se kopljeta v rudnikih kakor kovine. Mlajši, rjavi premog je često še ves lesu podoben, pri starejšem, črnem premogu je pa rastlinsko lice navadno popolnoma zabrisano, a vendar se nahajajo v njem včasih čisto ohranjena debela dreves, na katerih je moči celo letnice šteti. A tudi tam, kjer v premogu ni lesnemu slogu nobenega sledu, svedočijo v bliž-

njem kamenju odtisnjeni listi, cveti in plodovi, da je tudi on nastal iz rastlinskih snovi.

Postanek premoga si torej mislimo tako-le : V oni dobi, ko človeka še ni bilo, se je nagomilalo veliko raznovrstnega rastja, ki je takrat bilo na zemlji. Voda je na te sklade nanesla prsti, peska in grezi ter jih popolnoma pokrila. Naplavljeni pesek in grez, vse to se je pozneje strdilo v kamene plasti, a pod njimi pokopano rastje je polagoma ogljenelo.

V starejših skladih je ogljenitev že povsem dovršena, v mlajših pa traja še sedaj.

Fr. Erjavec.

4. Težnost in teža.

Izkustvo nas uči, da denar, ki ga držiš v roki, pade na tla, ako ga izpustiš. Dozorelo sadje pada z drevja, deževne kapljice, snežinke, toča padajo iz zraka na zemljo. Kamen se vrne na zemljo, vrzi ga še tako visoko v zrak. Izkratka : ako izpustimo iz roke kako telo, vemo kje ga moramo iskati ; vemo, da se ne dviga vedno dalje proti nebu „navzgor“, ampak da pade na tla ali na zemljo „navzdol“.

Vsako gibanje navzgor je težko, gibanje navzdol je lahko. Težko je hoditi navzgor na hrib, lahko navzdol. Zemlja torej vleče ali teza telesa k sebi. Pravimo, da so telesa težna. Vsako telo je težno. Moč ali silo, s katero zemlja telesa vleče nase, imenujemo težnost.

Akoravno vleče zemlja telesa k sebi, še iz tega ne sledi, da bi se vsa telesa, ki jih vidimo, pomikala proti zemlji. Mi ne pademo na zemljo, če stojimo na tleh v sobi, na brvi ali na mostu ali pa na lestvici. Zakaj pa ne pademo ? Ker stojimo na podlagi. Ko bi ne bilo podlage, bi padli na zemljo. Podlaga mora biti dovolj močna, da vzdrži našo težo, če ne, pademo na zemljo. Ako je most ali oder tako napolnjen

z ljudmi ali z drugimi predmeti, da se predre, tedaj popadajo na zemljo, in marsikateri se pobije do smrti, ali se vsaj močno poškoduje. Kamen, ki ga držiš v roki, tudi ne pade; a ker ga zemlja vleče navzdol, čutiš njegov tlak. Naložen voz nareja na mehki zemlji kolovoze kot znamenje tlaka.

Tlak telesa na vodoravno podlago ali teg na mesto, kjer je obešeno, imenujemo težo telesa. Teža nastane torej vsled težnosti. Težnost je vzrok teže. Teža teles je različna. Določujemo je s tehtnico. Za to nam služijo uteži.

N. Schreiner.

5. Apnenec.

Apnenca je za kremenikom največ na svetu. Vse naše gore so tako imenovano ogljenčevo kisló apno, ki se razpusti v kislinah. Apnenec je pomešan z drugimi zemljami ter je sestojni del, če tudi v majhnih primerah, mnogovrstnega kamenja, rudnin, živalskih kosti in rastlin. Čist apnenec je podoben belej moki, a vendar ni oster kakor kremenik. Če je apnenec suh, ter se nanj vlije kaka kislina, takoj začne šumeti in vreti.

Apnenec sam ob sebi ni rodoviten, a z ilovico pomešan nareja jako dobro prst, ki se mnogim sadežem prilega. Apnenec ne popije toliko vode, kakor ilovnata zemlja, a vendar mokroto dalje drži, nego peščena zemlja. A tudi apnenec se hitro osuši ter potlej dolgo drži gorkoto v sebi, zatorej rastline po apnenih njivah ob suši dosti trpe, ker jim manjka potrebne vlage in mokrote.

Na solncu se apnenec ne strdi kakor ilovica, temveč razpade v prah. Zgolj apno ni nikakor pripravno v obdelovanje zemljišč, kakor gola ilovica in pesek ne. Če je pa zemlja iz vseh treh omenjenih vrsti primerno pomešana, postane jako plodovita za vsak pridelek.

6. Zakaj se cigani potepajo po svetu.

Ko so prišli Jožef, Marija in Jezušček v Egipt, so bili silno žejni, zakaj več dni ni bilo najti studenca. Pri prvem vodnjaku naprosijo ljudi, da bi smeli piti. Ti ljudje, pa so bili neusmiljenega srca in jim niso dovolili, da bi si ugasili žejo. Vprašajo jih zaničljivo, ali so pozabili pot do doma, da se tako potepajo po svetu. Pitali in žalili so jih z najgršimi pridevki in kletvinami. Rekli so jim celo, da so cigani, kar je veljalo pri Egipčanih za najhujšo sramoto.

Jokaje se je napotila sveta družina dalje. Bog pa je kaznoval neusmiljene ljudi še tisto uro, da so res pozabili pot do svojega doma in so se jeli potepati po širokem, neznanem svetu. Kamorkoli so prišli, povsod jih je vsak človek črtil in ošteval, jih podil od praga in jim še vode ni privoščil. Nihče jim ni rekel drugače nego cigani. In tako pravimo njih naslednikom še dandanes v svarilo in spomin, da pade vsaka kletev nazaj na tistega, ki jo je namenil svojemu bližnjemu.

Janez Trdina.

7. Božična pesem.

Betlehemsko oblišje. — Ravnina. Od daleč se vidi nebeška svetloba.

Pastirska družba.

Kaj sveti se tam na ravnoti?
Zdaj solnca nebeškega luč ne gori,
in luno, čestito kraljico noči,
oblaki so skrili v visoti.

Eden od družbe.

Od roda do roda je velik Jehova,
dobrotna in mila je roka njegova,
ker nam iz nebeške višave
pokazal je znamenje sprave.

Vsa družba.

To žarek ni zore, ni plamen danice ;
pogled oslabeva, pokrijmo si lice !

Angeljska družba. (Daleč.)

Adamovi sini v verigah so spali,
bil zemljo je Bog radi greha proklel ;
A dnevi otetbe so zdaj prisijali !

Eden od angeljske družbe.

Kar duh se napuha bil v prahu je vnel ;
kar volja mu stvorčeva bila je črt ;
vzdihaval on let je tisoč in tisoč —
zdaj zora je počila, v sponah je smrt !
Zato naj vesele se pesni glase
ter zarji pozdravljajo novo naj luč !
Duhovi človeku le sreče žele.

Vsa angeljska družba.

Zato naj vesele se pesni glasé
ter zarji pozdravljajo novo naj luč !
Duhóvi človeku le sreče želé.

Eden od pastirske družbe.

Boječe poslušá uhó,
česar poslušáló še ní ;
ta pesem iz neba zvoni,
povračá se zopet v nebo !

Vsa pastirska družba.

Ne poje mladenič, ne poje devica ;
Jehova je blizu, pokrijmo si lica !

Angeli blizu. Eden od njih družbe.

Čuvaji pošteni vi čredi in paši,
trepetu in strahu podajte slovo !
Mesijo čakali dnevi so vaši,
dan sužnje je sile odšel za goro.
Ki bil je obetan na zemlji in v raji,
porodil v pastirskej nocoj se je staji ;
odkupil je spet Izraelovo kri !

Tja k Betlehemu hitite,
tamkaj ga v jasliah iščite ;
v jasliah zdaj Dete nebeško leži !

Angeljska družba (dvigaje se na vzduh).

O slava Gospodu v višavah,
in mir ti, Adamova kri !
Mesijo Devica rodila,
peklenska je moč izgubila
pravico do sužnjih ljudij,
zdaj mir ti, Adamova kri !

Eden od pastirske družbe.

Kedo mi predivne in tajne odkrije besede ?

Vsa družba.

Sam posel Gospodov povedal čuvajem je črede,
da v hlevu Mesija porodil se je v Betlehemu ;
le jaderno, bratje, zdaj jaderno k njemu !

Betlehemski hlev. Pastirska družba.

V pokoj vsej zemlji Dete rojeno,
slavljeno bodi, bodi češčeno !

Eden od družbe.

Bil Mojzes je vojvoda Judom izbran ;
Tvoj svetli je videti želel obraz.
Odšel je k očakom pokojnim poslan ;
ni bil mu prisojen ta blaženi čas !

Vsa družba.

Pred tabo smo v prahu,
v ljubezni in strahu !
Pastirjem najprvim si milosti svoje
pokazal svečavo, rojeno z nebes,
prihranil, da v lice zdaj gledamo tvoje !
Kar koli po gori zelenej dreves,
kar koli po brdih, po dolih je trave ;
kar koli po travi cvetočih očes ;
kar v jasnej je noči nebeške svečave :
da toliko mi bi jezikov imeli,
še vendar nikoli časti bi in slave,
mi smrtni, z dostojnim ti glasom ne peli !
A sam si odklenil zdaj milosti hram,
pastirjem najprvim nocoj se odgrnil ;
da Juda otet je, oznanil si nam,
da mir se je zopet na zemljo povrnil. —

Pred tabo smo v prahu,
v ljubezni in strahu !

Hlev obsije nebeška svetloba.

Angejska pesem od vzhoda.

O slava Gospodu v višavah,	peklenska je moč izgubila
in mir, ti Adamova kri !	pravico do sužnjih ljudij ;
Mesijo Devica rodila,	zdaj mir ti, Adamova kri !

Fran Levstik.

8. Izparenje in hlapenje.

Stopiva, dragi moj, malo časa v kuhinjo, kjer mati ravno kuhajo juho ! Ali vidiš, kako pridno prilivajo k mesu čiste vode, dasi so bili že iz početka nalili poln lonec ? Pa voda v loncu vedno nekam izginja, da je treba zopet in zopet prilivati, če hočemo imeti kaj slastne juhe. Kam neki izgine voda ? Na to vprašanje nama ne bode težko odgovoriti ; saj vidiva, kako vstajajo megle iz lonca. Da niso te megle nič drugega nego izpremenjena voda, o tem se prepričava, ako podrživa nekoliko časa mrzlo pokrivalo v meglo. Na mah se pokrije s kapljicami. Ta megla torej ni nič drugega nego množina majhnih vodnih kapljic. Kadar so zelo vroče, so tako majhne, da jih niti ne vidimo.

Pri vrenju dobiva voda plinasto obliko, ki ji pravimo vodnâ para. Pri vrenju voda izparja. Tudi druge kapljevine pri vrenju izparjajo.

Postavi kamorkoli široko, plitvo posodo, napolnjeno z vodo ali s kako drugo tekočino ; drugi dan lahko zapaziš, da je v posodi manj tekočine. Tekočina polagoma gineva, in čez nekaj dni ali tednov je ne bo ne kapljice več v njej. I uže, ki se med dežjem narejajo po cesti, izginejo sčasoma zopet, in v vročih poletjih se včasih majhni potoki in ribniki popolnoma izsuše. Kam izgine voda ? Pravijo, da se je posušila.

Ni dvomiti, da gre voda vsaj deloma isto pot, po kateri smo videli uhajati vročo vodo iz lonca, to je, izpreminja se v plin ter se dviga v zrak. Torej tudi o navadni toplini se voda izpreminja v plin. Vodne pline, ki nastanejo o navadni toplini, imenujemo hlape.

Ker se mokro perilo suši tudi pozimi, kadar zmrzuje, izprevidimo, da voda izhlapeva o vsaki toplini.

H. Schreiner.

9. Kako uporabljamo slabe in dobre toplotne prevodnike.

Dobre toplotne prevodnike uporabljamo tam, kjer nam je mar zato, da se kaj hitro segreje ali ohladi; na pr. v kuhinjskem kovinskem posodju voda hitreje zavre nego v glinastem, istotako pa se tudi železna peč ohladi hitreje od glinaste. Ako hočemo, da se kako telo ne ohladi prenašlo, ga je treba oviti s slabimi prevodniki, ki tako rekoč branijo toploti, da ne odhaja. Pozimi nosimo na pr. obleko iz slabih prevodnikov, kakor je volna, kožuhovina itd.

Tudi živali dobivajo pozimi daljšo dlako, ptice pa gostejše perje, da jim bolje služi za zimsko obleko. Ako stojimo pozimi na kamenitih tleh, nas bolj zebe v noge kakor, če stojimo na deskah.

Vodnjake je treba včasih pozimi oviti s slamo, da voda v škornjici ne zmrzne; prav tako branimo tudi mlada drevesa hude zime. Lamnata streha varuje pozimi mraza, poleti pa hladi prostore pod streho. Z opekami pokrite strehe so glede na toplino manjše vrednosti. Iz tega vzroka so lesene hiše toplejše nego zidane; v premrzlih krajih gradijo hiše iz samega lesa.

Znano je, da natikamo za zimo dvojna okna; zrak, zaprt med njimi, varuje izbo ohlajenja istotako, kakor da bi bilo okno zazidano. Tudi ohlapna obleka bolje pridržuje toploto, nego če se pretesno prilega. Zakaj?

Po pravici se boji kmetovalec najbolj jesenskih in pomladanskih mrazov, ki mu včasih delajo na setvah silno škodo, dočim mnogi hujši mrazi pozimi ne škodujejo nič, ako so setve s snegom pokrite.

Kakor slabi prevodniki toplote služijo v obrambo, da se ne ohladijo telesa, prav tako jih moremo včasih tudi

porabiti v obrambo proti toploti. Lesena držala imajo kljuke za oglje, gladilniki, zapore pri železnih pečeh, kovinsko posodje in drugo orodje iz kovin, ki se lahko močno segreje; vsled tega se ne opeče roka, ki prijema za tako orodje.

Steklenica razpoči, ako v njo prenašlo vliješ kako vročo kapljo vina ali pa, ako jo postaviš na vročo peč. Zakaj? Postaviš li pod steklenico na peči list papirja, tedaj se njeno dno ne segreje prehitro, in odstranil si nevarnost, da bi razpočila. Pri vlivanju vroče kapljevine pa devamo kovinsko žlico v steklenico, in tedaj steklo ne poči. Zakaj ne? V ledenicah se ohrani led, s slamo pokrit, celo poletje.

H. Schreiner.

10. Kako so nastali kapniki.

Apnenec je zelo razširjena rudnina. On je naš najnavadnejši kamen, kajti ne tvori le posamičnih skladov, ampak tudi cela pogorja. Apnene Alpe in Kras so sestavljeni večinoma iz apnenca.

V čisti vodi se sicer apnenec ne raztaplja, pač pa v vodi, ki ima ogljikovo kislino v sebi. In ker ima voda, cedča se po razsélinah in pokah skozi apneničaste sklade, vselej kolikor toliko tega plina v sebi, raztaplja nekoliko apnenca ter ga malo po malo odnaša. To se godi že tisočletje za tisočletjem; vsled tega so nastale v nekaterih apnenih gorah velike votline, jame, špilje in pečinke zvane. Vsaka vodna kaplja, ki se v takih votlinah prikaže na stropu in po stenah ali kane na tla, ima v sebi malce apna raztopljenega; a ko se tu na zraku voda razhlapi, ostane za njo neizmerno mičkena mrvica apna. Toda v teku nešteti vekov nagomilale so se te mrvice in delajo zdaj mogočne, od stropa nizdoli viseče, ogromnim ledenim

svečam ali steklenicam podobne kapnike. Od tal se vzdigujejo drugi, jim rastó naproti, in naposled se po dva taka kapnika zlijeta v raven steber, o katerem bi človek mislil, da ga je priroda naredila v podporo visokemu obloku. Tisto apno pa, ki se je seselo iz kapljic po stenah, nareja bleščeče belo, sivo ali rumeno skorjo, siga imenovano, ki v mnogovrstnih podobah pokriva takim votlinam stene in tla.

Kapniki in siga se nahajajo često v podobi zrastlih oblic ali pa v grozdastih, ledvičastih, grmičastih, rogljastih in še v drugih podobah. Take rudninske podobe zovemo posnemke, ker rekel bi, posnemajo kako prirodnino ali umetnino.

V naših apnenih gorah je vse polno jam in špilj, večjih in manjših; zlasti kraška tla so jih bogata.

Fr. Erjavec.

11. Dobava kuhinjske soli.

Kuhinjsko sol dobivamo iz kaméne soli. Kaména sol ali slan kamen je jako razširjena rudnina ter se nahaja po mnogih deželah v mogočnih skladih in debelih grudah.

Solni skladi ležé navadno med sadro in ilovico, med apnencem in peščencem; zategadel je sol dostikrat s temi rudninami, zlasti z ilovico onečiščena. Kjer se kaména sol nahaja čista, lomi se in spravlja na dan kakor drugo kamenje; kjer pa ni čista, dobiva se drugače. V solnem skladu izkopljejo se namreč na pripravnih krajih globoke jame; vánje se napušča voda, ki raztaplja sol, ilovica in druge primesi pa ostanejo neraztopljene. Ko je voda dovolj slana, izpelje se ali izsmrca ter se vodi v solovarnice. Ondi se v velikanskih kotlih izparja, in naposled ostane na dnu čista, bela sol, ki se zategadel imenuje varjena sol. Tuin-

tam nahajajo se tudi prirodne slatine, rekše, slani vreli in potoki, ki služijo takisto kakor prirejene slatine.

V toplejših krajih, tudi v Julijski Benečiji, se dobiva mnogo soli iz morja. V ta namen se napušča morska voda v plitve mlake, gredice imenovane, kjer potem polagoma izhlapeva. Take naprave se kličejo soline. V našem Primorju so največje blizu Pirana v Istri. Pri nas se rabi največ morska sol.

Fr. Erjavec.

12. „Prijatelj“ in senca.

„Prijatelj“ senci tvoji je enak,
ki zvesto za teboj se vije,
dokler ti sreče solnce sije ;
a ko se pripodi oblak,
ko solnce ti zagrne mrak,
se tudi „senca“ tvoja skrije !

S. Gregorčič.

13. Sam.

Gorje mu, ki v nesreči biva sam,
a srečen ni, kdor srečo uživa sam !
Imaš li, brate, mnogo od nebes,
od bratov ne odvrčaj mi oces !
Duh plemeniti sam bo nosil boli,
a sreče vžival sam ne bo nikoli.
Odpri srce, odpri roke,
otiraj bratovske solze,
sirotam olajšuj gorje !
Kedor pa srečo uživa sam,
naj še solze preliva sam !

Simon Gregorčič.

14. Dobra Vanda.

Ivanek in Vanda sta se podila po sobi. Vanda je bila brhka deklica, torej je Ivanek — četudi starši — ni mogel ujeti. Deček pa se je poslužil zvijače. Postavil je na sredo sobe stolček. Deklica ni tega zapazila, pa se je spodtaknila in padla na tla. Ivanek jo je ujel. Toda gorjé! Ko je Vanda padla na tla, je tako močno butnila ob pod, da si je ranila glavo. Kri je začela teči iz rane. Od bolečine in strahu je deklica začela jokati. Prihitela je mati, okarala dečka ter vzela Vando s seboj, da ji položi na glavo mrzle obkladke.

„Oj, boli, boli!“ je klicala neprestano deklica, ko ji je mati oprala rano.

Medtem se je v predji sobi zaslišal zvonček.

„Vandica,“ reče mati, „verjamem, da te boli, toda ne jokaj več. Oče gre. Truden je od dela, treba mu je počitka in razvedrila, a ko te čuje jokati, postane žalosten ter se razsrdi na Ivanka.“

Vanda si urno obriše oči ter neha jokati, mati pa hiti pozdravit očeta.

Vanda sede na stol in si devlje obkladke na rano. Medtem pa je Ivanek, ki ga je bolelo srce, ker je povzročil sestrici bolečine, prišel iz sobe, se ji približal ter rekel:

„Prosim te odpuščanja, Vandica; ali se močno huduješ name?“

„Saj si to storil samo v šali,“ odvrne Vanda.

„Nu, torej te smem poljubiti?“

„Da, odpuščam ti!“

Kmalu potem je mati poklicala k večerji. Vanda je urno odvrгла obkladek ter si pogladila lase. Četudi jo je glava bolela, vendar je stopila s smehom na licu v obednico in je veselo kakor vedno pozdravila očeta, na kar je sedla k mizi.

Oče si ni niti mislil, da se je pred kratkim pripetila taka nesreča, zakaj deklica ni ves večer izdala, da jo boli glava. Še celo brata, ki je bil otožnejši nego navadno, je razveseljevala s šalami. Toda ko je voščila staršem lahko noč ter se vrnila z materjo v spalnico, ji je rekla :

„Dobro, da grem leč, ker me boli glava.“

„Močno te gotovo ne boli,“ odvrne mati, „ker si bila tako vesela pri večerji.“

„Saj si mi rekla, mamica,“ odvrne deklica, „da potrebuje utrujeni oče počitka. Očeta pa imam rada in nočem ga žalostiti z otožnim obrazom : on dela za nas.“

Ko je drugo jutro Vanda popolnoma zdrava vstala, je povedala mati očetu ves dogodek ter mu ponovila Vandine besede. Oče je Vando objel ter dejal :

„Verjamem ti, Vanda, da me imaš rada, saj si pokazala to v dejanju. Tudi jaz te imam rad, od današnjega dne še rajši kot prej. Ti si moja najljubša tolažba, moja dobra Vandica !“

15. Prenaglo delo.

Emilija je bila pridna, ubogljiva in delavna deklica ; imela pa je neko napako : vsako delo je izvršila prena-glo.

Nekega dne ji reče mati :

„Pojdi v mojo sobo in razparaj šive svoje suknjice, nimam časa, da bi sama končala to delo, ker me oče prosi, naj mu prečitam časopis ; hotela pa bi, da pojde suknjica jutri v pranje. Toda paraj previdno ; vsak šiv prereži s škarjami, da ne narediš lukenj.“

„Dobro mati,“ odvrne Emilija ter pohiti v materino sobo.

Bila je to kaj zala suknjica, ki jo je imela deklica razparati, zale modre barve, samo nekoliko omadeževana ;

torej jo je bilo treba oprati. Emilija sede na nizek stolček ter se marljivo poprime dela. Slušajoč mater, je pazljivo prerezala vsak šiv, in delo ji je šlo kar najlepše izpod rok. Že sta dva dela ležala na tleh, a v nobenem ni bilo najmanjše luknje. Emilija, zadovoljna sama s seboj, je preštevala, koliko ima še razparati: trije deli so še bili sešiti.

„Imam še več kakor polovico dela,“ je pomislila deklica, „treba se je požuriti; toda čemu imam sproti rezati vsak šiv?“

In položivši škarje na stol, je vzela v obe roki dva dela, potegnila nekoliko močnejše, in v eni sekundi je bil šiv razparan od vrha do tal. Ker se ji je to posrečilo, je hotela tako storiti še z ostalima, toda tu, bodisi da je sukanec močnejše držal, bodisi da je močnejše potegnila, eden del se je pretrgal do polovice. Prestrašena je deklica obledela, in solze so se ji zalesketale v očeh. Medtem se prikaže mati na pragu.

„Ali imaš še mnogo razparati?“ je vprašala.

Emilija je zardela.

„Dva dela, mati,“ je odvrnila ter naglo skrila raztrgani del, da bi mati ne zapazila škode, ki jo je napravila.

„Nu torej boš kmalu gotova,“ je dejala mati ter odšla iz sobe.

Deklica je vnovič vzela škarje v roke ter zopet skrbno rezala šive. Ura je ravnokar odbila pol deveto, ko je končala delo.

„Po nepotrebnem sem se toliko žurila,“ je dejala sama sebi, „zgodaj je še.“

In jela je skladati dele.

„Ah, ta luknja!“ je vzdihnila tiho, „kaj poreče mati na to? Toda že vem, kaj storim. Sešijem raztrgani del, nemara mati tega niti ne zapazi.“

Rečeno — storjeno! Vzela je z mizice iglo z modro nitjo, sešila razparek z dolgimi šivi ter ga zložila tako, da se raztrgana stran ni videla, nakar je voščila staršem lahko noč ter legla spat. Drugo jutro je suknjica prišla v pranje : ko je Emilija zapazila, da jo mati nese v kuhinjo, ji je srce močno utripalo, zakaj bala se je, da bi njena krivda ne bila takoj očita. In ni se bala zaman ; kmalu je zaslišala mater, ki se je vrnila.

„Lepo si razparala suknjico,“ je rekla ježno, stopivši v sobo. „Gotovo si po svoji navadi hitela, toda kaznovala si se sama. Nove suknjice ti gotovo ne preskrbim ! Ker nisi pazila pri delu, pa boš hodila v stari in zašiti.“

Emilija je vzdihnila. Odgovorila pa ni ničesar, ker je izpoznala, da mati prav pravi.

Dekla je suknjico jako skrbno oprala, in mati jo je zopet sešila, da je bila videti kakor nova, toda samo od ene strani, zakaj tisti del na desni je imel v sredi velik zašit razparek, ki je jako kazil suknjico. Ta razparek pa je vendar ozdravil Emilijo njene napake. Kolikorkrat ga je pogledala, vsekdar si je dejala :

„Nočem se več prenageliti z delom. Mati govori prav, ko pravi : Bolje je počasi in dobro — kakor urno, pa slabo.“

16. O človeku, ki je padel v vodo.

Padel je človek po nezgodi v vodo, človek pošten in pravičen. Trudil se je na vso silo, da bi priplaval zopet na kraj. A voda je široka in globoka, neugoden veter piha ter žene valove od brega proti sredini. Zato kliče mož ljudi na pomoč.

Sosedje so čuli vpitje, a se niso zmenili zanj, češ : „Naj utone ! Mi ga itak ne moremo trpeti ; njegov rod ima bele dvore ter bogate in visoke hiše — naše se poleg njihovih niti ne vidijo.“

Bratje njegovi (bilo mu jih je troje) so čuli, kako jih je klical na pomoč. Najstarejši, ki je imel pusto glavo in srce, se niti ni zganil iz hiše; le to je rekel: „Naj utone, budalo! Zakaj pa hodi tja!“ Ostala brata sta prihitela k vodi; mlajši izmed njiju, kojemu je napačna družba pokvarila dušo, seže res po palici, a je ne proži bratu, marveč čaka pri kraju ter ga nemilo potisne nazaj v vodo, ko je priplaval že do brega. Tretjemu bratu se sicer to ni zdelo prav, vendar nesrečnežu ni pritekel na pomoč; mislil si je: „Vem, da je ta človek moj brat, človek pošten in vreden, pa zakaj je dobil pri krstu ime „Matjaž“! Jaz tega imena za živo glavo ne morem čuti.“ In tako tudi on ni zganil zanj niti roke niti noge.

Dragi moji, duše plemenite! Višnji ne zapusti človeka poštenega in pravičnega, marveč sluša vročo molitev vseh pravičnih ljudi in družine nebeške: mož se bo rešil s svojo lastno silo, priplaval bo na breg in se zmagoslavno vrnil v hišo svojih pradedov.

St. Vraz.

17. Nagrada potrpežljivosti.

Pod senco košatega kostanja je sedela deklica, stara devet let ter bridko jokala; ime ji je bilo Ivanka. Ali so solze, ki jih je prelivala, imele vzrok teči, to že sami razvidite. Ivankina mati je na vsak način hotela, naj se dekle nauči plesti nogavice, češ, da je to vrlo uspešno delo. Ivanka se je poizkušala učiti, toda učenje ji ni šlo izpod rok. Deklica se je razjokala ter povedala materi, da je to delo zanjo pretežko, da se ga ne nauči nikdar. Mati pa je drugače mislila.

„Imaš premalo potrpežljivosti,“ je rekla hčeri; „spravi klopčič, toda jutri poizkusiva vnovič: naučiti se moraš!“

Ivanka je spravila klopčič, šla na vrt ter začela jokati.

„Mati pravi, da se moram naučiti“, je mislila sama pri sebi, otirajoč si solze, „a jaz pa dobro vem, da to ni mogoče.“

Še je jokala, kar zagleda medtem na cestnem ovinku mater, ki je šla proti nji. Zato si je obrisala solze, toda mati je zapazila, da ima objokane oči. Vpraša jo :

„Ali še vedno jokaš ob delu ?“

In ko deklica ničesar ne odgovori, doda mati :

„Sramuj se, Ivanka, sramuj, v resnici je škoda tvojih solz.“

„Ko pa pravite, da se moram naučiti, a jaz vem, da se ne bom mogla ; to je pretežavno zame,“ odvrne Ivanka ter začne vnovič jokati.

Mati vzdihne.

„Pojdi z menoj,“ reče deklici, „pokažem ti nekaj zanimivega na cesti, kar sem ravnokar videla.“

Ivanka vstane in odide z materjo.

Prišedši na sredo ceste, se mati ustavi.

„Poglej semkaj,“ reče in pokaže na tla.

Ivanka pogleda tja ter zapazi dve majhni stvarci, ki sta z glavo in nožicami izkopavali luknjo v zemljo.

„Ali veš, čemu kopljeta ta mrčesa jamo ?“ vpraša mati.

„Ne vem,“ odvrne Ivanka.

„Ali vidiš to žabo, ki leži tam mrtva ?“

Ivanka pokima z glavo.

„Poslušaj toraj ! Ta mrčesa se imenujeta grobarja. Našla sta to mrtvo žabo ter jo hočeta pokopati.“

Ivanka se je neverjetno nasmehnila.

„Ali pa to tudi izvršita ?“ vpraša.

„Bodeva videli ; počakajva nekoliko, da se prepričava.“

Ivanka je z velikim veseljem v to privolila. Toda kako se je začudila deklica, ko je neprestano pazljivo ogledujoč

mrčesa, opazila kako sta izkopavši precejšno jamico od ene strani, prestopila naposled na drugo stran ter tako izpodkopala naokrog mesto, kjer je ležala žaba, da je ta končno sama padla v jamo, nakar sta jo zasipala z zemljo.

„Vidiš,“ reče mati, „nerazumne stvari se ne strašijo težavnega dela, marveč poizkušavajo dotlej, dokler ne dovršé tega, kar so se namenile. Ti pa, kateri je Bog dal razum in voljo, nočeš poizkušati naučiti se plesti. Neumne stvari so nam koristne, ker s pokopavanjem mrtvih živali snažijo vrt, ti pa še ne utegneš storiti ničesar takega, za kar bi ti mogli biti drugi hvaležni. Ako bi se naučila plesti, bi lahko pripravila za ubožne otroke naše vasi nekoliko parov toplih nogavic. Kmalu jame snežiti, nastane mraz, in oni bodo kar trepetali od mraza.“

Ivanka ni nič odgovorila. Po obedu pa, ko je sedla mati z delom na hodnik, je prinesla Ivanka svoj klopčič ter približavši se bojazljivo materi, rekla :

„Še enkrat poizkusim ; mogoče mi pojde delo sedaj bolj izpod rok.“

„Prav,“ odvrne mati.

Deklica sede na stopnice in se marljivo poprime dela. S početka ji je delo šlo težavno izpod rok ; vsak hip se ji je izmuznila vez ; toda ker ni jokala in ni izgubila potrpežljivosti, marveč mater prosila sveta, se ji je to, kar ji je bilo početkoma težavno, kmalu zdelo lahko. Črez eno uro potrpežljivega dela je rekla materi :

„Sedaj vidim, da se naučim.“

In zares se je naučila ter pripravila za zimo nekoliko parov volnenih nogavic. Ko je jel pritiskati mraz, je šla v nizke kočé vaščanov ter razdelila svoje delo. Odslej je Ivanka vsako zimo pripravila ubožnim otrokom toplo obleko, in otročiči so jo ljubili ter jo imenovali dobro gospodično.

18. Vile.

Na Gorjancih so prebivale v starih časih Vile. Vile so bile prelepe, mlade deklice, ki niso poznale ne matere, ne očeta. Možiti se niso smele. Oblačile so se v belo tančico, ki jim je pokrivala vse truplo do gležnjev. Las si niso spletale, padali so jim v gostih, zlatorumenih kodrih prosto do kolen. Vendar so se pa jako marljivo česale, in to vselej o zarji. Takrat jih je človek videl najlaže, ker so bile tako zamaknjene v to opravilo, da niso zapazile, ali se nahajajo ali ne. Človeške družbe so se bale in ogibale, dasiravno ljudi niso sovražile, ampak jim še dobro svetovale in jim o priliki pomagale. Pele so tako lepo, da se človek nikoli ni naveličal jih poslušati, toda ni jim bilo povšeči, da jih kdo čuje. Tudi ples so ljubile, ali gorje tistemu, ki je prišel iz radovednosti gledat njihovo kólo. Živele so ob sadju, grozdju in gorskih zeléh. Po navadi so samo večerjale, podnevi pa niso drugače uživale nič, razen če jih je povabil kak junak in poštenjak, ki ni vedel, kdo so. Kdor jih je videl na plesu ali pri jedi in jih spoznal, tega so kaznovala brez milosti. Ustrelile so ga v roko ali nogo, včasih tudi v obe roki in nogi, če so se prav hudo ujezile, tudi v srce, da je kar precej umrl. Pod zemljo so imele spravljene silne zaklade zlata, srebra in biserov in so jih varovale tako skrbno, da jih ni mogel nihče zaslediti in dvigniti. Če jih je našel kdo po naključju, mu niso prinesli sreče, ampak kvar in pogubo. Pravico, se ž njimi okoristiti, je imela samo nedolžna mladež. Sploh človeka ni ubranila vilinske jeze nobena druga reč nego neoskrunjena nedolžnost. Večkrat so Vile vzele svoje dragotine iz podzemeljskih kleti in jazbin in so jih sušile na kakem pristopnem kraju. Če se je nameril nanje nedolžen otrok, je smel ugrabiti brez kazni, kolikor

je hotel, grešnika so pa gotovo umorile. Kmetje so se Vil po eni plati močno bali, po drugi pa tudi veselili. Kadar so se oglasile: „Sejte! Sejte!“ so šli sejat, in seme jim je takrat vselej dobro obrodilo. Kadar so svetovale: „Režite! Koljite! Vežite! Kopljite! Berite!“ so se napotili še tisto uro v vinograde in so pridelali vina, da jim je izmanjkovalo posode. Najrajše so imele junake, ki so se borili s Turki in prelivali svojo kri za krščansko vero. Dokler so hodili Uskoki v boj samo na Turke, so se prikazovale med njimi prav pogostoma. Velevale so jim, kaj jim je delati, česa se ogibati. Pomagale so jim v vsaki sili, sosebno skrbno so pa ozdravljale rane junakov, ki so se vrnili iz vojne. Dajale so jim piti vodo planinskih zeli, ali pa so jim obvezovale rane z dolgo, neznano travo, in ubogi bolnik je najkasneje v treh dneh gotovo okreval. Ko so se Uskoki jeli vojskovati tudi s kristjani, so pobegnile srdite Vile za vselej z Gorjancev, in zapuščeni vojaki so umirali od teh dob tudi za neznatnimi ranami. Samo ena Vila je ostala na gori, da pazi na zaklade, ali niti ona ni hotela ljudem nič več svetovati, kdaj in kako naj prično kak posel, tudi bolniki so jo klicali zastonj na pomoč. Po J. Trdini.

19. Odkod so psi.

Ko je začel Noe po božjem povelju tesati ladjo, so mu nagajali hudobni ljudje, kolikor so mogli. Kar je naredil podnevi, to so mu ponoči spet razdrli in razmetali. Noe je potožil Bogu svojo nadlogo in Bog mu je obljubil čuvajev, ki bodo ladjo varovali. Ko je začel Noe spet tesati, se je izpremenila vsaka trska in tnalica v hudega psa. Zvečer je stražilo ladjo že polno psov, ki so strašno lajali in hudobne ljudi napadali.

Ljudje so jih hoteli pobiti, pa so se kmalu uverili,

kako nevarno se je bojevat z Noetovimi čuvaji. Če je dobil rano pes, si jo je oblizal, pa se mu je kmalu zopet zacelila. Če pa je ugriznil pes človeka, se mu rana nikakor ni hotela zazdraviti. In tako so morali hudobni ljudje mirovati in Noe je dogotovil ladjo, še preden je nastopila splošna povodenj. V ladjo je vzel s sabo tudi svoje zveste pse, dede vsega pasjega rodu.

Janez Trdina.

20. Uganka.

K nam hodi deklica vesela,
ko bliža se, povsod zvoni ;
ves dan pohaja, nič ne dela,
od bratcev in sestic živi.
Še drugim brani, da na polji
ne delajo in ne doma ;
in vendar je po božji volji,
in človek vsak jo rad ima.

Josip Stritar.

21. Učeni sin.

Kmetski deček je prišel iz mesta, kjer je hodil v šolo, domov k očetu na počitnice. Bila je baš košnja. Starši so spravljali seno in bi ga bili radi še tistega dne spravili v skedenj. Oče reče sinu, ki je roke križem držeč stal in gledal delavce : „Vzemi grablje in pomagaj nam grabiti !“

Toda sinku se ni hotelo delati. „Učil sem se znanosti“, odvrne, „vse kmetske besede sem pozabil. Kaj je to : grablje ?“ Nato odide po senožeti in stopi slučajno grabljam na zobe. Grabljišče švigne kvišku in ga udari po glavi. Hitro se prime za čelo in vzklikne : „Vražje grablje ! Kdo pa jih je vrgel tako nerodno semkaj ?“ Oče se nasmehne in reče : „To mi je pa vseč, da se ti je tako hitro vrnil spomin.“

Josip Wester.

22. Danici.

Al' na tujem tudi,
zvezda, me poznaš,
ker na mene doli
kot doma migljaš ?
Zgodnja zbujevalka,
dne oznanjevalka,
al' me še poznaš?

Jaz poznam še dobro
tebe, zvezdica,
stara mati so te
mi zaznámila,
kadar prisvetila,
si me iz sna budila
daleč tam domá.

Kaj že hočem ? Teci,
nesi ji pozdrav :
Vnuček vas pozdravlja
z dúnajskih dobrav.
Kaj še potlej ? Rés da !
Prašaj še je, zvézda,
al' me vidiš z višav.

Zvezda, zgodnja zvezda,
ti takó migljaš,
ali hrepenenje
moje mar poznáš ?
Al' na kako vižo
mi rešitve bližo
oznanit' imaš ?

Valjavec.

23. Lastovka.

Solnce je razpilo sneg po nižavah ; le ob mejah in jar-
kih je videti še tupatam bele lise. Zeleni se v logih in po
lokah. Na tisoče drobnih živalic, iz dolgega spanja prebu-
jenih, pleše po zraku, ogrevajoč se v solčnih žarkih, in neko
krasno jutro zgodaj nas črez dolgo časa prvičkrat zopet
pozdravlja, okna naše izbe obletujoč, vesela truma drobnih
lastovk. Brez konca in kraja ščebeče vsaka svoj pomladni
pozdrav in ogleduje opuščena nekdanja prebivališča. Tu-
patam najde že vrabca vseljenega v gnezdo in odganja s
pravično jezo in veliko srčnostjo nečedno pleme od svojega
imetja.

Zgodaj jeseni nas je zapustila naša mila tovarišica ;
črez ledene gore, črez široko morje in daljne pušče je odle-

tela od nas tja, kjer se vije topli Senegal po palmovih gajih — ali svojega doma ni pozabila.

Jedva so se jele krčiti sence na severu, že se vrača vesela v svoje rojstne kraje k nizkim in bornim selskim kočam ter k visokim in ošabnim mestnim streham.

Kdo ji je pokazal pot čez široko morje, čez visoke gore in nepregledne planjave? Kdo ji je povedal, da pri nas zopet veje pomladni veter, da se muhe in mušice in različni mrčesi zopet gonijo po zraku, da je torej za njen živež poskrbljeno? Kdo jo je vodil po zračnih potih brez znamenj? Pa vendar nobena ne zgreši pota, vsaka pride o pravem času na svoj dom. Ista lastovka, ki je lani gnezдила na tvoji strehi, je prišla letos nazaj k dobro znani hiši in njeni lanski mladiči si izbero v bližnji okolici pripravna mesta in pleto ondi gnezda, ki jih bodo zopet obiskali na leto.

Pri drugih ptičih znajo navadno le samice delati gnezda, pri lastovkah pomagajo tudi samci. Oba naredita najprej trdno podlago tam, kjer se ima postaviti gnezdo; ko je ta gotova, sede samica na njo, vrti glavo in noge na vse strani in odmerja prostor zasé in za svoj zarod, utrja in gnete vlažno prst, ki jo donáša samec, in umetno vpleta različne stavbene tvarine, dokler ni z neutrudno marljivostjo do-delano gnezdo v velikosti in obliki, njenim potrebam najbolj primerni.

Lastovičja gnezda so narejena tako skrbno, trdno in varno, da so mladiči pred vetrom in dežjem dobro zavaro-vani in da jih več let ni treba veliko popravljati. Neki prirodoslovec je navezal dvema lastovkama, ki sta gnezdili v njegovi hiši, svilnate niti na noge, da bi jih lahko poznal, in glej, 18 let sta prihajali vsako pomlad v isto gnezdo stanovat. Nekje so vzeli lastovko, ki je ravno legla, jo za-

prli v kletko in odpeljali več milj daleč. Tam so jo izpustili. Vzdignila se je najprej visoko v zrak, kakor bi iskala prave poti; kmalu pa je odletela naravnost tja, kjer so čivkali njeni mladiči. Ker ne zgreši lastovka nikdar prave poti, so jo rabili v starih časih za poslanca. Fabij Piktore pripoveduje v svojih letopisih, da so mu poslali iz neke rimske posadke, ki so jo obsedali Ligustini, iz gnezda vzeto lastovko, da bi ji privezal na nogo nit in z vozlički na njej zaznamoval, črez koliko dni da pride na pomoč, ker tisti dan hoče tudi posadka napasti sovražnika. Ta poskušnja se je baje po sreči izšla.

Lastovka je človeku zelo privržna, najbolj zgovorna med svojimi, vedno vesela in bistra: verna podoba pomladnega veselja. V igravem pozračnem letanju se kaže ves njen značaj. Leté lovi svoj plen in zbira živež, leté se koplje, dá, leté tudi krmi svoje mladiče.

Kdo je ne bi gledal z veseljem in začudenjem, ko se v mičnih ovinkih vzdigne do visokih oblakov, kako takoj nato zopet kakor strela frči črez hladno vodo, kako križajo in prepletajo v gostih trumah druga drugi pot in kako pred nevihto molče dela čare nizko pri zemlji in ob vodi, loveč tu muho, tam vodnega pajka? Kakor se obrne, kar počne, vselej vidiš kaj novega, vedno zanimivega.

Kako krasno in modro pa je tudi naredila roka stvarnikova tega pozračnega plovca! Šibko, drobno telo, lepo k truplu priležno perje, dolge in močne peroti in dolg rep — vse kaže gibčnost, urnost in lahkost. Da se tako hitro lahko zasuče in obrne, kakor hoče, k temu ji veliko pomore vilicam podobni rep, ki ji je izborna veslo. Temu nasproti pa so noge šibke in kratke v dokaz, da lastovki domovje ni na zemlji, ampak v zraku.

Zato se pa morajo tudi mladiči, preden se je popolnoma utrdilo mehko perje, začeti učiti teh umetnosti in se pridno učiti v letanju. V ulicah med dvema nasprotima zidoma ali tudi v kaki drugi podobni zračni pregraji se začno prve vaje. V ravno mer zleti starka naprej in vse mlade za njo, sprva boječe in počasno, vendar čim dalje hitreje — kar starka ravno pred steno hipoma zavije in nazaj zleti. Boječa mladež, ki se še ne zna tako urno zasukati, čivka in kriči ter se obupno lovi na nasprotni ograji. Toda kmalu, čez dva, tri dni se izuri tudi mladi zbor do dobrega in se že podaja na daljše izlete s starejšo družino vred.

Lastovke žive v družbah ; vedno jih je več blizu skupaj in ob času potrebe in nevarnosti pomagajo verno druga drugi. Jeseni se zbero v velike trume, se vadijo nekaj tednov prej, kakor bi se pripravljale na daljno pot, in v kaki noči izginejo vse na enkrat. Navadno odpotujejo meseca kimovca ; če je vreme lepo, pa vinotoka.

Lastovka je koristna ptica kakor malokatera druga, ako prav ni za jed in se tudi kaj drugega od nje porabiti ne dá. Pokonča brez števila škodljivih mrčesov, in čeravno včasih kako čebelico pozoblje, se ji ne more šteti v zlo, ker je samo trote, nikdar ne z želom oboroženih delavk. Njena korist se tudi med ljudstvom sploh spoznava ; imajo jo v spoštovanju in časti kakor nobenega drugega ptiča. Kjer lastovka gnezdi, tam ne zažiga božji sel ; odkoder lastovke pobegnejo, tja pride bolezen in uboštvo ; kdor njeno gnezdo razdeva, ruši svojo lastno srečo. Tako se pripoveduje. Glas lastovkin, topejšemu ušesu nerazumljivo žuborenje, razodeva nežnočutnemu srcu občutke nedolžne radosti in blage zadovoljnosti.

Franjo Marn.

24. Pedenj-človek in laket-brada, kako sta se metala.

Pedenj-človek, laket-brada
izkusila bi se rada,
kdo močnejši je v rokah,
kdo trdnejši je v nogah;
sprimeta se pretesnó,
gledata se pregrdó.

Človek brado skube, vije,
razkodrána milo vpije,
cvili, jeka, malo živa
v kot pobegne in počiva;
kadar tankaj se oddahne,
na človeka zopet mahne,

in pred njim se razkorači,
v usta njemu sebe tlači,
v óči zbada prekošata,
v nos ga dreza vsa kosmata,
zamaši mu hrkalo,
oslepi mu zrkalo;
izpodnese mu nožico,
položi ga na zemljico.
Potlej skoči, smuk na peč,
kamor hodi mačka leč;
gospodarja se boji,
ki za mizo trdno spi.

Fr. Levst.

25. Bodi vljuden.

Neki pastir je počival proti večeru v senci košatega drevesa ob cesti in piskal na piščalko večerno pesemco. Njegova čreda se je mirno pasla na zelenem travniku blizu njega.

Po cesti pride mlad rokodelčič ter jo meni nič tebi nič naprej maha, ne da bi pozdravil veselega pastirja.

Kmalu potem vstane pastir, zbere čredo ter jo žene proti domu. Gredoč po cesti vidi nekaj svetlega na tleh ležati. Skloni se in pobere. Bila je listnica. Ko jo odpre, najde v njej več bankovcev in državni papir za 200 Lir. Tudi druge listine so bile še v listnici. Ker je pastir znal brati, spoznal je iz papirjev, da je vse to svojina nekega Franceta Šipka, rokodelskega pomočnika.

Pastir si precej misli, da ni gospodar najdene listnice nihče drugi nego oni mladenič, ki je malo prej tako moško

mimo njega korakal. Že je hotel postaviti čredi psa za varuha a on sam pohiteti za popotnikom, ko mu ta naproti prisopiha ter vpraša, je li našel kako listnico? Pastir ga prosi, naj mu pove svoje ime in priimek. Popotni rokodelčič mu reče, da se piše Fran Šipek. Nato mu pastir pomoli listnico, rekoč: „Jaz sem našel vašo listnico; tukaj jo imate!“ Rokodelčič pogleda v listnico, in ko vidi, da nič ne manjka v njej, razveseli se, sname svoj prstan z roke in ga hoče podariti poštenemu pastirju. Ali pastir ne vzame prstana ter reče: „Le imejte svoj prstan, saj ste že tako veliko strahu prestali in se na potu tudi zamudili. Mi pastirji si štejemo v čast in dolžnost, popotnikom postreči, če le moremo. In zato kar nam je dolžnost storiti, ne smemo terjati plačila. A strah, ki ste ga prestali, bodi vam nauk, da vsakega človeka, mimo katerega vas pot nanese, vljudno pozdravite, ker ne veste, ako vam ta ali oni v potrebi ne bo morda še kdaj pomagal“. Rokodelčič osramočen poda pastirju roko in ga prosi odpuščanja. Pastir pa mu pokaže še bližnji pot, po katerem še pred nočjo lahko pride do prenočišča. Rokodelčič se je večkrat spominjal poštenega pastirja ter z nekim vidnim veseljem pripovedoval svojim tovarišem o njem.

P. A.

26. Dež.

Neusmiljeno pripeka
solnce z jasnega nebá;
potok se suši in reka,
ker nebo dežja ne dá.

Trava in cvetica hira,
vse po dežju hrepeni;
kvišku željno se ozira,
kar na zemlji tu živi.

Dežja prosi pivka ptica,
dežja prosi oratar ;
kaj bo brez dežja pšenica ?
Pridi, pridi božji dar !

Glej, o glej, oblaček vstaja
od zahoda, siv, teman ;
več za njim jih že prihaja,
da temni se beli dan.

Blisk in grom ! Nebeški oče !
Huda ura je prišla ;
strele brani nas in toče,
daj pohlevnega dežja !

Prva kaplja iz oblaka !
Dež — o hvaljen bodi Bog !
Njive nam lépo namaka,
gozd oživlja, vrt in log

J. Stritar.

27. Prekratko spanje.

„Francek, kaj pa je danes s tabo ?“ je vprašala mati, ko je stopila zjutraj ob osmih v sobo, kjer je spal njen edinec.

Nič se ni genilo.

Mati je šla po prstih in se je ustavila tik ob Franckovi postelji. Izpod odeje je kukal njegov noseček ; deček je še vedno spal.

„Dvanajst ur jo že vleče,“ pravi mati tiho. „No, bo li mu dovolj spanja ?“

Tedaj se je zagibalo pod odejo

„M—h !“ je zazdehal zaspané, iztegnil zdaj desno, zdaj levo roko ter polagoma odprl oči. In pogledale so dečkove

oči materi v obraz : „Ku-kuc !“ — Lice se je nasmejalo, mati se je sklonila nad posteljo.

„No, dobro jutro, zaspanček ! To si dobro spal, kaj ?“ ga pozdravi mati.

„H-h“, odvrne Francek, „samo prekratko je bilo ! Tako hitro je jutro. Komaj sem legel — na, pa je že dan ! Ali je že ura sedem ali pet ?“

„Osem je, osem,“ pravi mati.

Seveda : Francek, star pet let — kaj bi vedel, kako je s časom !

„Veš kaj,“ pravi mati, „le brž vstani ! Ves dan boš lepo dober in priden otrok, pa bo kar hipoma zopet večer, in kar je bilo sedaj premalo spanja, se ga navžiješ prihodnjo noč.“

„Saj res !“ reče deček, „kar obleci me, mama, da pojdem prej spat.“

Bil je ves dan dober in priden otrok. In kakor bi trenil, je dospel večer in ž njim zaspanec.

Engelbert Gangl.

28. Ljubezen do domovine.

Ob času vojne ujeli so sovražniki nekega kmeta in ga silili, da bi jim pokazal najbližji skrivni pot, ki pelje do trdnjave. Kmet se brani tega ter noče izdati svoje domovine. Vojaški častnik mu pokaže polno mošnjo denarja, rekoč, da bo njegova, ako jim ustreže. Ali vse zaman ! Kmet se ne da pregovoriti. Ko pride general, mu vojaki povedo, da je kmetu dobro znan pot, po katerem se pride v trdnjavo, a da noče jim pota pokazati. General se razjezi nad kmetom ter mu zapreti, da ga bode ukazal takoj ustreliti, ako ne stori, kar mu velé njegovi

vojaki. A kmet odgovori pogumno : „Dobro ! ako me ustrelite, umrl bodem kot poštenjak in zvest državnik svojega vladarja, in ne kot izdajalec svoje domovine !“

General se začudi kmetovemu domoljubju, umiri se, stisne mu roko in reče : „Vrli mož ! pojdi mirno domov k svojej družini, nič žalega ti ne storimo zaradi tvojega domoljubja ; pomagali si bomo sami brez tebe.

P. G.

29. Tvoj kralj.

Tvoj kralj, Viktor Emanuel III. nosi ime po svojem slavnem dedu Viktorju Emanuelu II. V njegovi visoki osebi je poosebljena vsa Italija, on jo združuje. On predstavlja za nas vrhovno veličino domovine, kajti on je prvi državlján, prvi vojak in prvi delavec Italije. Kadar govoriš o njem, izražaj se spoštljivo in ne dovoli nikdar, da ne bi pred teboj kdorkoli si bodi govoril z istim spoštovanjem do njegove osebe.

Morda boš nekega dne tudi ti dragi deček poklican, da mu služiš in da mu s ponosom prisežeš svojo zvestobo na goli meč. Tedaj boš občutil ves čar besede „kralj“ in boš razumel, kak mož po srcu in razumu sedi na prestolu Italije.

30. Lažnjivi prijatelj.

„Grelo te bom !“ reče žganje prezebajočemu popotniku, ki mu ob hudem mrazu ob poti kima gostilniško znamenje. „Hitro zavžij kozarček ! Boš videl, kako te pogreje po udih. Lahko ti bo dalje iti.“

Gorko mu je res prihajalo, preslepljenemu možu. Toda kmalu ga je začelo tem občutneje zebsti. Tisti križ tam ob poti kaže mesto, kjer so ga našli zmrzlega.

„Hočem te okrepčati!“ pravi žganje drvarju, ki stoji, spehan in ves poten, pred sklado^m drv. „Le pogoltni enkrat!“

Ali si že videl kdaj utrujenega konja, ki se je pehal, da bi povlekel težek voz na hrib? „Moram konjička malo okrepčati,“ si misli voznik in začne pretepati izmučeno žival. Res potegne zopet močnejše. Pa saj ne boš mislil, da je bič podelil živali novo moč? Žival je napela samo še svojo skrajno moč in dela, dokler se mrtva ne zgrudi.

Glej! Drvar — žganjepivec je podoben nespametnemu vozniku.

„Ozdravilo te bom!“ tolaži žganje bolnika. „Le poglej enkrat dobro po lekarni! Tamkaj stojim sredi med zdravili!“

Nāše strupene rastline so tudi tam, a lekarnar ima njih sok skrbno zavarovan; zakaj s strupom se ne sme nemarno ravnati in ne sme ga vsakdo dobiti. Samo po zdravnikovi odredbi ti ga izroči lekarnar. Naš lažnivi prijatelj pa je umel pobegniti iz lekarne. Kot „živa voda“, naročena bolnikom, se je izkazala tuintam. Danes pa vsakdo lahko dobi „mrtvo vodo“.

„Zdramilo in razveselilo te bom!“ obeta žganje malosrčniku. „Čuj, kako se tvoji tovariši smejó in pojó! Kakor bratje se objemajo in si nagajajo!“

Pojdi z menoj za hip v ječe! Vprašaj tam junake z noži, ubijalce, kdo jih je spravil pod ključ! Večina ti bo odgovorila s stisnjeno pestjo: „Tisti burkež, žganje!“

Spremljaj me še samo malce v blaznico! Oj, ti blazniki, to so ti bili nek^{daj} ob žganju veseljaki! —

Lažeš, žganje, lažeš!

31. Znamenje.

Na polju znamenje stoji,
podoba krasna v njem žari :
ni slika blažene Device,
svetnika ne in ne svetnice.

Čeprav obraz svetnika ni,
čeprav svetnice slika ni,
podoba ta je meni sveta,
časti jo moja duša vneta.

Pred njo presvetlo luč gojim,
lepó, zvestó za njo skrbim ;
naj sveti solnce, zvezde jasne,
pred sliko moja luč ne ugasne.

In cvetek, ki lepó cvetó,
s pobožno berem ji rokó,
pred njo prekrasne vence devam
in zraven glasne pesmi pevam.

Ni znamenje na polju to,
to moje je srce gorkó,
in ta obraz, prepoln miline,
je slika moje domovine.

Ta svetla luč — moj srčni žar,
le njej plamti in bo vsekdar,
in z duše cvetjem plemenitim
njo kitil bom, kot zdaj jo kitim.

Njo prvi moj je spev slavil,
poslednji njej se bo glasil,
in zadnji glasi ti mi bojo :
Bog čuvaj domovino mojo !

Simon Gregorčič.

32. Pes in mačka.

Ljudje so delali na polju, a Čujež je varoval domá in skrbno čuval, da bi kak tat ne okradel doma. Ko Čujež tako leži na sredi dvora, se pritepe hudodelec in preti psu, da mu z gorjačo razkolje glavo, ako zalaja. Kaj hoče ubogi Čujež storiti? Ponižno se prikloni hudodelcu, in tat se brez strahu odpravi v hram.

„Oj, ti zvesti Čujež, ti! Le pogledjte ga, kako varuje dom! Pač ne zaslužiš, da te toliko hvalijo domačini,“ se oglasi mačka z ognjišča in zabavlja psu.

„Molči, besedljivka, in poglej, kaj bom naredil,“ zavrne pes mačko, skoči po vratih, da se zaklenejo, in tat ne more iz hrama. Potem začne lajati in tako hudo razsajati, da prideró ljudje od vseh krajev gledat, in tako zasačijo tata v hramu.

Ko to mačka vidi, misli sama pri sebi: „Modro jo je zvil Čujež; tudi jaz hočem tako narediti, najprej za sebe, potem za gospodinjo skrbeti. Sosedove piške hodijo na naš vrt grede razkopavat in delajo gospodinji škodo. Tiho bom zlezla za njimi, zgrabila piško in imela dobro kosilo. Drugi piščanci bodo odleteli, in mati me bodo imeli zato prav radi.“

Mačka zleze potuhnjeno skoz plot ter hoče ravno skočiti nad najlepše piške in ga zadaviti, kar jo zapazi sosedov hlapec in jo tako hudo udari s kamenom, da se je napol mrtva privlekla na dvorišče.

„Ha, ha!“ ji reče Čujež; „prav ti je, prav, kradljivka! Tako se godi vsakemu, ki pri svojem dejanju in nehanju misli le na svoj dobiček, drugim pa želi izgubo.“

A. Slomšek.

33. Sekire in drevje.

Peljali so svoje dni iz kovačnice poln voz sekir skozi dobrovo na semenj. Solnce je sijalo in sekire, lepo nabrušene, so se lesketale v solncu, da je bilo drevja strah tega smrtnega orožja“. Kdo nas bo rešil? Te sekire nas bodo vse posekale,“ je dejalo drevje in milo vzdihovalo, majaje se po vetru. Nato se oglasi star hrast in pravi: „Ne bojte se, dokler nobeno nas tem sekiram ne dá toporišča, nam ne morejo škodovati, naj si bodo še tako nabrušene.“

Sovražnik nam ne more škodovati, pa bodi še tako mogočen, ako mu sami ne damo priložnosti.

Anton Slomšek.

34. Pes, volk in lisica v pregovoru.

Dvoje psov, na kost eno, koljeta se med seboj. Na verigi imata psa med seboj mir, pri kosti pa vselej prepir. — Pes, ki ne laja, globoko zobe zasaja. — Boječ pes huje laja nego grize. — Za siromakom vsak pes laja. — Ovca cela, volk sit, vkup ne more bit'. — Volk dlako izpremeni, a pravi nikdar. — Kdor se z volkom druží, mora tudi ž njim tuliti. — Na volka kričé, lisico redé. — Lisica se dlake izlevi, zvijač se ne iznebi.

35. Barčica.

Plavaj, plavaj barčica srebrna
po zelenem morju!
Ej, na barčici sedijo fantje,
trije fantje mladi.

Trije fantje pojejo mi pesem,
pesemco prelepo:

„Plavaj, plavaj barčica srebrna,
po zelenem morju.

Tam za morjem za zelenim morjem,
tam so zlata polja,
pa za polji, za poljanami
nam šumé lesovi.

Trije fantje, trije fantje mladi
nimamo domovja,
ne družine, pa domovje naše
zdaj bo onkraj morja....“

O, Zupančič.

36. Zima.

Prikašljala je starka zima,
naguban, suh ima obraz ;
ko z brado kljukasto pokima,
sneg z neba prileti in mraz.

Po vrtu se senica klati,
premalo hrane da ji gozd ;
zdaj imaš, zajec ti uhati,
svoj štiridesetdanski post.

Mož starček se pri peči greje
in kima truden, da zaspi ;
da bo dovolj za platno preje,
kolovrat urno suče hči.

Po gladkem ledu se otroci
drevé, ne vejo, kaj je mraz ;
nagajajo si s kepo v roci —
kakó vesel je zimski čas !

Josip Stritar.

37. Balada o božični noči.

Noč božična, jasna noč.
V cerkev vabijo zvonovi.
V pristanu pa ribičev
troje seda v čolne k lovi.

Jasna noč, božična noč.
Ribiči trije letijo
v čolnih na široko plan;
plena že se veselijo.

Na pribrežni skali mož
v plašču belem se pojavi:
„Greh loviči je nocoj!
Ribiči, nazaj!“ jim pravi.

„Kaj ti lov je naša mar!“
vsi se mu zakrohotajo,
pa na morje, hej, naprej
s čolni lahkimi veslajo.

Sveta noč, božična noč.
V dalji kličejo zvonovi,
a na morju strašni se
premetavajo valovi.

Kaka burja! Kak vihar!
Niso več se povrnili
v pristan ribiči trije...
Vsi so v morju utonili.

Anton Aškerc.

38. Petelin.

Petelin— poje. Koga še ni obhajala ta ali ta misel,
ko je čul peti petelina! „Bolje jeden dan petelin, nego mesec

dni kokoš," pravi srbski pregovor. Petelin je priljubljen junak pravljicam, ki predočujejo izmišljene prizore iz živalstva, izvirajoče iz starejših ali novejših časov. Zaradi žarjave barve in leskečega očesa so ga že od nekdaj jemali za znamenje plamena, in prav zato rekaajo, kadar gori : „Petelin pleše po strehi.“ Oziraje se na njegovo paznost in pogumnost, so ga posvečevali Rimljani Martu in Minervi. Idomenej pred Trojo je nosil petelina na ščitu v svarilno in opominjevalno znamenje svojim drugom ; in ni še temu davno, kar so vsi bojaželjni narodi evropski imeli petelinovo podobo v svojih grbih.

Petelin je kaj gizdava ptica. Vrat mu vzkipi, jednako naprsnim okovom, brada tli kakor žerjavica, oko žari drznost, in v njegovi koji se razodeva mogočen ponos. Zares, knez vseh ptic je petelin. Počasi in kakor bi meril vsako stopinjo, privzdiga nogo za nogo, večkrat se obotavlja še sredi koraka ; obrača pazljivo oko zdaj sem, zdaj tja, da ne bi prezrl ničesar ; če ga pelje pot dalje pod podbojem, pod katerim bi mogel celó jezdec brez pomude skoz, upogne glavo, da ne bi si pokvaril glavnega nakita, grebena : tolikanj se zaveda svoje notranje visokosti. Naj gre ali naj stoji, vselej se obnaša s plemenito spodobnostjo. Kako skrbno obrne vešče oko proti oblačnemu nebu, kako zvedavo pogleda blede mesečni krajec ! Ali-najbolj veličasten je, kadar se pripravlja, da bi pel. Tačas skoči s tal na kako ograjo, streho ali kamorkoli ; desno nogo dene pred levo, nekaj skrčeno v kljuko, kakor bi hotel poseči po koraku, vrat po konci in pa rep, prsi se napno, perotnica tleskne ob perotnico, oko zameži kakor zamaknjeno, nekaka vzvišenost prevzame vso postavo, in zdaj zadoni na vse grlo po staroočanski navadi : „Kikiriki !“ Takoj se mlajši petelinci zaporedoma oglase : „Oevrli bi me b' li“ — drugi : „Hudik

ni tak, kot ti!" itd. Razlega se od dvorišča do dvorišča, sosed se naznanja sosedu, drug drugemu odgovarja, zmeraj dalje, zmeraj rahleje, noter do konca vasi. In ko je vse že potihnilo, se začuje vsaj enkrat še iz daljave odmev: „Kikiriki, češ piko nad i!"

Toda govorimo resno! Zato je petelin, da poje. Že rimski prirodoslovec Plinij pravi o petelinih, da so naši nočni čuvaji, katere je rodila priroda, da vzbujajo iz spanja ljudi ter jih priganjajo na delo. Po perju pravijo, se spozna ptič, ali petelin po petju, odkod je doma. Poganski Grki in Rimljani so slutili višje bitje v njem, in Mohamed je zapovedal, naj se česčenje izkazuje petelinu kot čuvaju, ki budi nebeščane in opominja, da služijo. In z Jobom smemo vprašati: „Kdo daje modrosti človeku v skrito srce, kdo petelinu razuma?" Daleč sega njegov glas kakor iz trobente. Pred njim beže tihotapci po noči. Sliši ga mornar na morju in pozni popotnik na samotnem potu, in radost razvedri dušo njegovo, ker se prepriča, da se bliža človeškemu stanovanju. Učenjaka budi na zgodnje delo, k molitvi pobožnika; straši hudodelca, kliče lahkomiselnika, naj se pokesa; kmetu naznanja krepčevalno deževje, bolniku tolažeče jutro. Ko danica priplava na obnebje, ko se drugim pticam še rosa blišči po perotih, se je vzdramil že davno petelin in okoli doma veselo napoveduje jutranjo zarjo. Resnično, blag poročevalec je in nikdar ga ne moremo zadosti slaviti. Ob njegovem klicu se razprše spanca zlate prevare in skrčena žila se nategne za delo in trud.

Zatorej je ni živali, ki bi jo bili tolikanj slavili in poviševali. Bogaboječi umetniki odločujejo petelinu mesto vrh zvonika, še celo nad križem; kjer biva čuvaj, naj bi bil tudi ta, ki budi in opominja. Modri učitelji lepotičijo abecednico s podobo petelinovo, otrokom na opomin, da ima

zgodaj začeti, komur je mar za prihodnjo blaginjo. Vojaki ga stavijo na orožnico, da bi se sklicevali in reševali ob pravem času. In tu je mesto, ki se spodobi petelinu, ker on sam je pravi vojak, bojevit, previden, predrzen, stanoviten in pazljiv na svojo čast, kakor nobena druga žival. Naj mu le tuj petelin prekorači mejo, brž mu srdit dere naproti, otrepá s perotnicama in plane nanj. Greben se mu ježi, vratno perje porasča, iz očij mu iskri ogenj; s srditim naskokom se vrže nanj in izkuša, kako bi ga izpodbil in pomandral. Dolgotrajen in hud je boj. Le na videz se morda jeden umakne za trenotek, hitroma pa se ravš tolikanj bolj razvname.

Sčasom omagajo peroti in noge; ali potem se spopadeta z najsilovitejšim orožjem, s kljunom. Gosto kakor toča pada kavs na kavs, perje v koscih leti od njiju, in kmalu vre kapljema kri iz glave in vratu. Naposled zapusti srčnost pritepina; omahuje, se ogiblje, beži, povesi rep in se zarije v kak kot, pa kokotlja in prosi milosti. Vendar se zmagovalec ne dá motiti; bije s perotnico ob tla in dere za potepinom, da bi ga popolnoma pregnal, le najhitrejši beg ga more rešiti. Boj je odločen. Zmagovalec zleti kvišku in krvav, pa vendar ponosen; po koncu vrat, glasno naznani, da je zmagal. Ni čuda tedaj, da Indijanci in Kitajci še dandanes najdejo preveliko radost v tem, da gledajo petelinov dvoboj, in da so se starodavniki po njen navduševali in vnemali za vojno.

Vendar je konec vojske mir. Tudi petelin se bori le za to, da bi ohranil mir in edinost svojemu kraljestvu; on hoče, da sam vlada. On je pa v svoji državi bolj miren očak nego silen trinog; ponaša se gizdavo in zapovedljivo, vendar mu tudi nežnejši čuti niso neznani. Ko na svojem dvorišču šeta s tropo ženic, je podoben skrbnemu

možu. Vsem zadostuje, ne zanemarja nobene ne, dasi še posebno odlikuje svoje ljubljenske. Z dobrikavimi in prilizljivimi besedami si zna pridobivati ljubezen svojih tovarišic. — Petelin je nadalje jako nesebičen, nikdar samogolten. Če je našel mastno gostijo, pokliče glasno vkup vso svojo družino, ker bi tudi najmanjšega črviča rad razdelil med vse. Nasprotno pa nobena puta ne sme pobrati zrna, predno ni kavsnil sam; vse mora biti po stari, ostri navadi. Kar jo pogleda gospodar kokodačji, in če se takoj ne poboljša, jo kavsne in kavsa, dokler se ne ravna po svoji dolžnosti. V marsikak lep zgled je petelin človeku; zatorej spoštujmo ga in posnemajmo ga! Sedmero je lastnosti, ki store pravega junaka, sedmero popolnega petelina: On je previden, moder, hraber, iskren, častitljiv, poln ljubezni in umen gospodar.

J. Ogrinc.

39. „O bella Napoli — addio!“

Potaplja v morje že se Kapri,
Sorent za nami tam leži,
hladeč med drevjem se zelenim...
Domov naš parobrod hiti.

Ej, utva bela, ladja nagla,
kaj pač mudi se ti tako?
Kje lepše je na svetu božjem
za dušo mojo, za oko?

Vsak dan tu stal bi in bi gledal
v to morje višnjevo črez krov;
in to igranje, šepetanje
poslušal tihih bi valov...

Skrivnostno morje, sveto morje,
velika sfiga — kaj si ti?

Globoka večnost si ? Vesoljnost ?
Življenja vir, vir vseh stvari ?

Oči pogrezam v globočino,
pogrezam sam se že tja dol...
v brezdanje plavam že prepade,
čim dalje niže, bolj in bolj...

Ha ! Kaj je to ? Kaj potegnilo
iz sanj me je, iz globočin ?
Razlega petje se veselo
in gosli vrisk in mandolin.

«O bella Napoli — addio !»
črez krov se ori glasni spev,
in sredi morske se planote
izgublja v zrak njegov odmev...

«O bella Napoli — addio !»
Saj že stojiš pred nami tam,
ti Napoli, signora krasna,
in «dobro došli !» kličeš nam

«O bella Napoli — addio !»..
Ne pojte rajši pesmi te,
že jutri moram se ločiti...
otožno moje je srce...

A. Aškerc.

40. Dihanje.

Organi za dihanje ali dihalo so pljuča in k njim spadajoče cevi, ki vodijo vanja in iz njih. Pljuča so spletena iz najtanjših vejic trojnih cevi, namreč: sapnika, pljučne odvodnice in pljučne privodnice. Sapnik se cepi v prsih v dve glavni cevi, ki se razraščata zmerom bolj in bolj in

se naposled končata v majhne z zrakom napolnjene mehurce, ki so opleteni z najtanjšimi vejicami pljučne privodnice. V pljučih prihaja kri v dotiko z zrakom, ki sestoji iz kislega, dušica in ogljenčeve kisline.

A kri in zrak se ne dotikata neposrednje, ker ju ločijo pretenke kože pljučnih mehurcev in lasastih cevčic pljučne odvodnice in privodnice. Ali te kože niso neprodorne za pline, in tako pride (s pomočjo vpojnosti) kislec iz pljučnih mehurcev v otemnelo, iz srca po pljučnej odvodnici prihajajočo kri, ogljenčeva kislina in vodne pare pa v pljučne mehurce. Po tej izmeni ogljenčeve kisline s kislecem se kri ujasni, in jasno rdeča se vrača v srce, odkoder nastopi odtok po telesu.

Na potu po telesu se spaja kislec nekaj z ogljenčnatimi sestavinami v ogljenčevo kislino, nekaj pa z vodencem v vodo. Otemnela kri se vrača iz telesa v srce in odtod v pljuča, kjer se zopet ujasni.

Ogljenčeva kislina se oddaja skoro edino z dihanjem; voda pa se izločuje iz telesa nekaj z dihanjem, nekaj pa skozi kožo in po skalnici.

Kako se zrak z dihanjem izpreminja, kaže se iz sledečih števil. Vdihani zrak ima v 100 litrih :

kislega 20·96, dušica 79·00, ogljenčeve kisline 0·04 l.
Izdihani zrak pa v 100 litrih :

kislega 16·38, dušica 79·55, ogljenčeve kisline 4·07 l.

Kakor kažejo ta števila, izsope se dušica skoro toliko, kolikor se ga vsope. Vse drugače je iz kislecem. V izdihanem zraku ga je za eno petino njegovega prostora manj, a na njegovo mesto pride ogljenčeva kislina. Nekaj kislega se je namreč z ogljenčnatimi sestavinami v telesu spojilo v ogljenčevo kislino, nekaj pa z vodencem v vodo.

Pri tem spoju pa se razvija toplota. Zato je dihanje ljudem in živalim od okolice nezavisen vir toplote. Čim več se v določenem času vsope kislega, temveč se razvija toplota. Toploto, katere se razvija z dihanjem v človeškem in v živalskem telesu, zovemo živalsko toploto.

Pri človeku in pri takozvanih toplokrvnih živalih, ki dihaajo s pljuči, raste toplota samo do neke od okolice nezavisne stopnje in sicer zaradi tega, ker se voda skozi kožo neprenehoma izparja in se toplota, za to izparo potrebna, odteza človeškemu in živalskemu telesu. Tako ima človeško telo stalno toplino 36° C. Pri otrocih je kri nekoliko toplejša, pri starih ljudeh pa nekaj hladnejša.

Da se dihanje vzdržuje, je potrebno, da se dovažata telesu za dihanje potrebni ogljenec in vodenec; zato je treba jedil ali živil, v katerih se nahajata ti prvini. Taka živila so n. pr. škrob, sladkor, toščica itd. Ta živila imenujemo ogrevala, ker oskrbujejo telo s potrebnim ogljencem in vodenecem, katerih spajanje s kislecem je vir živalske toplote.

Živila pa, ki dajejo one sestavine, iz katerih nareja kri nove telesne dele, ali zopet nadomestuje obrabljene, zovemo krvotvorna. Ta imajo v sebi dušec. Duščeva živila so n. pr. meso, jajca, sir, mleko, žito, sočivje itd.

Brez dihanja ni življenja; torej so zrak, toplota, svetloba in voda pravi pijatelji življenja.

41. Oblaček.

„Oblaček, ti plavaš	z rosó se umiva,
po nebu visoko,	z rdečimi žarki
oblaček, ti gledaš	lepó te obliva,
po svetu široko;	in gozde zreš mračne
ko zora, vsa mlada,	in vrte zareče,

palače, prepolne
 razkošja in sreče,
 in zelene gore
 in sinje morje,
 ves kras neizmerne,
 prelepe zemlje...
 In ti se solziš,
 oblaček-zakaj ?» —
 «Nad mano sijaj,
 pod mano je raj,
 a jaz hrepenim
 nazaj, nazaj.
 Na severu sivem
 oblački veseli
 s sestrami meglami
 lepo smo živeli

in pravili tiho
 smo bajke si krasne,
 cvetoče, dehteče
 kot rožice jasne....
 In v sanjah o sreči
 presrečni smo bili,
 kot da smo iz čašic
 jo bisernih pili.
 A veter okrutni
 med nas pridivjal je,
 sestrice in bratce
 vsaksebi razgnal je.
 In zdaj jaz po nebu
 samoten potujem,
 za bratci, sestrami
 tugujem, vzdihujem...“

Oton Zupančič.

42. Velikani.

Podgorec je šel loviti polhe. Na vrtu Gorjancev je prenočil. Po večerji se je vlegel v travo in zaspal. Kmalu ga prebude debeli glasovi neznanih mož. Glasovi so bobneli, kakor če trka kdo na prazen sod. Mož je bilo četvero. Bili so veliki kakor najvišje smreke. Ker je svetil mesec, se je lahko videlo, kakšni so in kaj delajo. Velikani sedejo na trato in pravijo: „Kamenčkajmo se, da si prikratimo čas z igro.“ Pobrali so mlinske kamne in se ž njimi kamenčkali. Ko se naveličajo igranja, pravijo: „Napolnimo si pipe in kadimo.“ Iz žepov si privlečejo pipe, velike za zelno kad, in si jih napolnijo s tobakom. Zdaj se domislijo, da nimajo ognja. Eden pravi: „Skratimo si ga z neba.“ Velikani skočijo na noge in začno metati mlinske kamne proti nebu. Vsak si

sklati zvezdo. Z zvezdami prižgó tobak in zapuhajo z di-
mom Gorjance, kakor da bi bil padel nanje črn oblak.

Ko pokade, pravi eden: „Čas je večerjati“. Velikani
se dvignejo in odidejo v globok prepad. Iz prepada prívale
štiri sode vina. Vsak sod je držal najmanj deset veder.
Iz prepada si prepeljejo tudi svojo hrano: čredo volkov.
Volkov je bilo dvajset, za vsakega pet. Narede si velik
ogenj, denejo volkove na raženj in jih peko. Jeli so tudi
tuliti pesem, kakor da se razlega grom, in poskakovati
okoli ognja, da se je zemlja tresla.

Podgorec je te strahote gledal in poslušal in je pripo-
ročal dušo Bogu v neznanskem strahu, da ga pošasti ne
bi zavohale in nateknile morda tudi njega na raženj. Stis-
nil se je v klopčič kakor jež in se drznil komaj dihati. Poleg
njega je stala neža vina, ki ga je bil prinesel s sabo. Pod-
gorec se domisli, da vino daje „korajžo“, in začne srkatí.
Ker je srčnost jako potreboval, je pil dolgo in veliko. Na-
glo se je prepričal, da je v takih zadregah vino res najboljša
pomoč. Bokal ga je bil podelal že za večerjo. Toliko pa ne
ohrabri še nobenega Podgorca. Zdaj je vrgel v globočino
svojega želodca dva bokala naenkrat. To pa je že nekaj
izdalo in pomoglo. Velikani se mu niso zdeli več tako
grozoviti. Jel se jim je za grmom groziti in jim kazati
osle. Ko pa so spekli volkove in so sedeli pri večerji, je
zagodrnjal skoraj naglas: „Se pač vidi, da ste zarobljeni
hribovci, sicer bi me bili že zapazili in povabili na volčjo
pečenko.“

Velikani so raztrgali in pohrustali volkove kakor člo-
vek mlade vrabce in jih jeli zamakati z ogromnim curkom
vina. Ali vino je moralo biti slabe vrste, kajti držali so se
strašno kislo in čemerno. Velikan veli: „Bratje, treba bo
spet udariti kam v hram in si natočiti posode vina do vrha.

Naše čobodre sem sit. Sam ne vem, kaj bi dal tistemu, ki bi mi prinesel požirek starega podgorca."

Podgorec to čuje, skoči kvišku, ponudi velikanu nežo in veli: „Nu ga piti! En bokal ga je še notri. Bog ti ga blagoslovi!"

Komaj pa spomni Boga, ugasne tisti hip ogenj, pri katerem so sedeli velikani, in okolico pokrije najgostejši dim, da se dolgo ni dalo videti in nič razložiti. Ko se dim razide, ni videti nikjer ne mlinskih kamnov, ne oglja, ne kosti, ne ražnjev, pa niti ne velikanov. Noč in gora jih je bila pripeljala, noč in gora jih je vzela. Janez Trdina.

43. Zimska vožnja.

Pokril je beli sneg ravan in grič,
in lena lahka se nad snegom plazi,
težko hropeč utrujeni konjič
po zameteni, slabi cesti gazi.

Tu ali tam v ravnini mi čepi
pohlevna kočica za zametom skrita,
tu ali tam kot senca mi stoji
samotna smreka v sneg in noč zavita.

Oh dolgo že se nisem vozil tod,
po gladkih potih dirjal sem skoz mesta,
a vendar mi je vedno in povsod
v spomin se vračala ta slaba cesta.

In vračale so ure se bridke,
ki sam prebil sem jih v otožnem časi. —
A glej! Zdaj hiše, kočice se goste...
Da, spet sem v znani, dragi gorski vasi.

Fran Gestrina.

44. Sreča.

V temnem gozdu, ne daleč od sinjega morja, živeli so nekdam trije bratje sami zase, oddaljeni od vrvenja sveta. Nesrečni so bili, ker so izgubili že v nežnej mladosti ljube stariše. Dokaj časa so preživeli v samoti in žalosti.

Starejši brat se je najprej dolgočasil v tej pustinji, zatorej reče ostalima : „Izvestno je za tem gozdom še kako gorovje, a za gorovjem širni rodoviti svet“. Drugi reče : „Za gozdom se širi sinje morje, a onkraj morja so lepa, imovita mesta ; ondi se najde vsega, česar si poželi srce“. A najmlajši pristavi : „Kdo ve, so v oni deželi tudi tako lepa drevesa, kakor tukaj v naši pustinji; kdo ve, je li tam tudi ptički tako sladko pojo, kakor tu v prijaznej okolici našega doma“. — Nato reče starejši odločno : „Čemu bi svojo mladost tu iztratil? Raje idem v daljni svet iskat svoje sreče“. „Tudi jaz idem“, reče drugi ; „najti hočem v daljini svojo srečo, vedel bi rad, je-li mi sreča mila?“ Tretji pa, kateremu nista ugajala odloka njegovih bratov, povesi glavo in molči. Spoznal je, da mora ž njima, ker sam vendar ne more ostati doma. — Vsi trije odidejo, vsak po svojem potu — iskat sreče.

Najstarejši prehodi gorovje in pride v širno, rodovitno deželo. Drugi je preplul sinje morje in našel vsa ona lepa, imovita mesta. Oba brata sta našla vse, česar sta iskala — le sreče, jedino le sreče nista mogla najti nikjer. Najmlajši bratec pa se še ni daleč podal z doma — bil je komaj na kraju gozda. — Obstoji in reče leperu vrancu : „Bolje bode, ako se povrneva v domovino, v sredino najine pustinje“. S zolzami v očeh pozdravlja ljubljene domače lokve. Sveža vonjava mu dehti naproti ; sedaj umeje skrivnostno šumenje dreves, umeje sladko ptičje

petje; zazdi se mu, da se vse raduje njegove vrnitve. Dospevši do svoje domače hiše, najde na njenem pragu deklico, zlatorumenih las in nebeških oči. V rokah ima preslico, pri nogah pa jej v krilu leži lágodno zvita mačica in spi. Iznenaden vpraša mladenič ljubeznivo prikazen: „Kdo si, lepo dete?“ Ljubeznivo se smejoč pogleda ga deklica in mu odvrne z zvonkim glasom: „Jaz sem sreča!“

Janja.

45. Potok in morje.

Teče v morje potok, teče,
po skalovju žubori,
pada v morje, ves otožen,
pa šumlja in govori:

„Morje sinje, neizmerno
in globoko morje! Glej,
v tebi siromak izginjam
in izgubljam se poslej!

Ko kristal jaz čist in bister
moram zdaj spojiti se
s tabo, temno, slano morje,
s tabo v eno zliti se!

Še trenutek — pa umrjem...
Ni me več, nič več! Kako
bridko je, prestatu biti!
Težko je sveta slovo!“

Pljuska morje ob obrežje,
pljuska, peni se, šumi,
pa potoku v strugi skalni
se zasmije, zabuči:

„Kaj mi tožiš kaj vzdihuješ.
potok bistri, mali moj ?
Žal ti je, da v vodi moji
spajaš v eno se z menoj ! ?

Kaj bi bil ti sam brez mene ?
Kaj bi bil ti sam ? Povej ?
Solnce bi te izsušilo,
brez sledu umrl bi, glej !

Brez sledu bi sam usahnil !
Z mojimi valovi zlit
z mano vred živiš še dalje
neizmeren, vekovit !“

Anton Aškerc.

46. Ciprese.

Raztresene so ob gradovih in dvorih.
V pokojnih nočéh in v sijaju so lune
ko ravne in črno oblečene nune,
ki zbrala pobožna molitev je v korih.

Tu gor bogve kdaj so kot mala drevesa
priromale iz Benečije. Zdaj vsaki
vijó se kot venci krog vrhov oblaki,
in bliže so jim za razgovor nebesa.

Alojzij Gradnik.

47. Cezar Battisti.

Zgodovina o vstajenju italijanskega naroda je zgodovina trpljenja in žrtev, zgodovina je zvestih mož, ki so prestali huda trpljenja po ječah, kakor Friderik Confalonini in Silvij Pellico, zgodovina je mučencev, ki so zvesti domovini polagali svoje glave na morišču, kakor

Silvati, Morelli, Menotti, Tazzoli, Speri, Oberdank, Fran Rismondo in drugi.

Ali najbolj se blišči v veliki vojni ime vzvišenega rodoljuba : Cezarja Battistija.

Cezar Battisti je bil gotovo najdrznejši, najdelavnejši, najhrabrejši vseh junakov. Rodil se je v Tridentu. Da dokonča svoje nauke, se je podal v Firenco, odkoder se je vrnil v svoje rojstno mesto, kjer je zastavil vse svoje sile, da oživetvori one vzore, ki so mu bili najdražji : osamosvojitve nižjih slojev in odrešenje svoje dežele izpod avstrijskega jarma. V teku petnajstih let je brez prestanka pisal po časopisih in brošurah, po revijah in knjigah o svoji usuznjeni domovini.

Avstrija mu je zaplenjevala neprenehoma časopis in mu ustavljala revijo. Pomisliti je treba, da je pomenjala vsaka zaplemba neizmerno izgubo denarja in zanj, ki ni bil bogat, korak naprej k gospodarskemu polomu.

Ali naj si ga je Avstrija preganjala, izganjala in zapirala — Trident je stal na njegovi strani. In dvakrat je Trident izvolil Cezarja Battistija za svojega poslanca in ga poslal v državni zbor na Dunaj.

Prišel je mesec avgust leta 1914. Battisti je tedaj videl, da se bliža ura uresničenja njegovih rodoljubnih sanj ; začul je glas domovine. Niti za trenotek ni odlašal. Ustavil je časopis in revijo in zbežal v Italijo. V teku desetih mesecev je hodil brez prestanka od enega voditelja do drugega po polotoku, pisal svoje časopise, klical po trgih in gledališčih, da je vojna za odrešenje neodrešenih pokrajin velika zahteva, sveta dolžnost, ki jo mora Italija izpolniti, da ne izgubi pravice do življenja kot narod.

„Sedaj ali nikdar več !“ je bil zaključni stavek njegovih navdušujočih govorov. Končno je bila vojna sklenjena.

Da reši svoje planine sužnjih okov, je sam odšel, dasi že prileten, v boj, kjer se je izkazal kot hraber junak brez primere.

10. julija 1916. je stal na gori Monte Corno v Valarski Battistijev oddelek sovražniku naproti. Alpinci so se borili kot levi, ali pričakovana pomoč je izostala in koncem dneva so jih Avstrijci obkolili od vseh strani.

Battisti si je izvolil mučeništvo! Junak se je boril, dokler ga niso zajeli Avstrijci, ki so bili v številni premoči. Pred vojnim sodiščem v Tridentu, kamor so ga pripeljali spremljanega od divjih izbruhov avstrijskih preganjalcev, je odkrito in resno izpovedal, da je njegova najiskrenejša želja združenje Tridenta in Trsta z Italijo. Rabelj Lang, poslan nalašč zato iz Dunaja, mu je položil 12. julija vrv okoli vratu v istem gradu, kjer so bili leta 1848. na barbarski način ustreljeni prvi lombardski prostovoljci. In tako je umrl junak.

48. Lev na lovu.

Lev prebiva najrajši po dolinskih gozdih in goščah; navadno je sam zase. Kadar ima levica mlade, ji dela družčino in ji pomaga hraniti jih. Podnevi spi v trnjevi hosti, včasih pa tudi že za dne oprezuje in razgleduje, kje se bo zvečer najlažje dobila pečenka. Pod noč se prebudi, vstane, strese grivo, zapusti brlog in z grmečim rjoventjem naznanja, da gre na lov.

Njegov glas zbega vso naravo; gozdne živali se plahe skrivajo, živina v ograjenih stajah je vsa zmočena, privezane kamele in konji se hočejo siloma odtrgati in pobegniti, goveda skačejo semtertja in zamolklo mukajo, ovce in koze se zaganjajo in spenjajo na ograjo ter žalostno meketajo, psi tulijo in cvilijo, potnika obhaja groza, in

tudi v koči spečemu pastirju nemirno utriplje srce. Od daleč spremljajo „kralja“ šakali in hijene, nadejajoč se ostankov kraljeve večerje. Z drznim skokom preskoči lev poldrugi seženj visoko, trnjevo ograjo in puhne med živino, ki od strahu ne ve, kam se dejati. Mahne s šapo, pobije junico na tla, jo zgrabi za vrat ter ji zmrví kosti. Nekoliko časa ponosno stoji s povzdignjeno glavo na svojem plenu in srdito opleta z repom, potem ga zgrabi in visoko ga v gobcu držeč, preskoči zopet plot ter se izgubi v bližnjo goščavo.

Ako mu skok izpodleti, ne skoči nikdar v drugo, kakor bi ga bilo sram, marveč se obrne in gre zopet na prežo. Ako mu je šlo po sreči, se nažre do sitega, se napije vode in gre spat. Ako je bila zaklana žival velika, pride jest še drugo noč, ostanke pa prepusti hijenam, šakalom in drugi beraški druhalí. Včasih se združi tudi več levov — navadno ena rodbina — in takrat gredo tudi podnevi lovit.

Lev ni tako krvoločén, kakor so nekatere druge mačke. Nikdar ne kolje več, nego potrebuje. Sploh je hladnokrvnejši in lenejši od drugih maček; to se mu je večkrat razlagalo za velikodušnost.

Človeka napade lev le redkokdaj; ako ni posebno lačen, in ako ga človek ni poprej razdražil, se ga ne lotí. Lačnega leva je, pravijo, spoznati na tem, da oteplje z repom; takrat je neki človeku zmeraj nevaren. Ako pa miruje z repom, se ga ni bati, posebno, če človek ne pokaže strahu ter mu mirno gleda v oči.

To ga osupne: nasproti častitljivi človeški portavi zgubi zaupnost v svoje moči, začne se umikati in naposled zbeži izpred oči. Ako pa se ga človek prestraši in pobegne pred njim, je izgubljen. Čudno je to, da se lev nikoli ne loti otroka. Iz spanja predramljen, je plah in pobegne, ako ni ranjen.

Fr. Erjavec.

49. Vezuv.

Kdo še ni slišal o ognjenih gorah ? Ognjene gore ali ognjeniki mečejo iz sebe sopare ali raztopljeno skalovje in rude, pa tudi velike skale ter napravijo včasih silno škodo. Najimenitnejša taka gora v Evropi je Vezuv blizu mesta Neapolja na spodnjem Italijanskem.

Bilo je dne 30. septembra leta 1875., ko se odpeljeva s tovarišem po železnici iz Neapolja proti jugu. Brž ko pride vlak nekoliko iz mesta, zagledaš na levi goro Vezuv, ki se dviga kakor velikanska kopa 1186 m visoko. Dobro do polovice svoje višine je porastla, proti vrhuncu pa je gola. Iz žrela na vrhuncu se počasi, ali neprenehoma vali dim.

Pri postaji Pompeji sva izstopila.

Od Pompejev jahamo kake pol ure po ravnem, po silno rodovitnem polju in med obzidanimi vrti, ki so polni lepih trt in krasnega sadnega drevja. Tu stoji figovo drevo, tako polno, da se mu tanke veje šibé pod težo sadú, — zraven pa je cel log pomarančnih dreves, ki izmed temnozelenega gostega listja kažejo debeli, zlatorumeni svoj sad. Drugod zagledaš celo vrsto čvrstih limon z dvojnimi sadom, že zreli rumenimi in še zelenimi, in na nos ti udarja prijetna vonjava malega cveta. Zopet dalje jahaš mimo murvinih dreves, zasajenih lepo po vrsti. Od drevesa do drevesa so kakor venec napeljane brajde, po nekaterih se zibljejo veliki, večjideli črni grozdi. Vmes prideš zdrj do posameznih hiš, zdaj skoz cele vasi.

Črez pol ure se začne svet dvigati, in evo samih vinogradov — vmes kaka figa, tam nekaj oljk, lavorik ali drugega drevja ! Nekateri vinogradi so obdani z nizkim obzidjem, ki je zloženo iz večjih kosov lave ; drugi imajo za

ograjo bodeče rastline kaktove, pa veliko večje in krasnejše nego jih gojé naši vrtnarji v umetni toploti.

Više ko jahamo, krasnejši pogled se odpira očesu na goro in na bližnje morje. Srednji pas Vezuva je še kolikor toliko porastel. Niže najdeš čvrsto kostanjevo drevje, više grmovje, potem le redko pritlično grmičevje, dalje le še posamezno zelenje, ki siloma poganja iz pepela in lave; nazadnje pridemo do znožja strme, gole kope, kjer se neha vse rastlinsko življenje.

Tu se je treba postaviti na lastne noge, više ni mogoče jahati. Odtod se odpira očesu razgled, kakor bi ga enakega težko našel na svetu. Po pravici pravi italijanski pesnik: „Okolica neapoljska z Vezuvom je kos nebes, ki je padel na zemljo.“

Odtod nas čaka najtežavnejša pot do žrela, ki je črez in črez posuta z drobnim vulkanskim kamenjem in pepelom, da se udara noga. Ko smo nekako na sredi pota do vrha, mi pokaže vodnik razpoko v gori, iz katere se vali rahel dim. Grem z roko blizu, ali v tistem trenutku jo naglo odmaknem, ker puhti silna vročina iz razpoke.

In kvišku lezemo, kvišku; še nekaj korakov — in gost dim se mi zavalí v obraz; silno hud, prešinljiv žvepleni smrad mi udari v nos ter se tako zoprno vleže na pljuča, da mi zastane sapa. Stojimo na robu mogočnega žrela! Z ruto si močno zatisnem usta in nos, pa nič ne pomaga; zoprni ostri žvepleni sopar me skoro vrže v omedlevico. Vodnik me prime za roko in me urno pelje ob robu žrela na ono stran, od katere se je valil dim. Tukaj mi sopare ni neslo v obraz; dalo se je laže sopsti, tu je bilo mogoče pogledati, kje stojim. Tik žrela sem stal, ki je bilo podobno velikanskemu kotlu; iz njega se je vzdigoval gost dim, tako da se nekoliko pedi dalje ni dalo nič razločiti. Na

okrog ima sedanje Vezuvovo žrelo pol ure hoda, kakor mi je pravil vodnik.

V žrelo gledati se ni dalo radi dima ; pa tudi ni varno, se bližati mu. Strupeni sopar lahko omami človeka ; lahko bi mu izpodletelo, in izginil bi za vselej. Tla, kjer sem stal, so bila tako vroča, da ni bilo mogoče se jih dotakniti z golo roko.

Nekateri popotniki prinesó jajca s seboj, da jih tukaj položé na tla v lavo, in v nekaj trenutkih so skuhana. V nekem kotiču je bila lava še mehka, in ko je vodnik vrgel trsko na njo, je jela v prvem hipu goreti s plamenom !

Kadar je Vezuv za nekaj časa miren, takrat se mu vidi v temno globočino ; preden pa začne bljuvati, je žrelo polno skoro do roba. Metanje ali bljuvanje se večidel začne s potresi in z notranjim bobnenjem in tulenjem, in vmes švigajo bliski iz žrela. Včasih se vzdigne iz gore najprej lava, t. j., zmes raztopljenega kamenja in rude. Ulije se črez žrelov rob ali pa tudi prodere njega steno in se v mogočnih potokih ulije po gori navzdol. Vročina lave, ko pride iz žrela, je silna ; pravijo, da do 1000° R. Ta ognjeni potok dere kolikor toliko naglo navzdol ; spotoma požge vse, na kar zadene, in učini včasi silno škodo in strašno razdejanje.

Le počasi se strdi in ohladi lava, velikokrat šele v nekaterih letih ; nazadnje razpade na površju v pepel. Take potoke strnjene lave je ob gori videti na mnogih krajih. — Ko se je lava razlila iz žrela, se vzdigne navadno silno visok steber sopare, pomešane s pepelom in drobnejšimi ali debelejšimi kameni. V zraku se razprostre kakor mogočno drevo in pade na zemljo, tako da pokrije včasih zemljo mnogo milj naokrog.

Po A. Zupančiču.

50. Neskončnost sveta.

„Ozri se plameneče nebo ! Tjakaj gre najina pot. Podaj mi desnico, hitiva ! Dovoli, tovariš, koliko hitrost želiš ?“

„Sto kilometrov na uro !“

„Ha, to bi bilo prepočasi ! Potujeva namreč na solnce. S to hitrostjo bi dospela tja šele v 61.937.5 dnevih, t. j., v 169.69 letih.“

„Torej po sto kilometrov v sekundi !“

„Prepočasi prijatelj ! Rabila bi za pot nad 17 dni.“

„Torej poletiva s hitrostjo svetlobe, t. j. 300.000 km na sekundo !“

„Izvrstno, v 6 minutah in 15.5 sekundah bova na solncu !...“

Prišla sva ! Ozriva se nazaj na zemljo, ki sva jo ostavila ravnokar ! Zaman išče oko po obnebju njene mogočne oble. Najina stara znanka, Rimska cesta, se veličastno vzpenja črez nebni obok, zvezda tečajnica in veliki voz žarita na njem v nezmanjšani krasoti — a kje je naša zemlja, ki se nama je dozdej dozdevala tako prostrana in velikanska ?

Glej, tam v ozvezdju Tehtnice žari svetla zvezdica — naša zemlja. Skoz to ozvezdje ti potuje meseca marca, ako jo opazuješ s solnca. Kako je neznatna sredi blestečih milijonov !

Ako bi ostala na solncu vse leto bi videla, kako je zemlja v tem času enkrat prišla okrog njega, obenem pa bi zaznala na nebu še sedem drugih zvezd, ki kakor naša zemlja romajo okrog solnca ; to so njene ožje sestrice, zvezde premičnice ali planeti.

Ona-le živordeča zvezda na desni strani je premičnica Mart, majhen svet, ki ga obkrožata dve luni ;

naša zemlja ga v velikosti prekaša sedemkrat. Na levici nam sveti žarkobeli J u p i t e r ; to ti je mogočna premičnica ; nič manj nego 1414 zemelj bi moral staliti, da bi zvaril njeno mogočno kroglo ; petero lun se vrti okoli nje. Ravno vzhaja izza obzorja svinčenosivi S a t u r n , najzanimivejši podanik našega solnca. Osmero lun teka okrog njegove velikanske oble, ki je 772krat večja od naše zemlje, vrhu tega pa jo obdajajo široki obroči.

Začudeno strmiš v to veličastvo. „Kako borna je naša zemlja proti tem svetovom!“ ti šepčejo ustnice.

Toda ostaviva orjaško solnce, ki bi lahko sprejelo v svoje telo nad milijon zemeljskih krogel, ki ima tako velikansko privlačno silo, da bi na njem ti, tovariš, tehtal 1946 kg, dočim jih tehtaš na zemlji le borih 70 — ostaviva ga in obiščiva druga, po vsemirju razpršena solnca !

Oprosti, dragi moj, kolika je že bila hitrost, s katero bi hotel na pot ?

„Hitrost svetlobe, 300.000 km v sekundi.“

Na tuja solnca potujeva, in ta brzina naju pušča na ceditu, prijatelj !

S to brzino bi rabila do najbližjih tujih solnc nad tri leta ; in če bi hotela dospeti do zvezd, ki so nakopičene v svetlobledem pasu R i m s k e c e s t e , bi potrebovala najmanj tisoč let.

Naj naju vodi misel, ki ni vezana na okove časa in prostora.

Ko beživa skozi brezкраjni prostor, srečava na desni in levi plameneče zvezde, mnoge neizrečno večje od našega domačega solnca, druge zopet manjše. Okrog vseh solnc pa se sučejo majhne in velike zemlje ; solnca jih grejejo in jim zaukazujejo pota. Hitiva, tovariš !

...Na meji sva ; dospela sva na rob Rimske ceste, in

tu se neha naš svetski sestav. Vse zvezde, ki jih obsega Rimska cesta — s solnci posebno gosto posejan pas — so združene v eno celoto, en svetski sestav, ki šteje na milijarde in milijarde zvezd.

Tu pa zija vse naokrog prazen prostor — šele v nedosežnih daljavah se blešče meglene pege, drugi svetski sestavi, polni žarečih milijonov. Neskončna razdalja jih je našemu pogledu zmanjšala in zgostila v blede oblačke. Tako se vrsté svetovi iz neskončnosti v neskončnost!

Moč našega uma omaguje, v to mogočnost si ne upa naš pogum...

Pavel Grošelj.

51. Čudna skrinjica.

Neki gospodinji so se pri gospodarstvu godile vsakojake nesreče; vse je šlo rakovo pot.

Zato se napoti некоč v log k staremu puščavniku, da mu potoži svoje nadloge, in mu reče: „Pri moji hiši je vse narobe; to mora biti začarano. Ali veste, kako bi si mogla pomagati v tej nadlogi?“ Puščavnik — bil je dober starček — ji odgovori: „Počakajte malo!“ Kmalu prinese zapečateno skrinjico in pravi: „To skrinjico morate vse leto trikrat ponoči in trikrat podnevi nositi po kuhinji, po kletih, po hlevih in po vseh kotih svoje hiše; potem bo bolje. Črez leto dni pa mi vrnite skrinjico!“

Žena je imela v skrinjico veliko zaupanje ter jo je skrbno nosila okoli. Ko je šla prvi dan s skrinjico v klet, je srečala hlapca, ki je skrivaj nesel ročko vina. Ko pa je prišla nekega dne že pozno ponoči v kuhinjo, so si bile dekletke baš naredile pečenjak iz jajc. Hodila je tudi po hlevih, a našla je vsak dan krave do kolena v gnoju, konjem pa namesto ovska le slamo položeno. Tako je opazila vsak dan kaj napačnega.

Črez leto in dan se povrne s skrinjico k puščavniku in mu vesela pripoveduje, da je vse bolje. „A pustite mi“, prosi, „skrinjico še eno leto, ker ima res čudno moč v sebi.“ Puščavnik se nasmeje in reče: „Skrinjice vam ne morem pustiti; ali skrivna moč, ki je v njej, naj vam ostane.“ Odpre skrinjico, in glej, drugega ni bilo notri nego košček papirja in na njem pisano:

„Če hočeš dobro gospodariti, moraš sam vse pregledovati.“

52. Marljivi hčerki.

Darinka in Slavka sta prosili mater, da bi šla po obedu z njima na izprehod.

„Rada pojdem,“ odvrne mati, „toda pod pogojem, da mi vsaka od vaju sedaj mirno sede ter zarobi po en robec, katerih sem danes kupila cel ducat.“

„O, jaz ne zarobim samo enega, marveč tri,“ zakliče Slavka, „saj imamo še toliko časa. Na izprehod pojdemo gotovo še-le ob petih, sedaj pa je ura komaj tri.“

„Zarobi samo enega,“ odgovori mati.

„A če zarobim tri, se ne boste jezili mati?“ vpraša Slavka smehljaje.

„Čemu bi se jezila,“ odvrne mati, „še celo pohvalila bi te; toda dobro poznam svojo hčerko ter vem, da ne more vstrajati pri delu, torej na kaj takega ne računam.“

Po teh besedah je mati prinesla ves ducat robcev, dala vsaki deklici po šest ter rekla:

„Naj vsak dan vsaka enega zarobi, pa bodo v enem tednu vsi gotovi.“

„Prav tako, mati,“ odvrne Darinka.

Nato vzame iglo, navleče vanjo sukanca ter se poprime dela. Mati je med tem odšla v svojo sobo.

„Slavka,“ reče Darinka, „poprimi se dela!“

„Tako, takoj,“ odgovori Slavka, „samo to knjižico še pregledam, ki nam jo je oče danes prinesel.“

In namesto dela je vzela deklica v roko knjigo, jo razgrnila na mizo ter začela pregledovati lepe slike. V knjigi je bilo dokaj slik, tako da je preteklo pol ure, preden jih je ogledala. Ko je pregledala naposled vse, je zaprla knjižico ter šla iskat iglo. Toda nesreča! Deklica je bila neredna; nikdar ni položila svojih reči na pravo mesto, torej se je tudi igelnik nekam skrnil, in Slavka ga ni mogla najti.

Naposled ga je našla. Razveseljena je vzela iglo, navlekla vanjo belega sukanca ter že hotela sesti k delu, kar se medtem na dvorišču oglase orglice. Slavka je priskočila k oknu, pogledala skozi in zaklicala:

„Italijan je dospel z opico. Pojdi Darinka pogledat, kako mično pleše.“

„Poprej končam delo,“ odvrne Darinka, „imam še samo en rob; opico sem tudi že večkrat videla.“

In marljiva deklica se ni ganila s sedeža, marveč dalje je robila robec in se ni menila za Slavko, ki jo je neprestano vabila k oknu. Darinka je napravila poslednji šiv, ko je vstopila služkinja ter poklicala deklici k južini.

„Ah, to je lepo! Ravnokar sem končala svoje delo,“ reče Darinka veselo.

„Končala?“ vpraša Slavka začudeno ter pogleda na uro, ki se je že pomikala na štiri.

Darinka ji pokaže zarobljen robec. Slavka je vzdihnila ter šla otožna v obednico. Neskončno dolga se ji je zdela tega dne južina, nestrpljivo je pričakovala konca. Ko je mati vstala izza mize, je tudi ona odrinila stol, zahvalila

starše ter odšla v svojo sobo. Tam se je takoj poprijela robljenja. Toda v veliki naglici so se ji roke tresle, nit se je trgala, in delo ji ni šlo izpod rok. Naposled je ura odbila pet.

„Otroka!“ zakliče mati, „ali sta robca že gotova?“

Darinka pobere svoje delo ter pohiti z njim k materi, ki se je prikazala pri vratih. Slavka pa je s povešeno glavo stala sredi sobe; ubožica je jedva zarobila en rob.

Mati se ji približa.

„Ali je to že tretji robec?“ vpraša.

Deklica si zakrije lice z rokama ter začne jokati.

„Vidiš hčerka, kako je napačno, če se kdo prezgodaj hvali in si preveč upa. Darinka se ni hvalila, pač pa je izvršila to, kar sem ji naročila; ti pa si obljubovala veliko, pa še tega nisi storila, kar bi morala storiti. Sramota, ki te navdaja, je samo zaslužena kazen. Kako popraviš svojo napako?“

„Ostanem doma,“ reče Slavka, „ter se potrudim, da izgotovim kolikor bom največ mogla.“

„Torej pojdiva, Darinka,“ reče mati in odide z Darinko na izprehod.

Slavka je ostala doma. Ni pa jokala, marveč se marljivo poprijela dela. Ob sedmih se je mati vrnila.

„Radovedna sem, kaj nama sedaj pove Slavka?“ je dejala stopivši v sobo.

„Da je zarobila dva robca,“ odvrne vesel glas, in Slavka ki je slišala, kaj je dejala mati, je pohitela v sobo ter nesla s seboj dva robca.

Mati jo ginjena objame ter reče, da jo jako veseli, ker ima tako pridni hčerki

53. Andrejčkovo darilo.

Andrejčku je dejal oče, da pojde ž njim v bližnje mesto. Jako se je deček veselil tega potovanja, ker ni bil še nikdar v mestu. Poznal je samo rojstno vas, kjer je prebival s stariši. Slišal pa je, da so v mestu vse hiše tako visoke kakor cerkev, v kateri je vsako nedeljo molil; da, čul je celo, da so še večje. Andrejčkovi sestri Milka in Pepca bi tudi radi potovali v mesto, toda oče je jima dejal, da ju vzame s seboj drugikrat, ker bi imel s tremi otroki vendarle preveč opravka.

Milka in Pepca nista jokali, ker sta bili dobri in pridni deklici; toda ko je voz pridrdral pred hišo in se je oče poslovil od domačih ter sedel z Andrejčkom nanj, sta se deklici nekoliko užalostili ter rekli Andrejčku „Kako si srečen!“

„Ne žalostita se zato, ker doma ostaneta,“ odvrne Andrejček. „Prinesem vama iz mesta darilo, saj imam liro v žepu.“

Sestrici sta objeli brata ter se veselo nasmejali. Hlapec zamahne z bičem, in konjiča potegneta voz. Andrejček sname kučmo ter zakliče sestrama, stoječima pred hišo:

„Ne pozabim vaju!“

Ko dospeta v mesto, odide Andrejčkov oče najprej na pošto, kjer je imel opraviti, potem pa odide k trgovcu po različno blago.

„Oče,“ reče Andrejček, ko stopi v prodajalnico, „objubil sem, da prinesem sestrama darilo. Svetuj mi, kaj naj kupim.“

„Koliko imaš denarja?“ vpraša oče.

„Eno liro,“ odvrne Andrejček.

Oče se nasmeje.

„Nu, pomisli sam,“ reče.

„Pepca ima rada smokve, pa ne vem, če jih dobimo tu,“ se oglasi po kratkem pomisleku Andrejček.

„Seveda jih dobiš,“ odvrne oče, se obrne k trgovcu in ga poprosi, naj da dečku zaželenega sadja.

Trgovec vzame papirnat zavitek, nasuje vanj trideset smokev jih skrbno zavije ter poda Andrejčku, ki mu z veliko zadovoljnostjo položi tri desetice na mizo.

Na poti iz prodajalne sreča oče starega znanca, ki ga povabi, naj se popelje ž njim na njegov dom. Ker pa ni bilo v vozu več prostora nego za dve osebi, je moral torej Andrejček sesti poleg hlapca. Zavitek s smokvami položi deček na kolena ter jame pripovedovati hlapcu, kako bogato darilo nese svojima sestrama.

„Toda poizkusiti moram, ali so smokve dobre,“ reče deček, odmota zavitek, vzame iz njega smokvo ter jo pojé.

„Jako dobre so,“ reče, „oj, kako me bosta zahvaljevali. Pokusi samo!“ Po teh besedah seže po drugo smokvo ter jo poda hlapcu. Ali ker mu je bilo neprijetno gledati, da kdo je, on pa ga samo gleda, zato izvleče tretjo smokvo še zase.

„Sedaj bo pa dovolj,“ reče ter zamota zavitek. Komaj pa je preteklo pet minut, reče Andrejček vnovič :

„Oh, kako bi rad jedel! Vzamem si nekoliko smokev. Kupil sem jih trideset, za Milko in Pepco jih ostane še vedno dovolj.“ In Andrejček je jedel smokvo za smokvo. Konjiča pa sta tekla skokoma ter prihajala čedalje bliže k domu. Na posled se prikaže domača vas, in konjiča veselo zarezegečeta.

„Torej smo že doma ?“ reče Andrejček ves presenečen.

„Da, govoril in jedel si vso pot, zato se ti je zdela tako kratka : pa tudi smokev že ne mora biti mnogo v zavitku,“ reče hlapec.

Andrejček zardi, pogleda v zavitek, in glej : v njem sta bili samo še dve smokvi.

„Ha“, vzdihne, „zares so izginile. Razdeliva si ti dve poslednji, ker dveh res ni vredno darovati,“ reče ter poda eno hlapcu, drugo pa poje sam ter spravi zavitek v žep. Vendar mu je bilo tesno pri srcu.

„Obljubil sem sestrama, da jima prinesem darilo. Kaj pa naj jima dam sedaj ?“ je premišljal sam zase. „Morda pa sta pozabili,“ je dodal, da bi se potolažil.

Voz se je ustavil pred hišo. Sestri sta se prikazali na vratih in radostno ploskali z rokami.

„Oče, Andrejček !“ sta klicali. „Ali si prinesel darilo?“ sta povpraševali brata, ko je skočil z voza.

„Prinesel je,“ reče oče, „in še kako okusno ; gotovo bo vama ugajalo.“

Andrejček je pobesil oči ter stal ves zardel ; sam ni vedel, kaj naj odgovori.

„Nu, kje imaš smokve ?“ ga vpraša oče.

Namesto da bi odgovoril, se začne deček jokati.

„Ali si jih izgubil, kaj ?“

„Ne,“ odvrne Andrejček.

„Torej, kaj se je zgodilo z njimi ?“

„Snedel sem jih,“ zajeclja deček.

Nastal je splošen smeh naokrog, a Milka in Pepca sta pogledali brata ter mu rekli :

„Malopridni Andrejček !“

Osramočen je zbežal deček v sobo, drugega dne pa je moral ves dan preležati v postelji. Zbolel je namreč, ker je pojedel preveč smokev.

Odslej Andrejček ni več maral zanje, ker so ga živo spominjale njegove lakomnosti.

54. Francek in oven.

Francek je dobil nekoč od očeta mladega ovna. Bil je ta oven kaj zala stvarca, bil je bel kakor sneg. Na vratu je imel obešen na modrem traku zvonček ; tekal je kakor psiček povsod za Franckom, jedel je iz njegove roke travo ter radostno zabeketal, kadar je dečka od daleč zagledal. Francek ga je imel jako rad. Vsako jutro ga je vodil na vrt, na livado, in ko je zvečer jel hlad objemati vrt, ga je takoj vzel s seboj ter pazil, da ni bil nikdar lačen ali žejen. Včasih vendar, in to se je pripetilo najčesteje sredi zabave, se je deček sprl z ovnom ; tedaj ga je pretepal z bičem, ali pa ga vlačil za ušesa. Oven se radi take razposajenosti ni nikdar razsrdil na Francka ; nikdar ga ni opraskal, kakor je to pogostoma storil dečkov maček ; nikdar ga ni ugriznil, kakor to navadno delajo psički, kadar jih otroci predolgo dražijo.

Francek je torej ravno radi tega, ker se ga ni bal, dražil ovna pogosteje nego mačka in psa.

Nekega dne se je polastila dečka želja, da bi ga oven zanesel v sobo k materi. Sede torej nanj ter jame klicati : „Hijo, hijo !“ Toda ovnu je bilo breme očitvidno pretežko, zakaj ni se hotel geniti z mesta. Razjarjeni deček pograbi bič ter tepe čedalje močnejše ovna, ki je žalostno beketal.

Medtem stopi oče k njemu.

„Brezsrčnež,“ reče, „kako moreš tako mučiti ubogo žival? Hudobno srce imaš, Francek ! Tvoj oven ti je tako dober, nikdar te ne ugrizne, nikdar ne praskne, ti pa ga zato biješ brez usmiljenja. Ali pa tudi veš, da so ta suknjica, ki jo imaš na sebi, te tople nogavice, ki ti grejejo noge, narejene iz ovnove volne ? On ti vsako leto dá čedno suknjico, da te toplo obleče, ti mu pa tako plačuješ ! Baš danes po

obedu bom naročil, naj mu ostrižejo njegovo belo volno. Vzamem te s seboj, da boš videl, kako mirno bo ležal in se ne bo jezil, dasi ga bodo strigli."

Francek ni nič odgovoril, marveč je takoj zlezel na tla ter spravil bič.

Po obedu je spremil oče dečka in ovna v hlev. Ko so dospeli tjakaj, je ovčar zvezal ovna in položivši ga na tla, ga je začel striči, a oven se ni ganil, niti ni zabeketal, dasi ravno ga je neprevidni ovčar vrezal, in je kri pobarvala njegovo belo volno.

„Oče!" zakliče Francek, „jaz nočem, da bi strigli mojega ovna, nočem, da bi ga tako nadlegovali."

„Ali ga nisi nadlegoval sam malo poprej?" odvrne oče.

Francek pobesi glavo.

„Toda odslej tega ne storim nikdar več," reče.

„To me veseli, ali volna se mu mora ostriči. Ko si tepel ovna, je beketal, kaj ne? Pritoževal se je, ker je izpoznal, da nisi pravičen proti njemu. Sedaj pa leži mirno, ker ve, da to, kar delamo ž njim, nikakor ni krivično. Vsak, kdor živi na zemlji, mora biti koristen drugim. Ovce dajejo ljudem volno, polje rodi kruh, krave dajejo mleko, ptiči s svojim petjem razveseljujejo življenje in psi čuvajo, da nas tat ne okrađe."

Francek je še nekaj časa ogledoval strižo, in ko je ovčar končal delo, se je vrnil deček z očetom in ovnom domov. Odslej ni Francek nikdar več nadlegoval ovna.

55. Pomladanski dan.

Lep božji dan je danes. Solnčna gorkota je razkadila mokrotne megle, ki so se vlačile dolgočasno po dolinah od gozda do gozda. Umirili so se tudi mrzlotni vetrovi, tih mir

kraljuje v zraku. Jedva je čuti toplo sapo, ki se igra z mladim cvetjem stare jablane pred našo hišo. Davno že ni sijalo solnce tako prijazno na zemljo, in topli žarki zbujaajo povsod novo življenje. Nešteta množica bilk in trav, brstov in cvetov rije sedaj iz nje. Novo, živo zelenje odeva zopet gozd in loko, ki jo je bila poprej posušila in obrila mrzla burja.

Na kraju gozda se pase zopet živina. Pastir piska na piščalko, ki si jo je izvil iz vrbove šibe. Po njivah je vse živo. Karkoli more gibati, vse orje, seje, koplje, sadi, kakor veleval v zraku škrjanček : „Delaj, delaj, delaj ; orji, orji, orji ; sej, sej ; vrzi, vrzi !“

Karkoli živi, vse je veselo življenja ; kakor prerojena je vsa priroda. Veselimo se tudi mi ! Odložimo za čas vsakdanje skrbi in težave, navžijmo se lepega časa.

Iz vasi gremo črez loko proti gozdu. Lepo uglajena steza nas vede ob potoku.

Voda v njegovi strugi hitro skaklja od kamena do kamena, od grma do grma, kakor bi se ji Bog ve kako mudilo v vas. Ko bo pa prišla tja, vendar ne bo ostala ondi, ampak hitela še dalje do velike reke.

Domače goske se-peró na potoku, race pa vtikajo glavo v vodo, ker iščejo v blatu črvov, polžev in druge sordge. Ona nemirna ptica pa s privihanim repkom in z belim predpasnikom, ki je ravnokar sedla na kamen sredi potoka, to je povodni kos. Z gore je prišel iskat vodnih žuželk.

Ob potoku se solnčijo žabe ; ko pa čutijo naše stopinje, hitro zopet na glavo poskačejo v vodo, da male ribice preplašene begajo semtertja.

Izpod grma je naš pes spodil dolgokljunasto ptico, ki ima prelepo, zeleno in modro perje. To je vodomec. Pod grmom je prežal na ribice, mi smo ga zmotili v poslu in tako

morebiti rešili življenje mladi ribici, ako je ne ujame požrešna ščuka, ki je ravno sedaj priplavala izpod gostega šasa. Naša steza zapusti potok in nas vodi črez loko v gozd. Po cvetoči loki se podé raznopisani metulji, po zraku se sučejo mušice in druge krilate žuželke, po zemlji lazijo in skačejo lahkonožne kobilice.

Okoli živine na paši posedajo pastirice in tresljajo z dolgimi repki, na hrastu sredi loke pa sedijo sive vrane, in visoko nad seboj opazimo orla, ki v velikih krogih mirno leti po zraku.

Sedaj se bližamo gozdu. Že oddaleč čujemo glasno trkanje, kakor bi kdo kaj pribijal. To je detel. V lepi pisani suknji pleza po stebli sedaj gor, sedaj dol in tolče s krepkim kljunom po skorji, da bi prepodil in potem pozobal v njej skrite žužke, ki izjedajo drevo. Ko se čudimo lepemu plezalcu, nam zašumi nekaj pod nogami. Sivomodra belouška je : nje se ne bojimo, ker vemo, da ni strupena. Tudi je nočemo ubiti, ker nam je znano, da požre mnogo žab in drugega mrčesa.

No, sedaj smo v gozdu. Suho listje pod našimi nogami dela velik šum, in po drevesih umolknejo preplašene ptice. Sedimo na ono posekano deblo ! Kako tiho je vse okoli nas ! Le visoko v vrhah šepeta in šumlja listje, kakor da bi se drevo pogovarjalo z drevesom. Naenkrat se oglasi blizu nas kukavica ; njen glas čujemo, ali ptice ne vidimo. Za njo se prva oglasi šoja z neprijetnim glasom, in kmalu je zopet vse živo okoli nas. Iz grmov in izpod vej drobne in gostolé male pevke svoje pesemce, nekatere bolj tiho, nekatere bolj glasno, kakor je kateri dano. Iz dna gozda se včasih razlegajo zamolkli glasovi. To so glasovi vodnih in močvirnih ptic, ki gnezdiijo v močvirju onstran gozda.

Vse živi, vse se giblje, vse se veseli in tako slavi, če tudi ne vedoč, svojega stvarnika, slavi njega, ki umeje jezik svojih živali, ki mu je znana svetla kronica vsake bilke, ki vé pota vsakega žužka. Kamor on veli, tja bučijo vetrovi, njegov prst kaže pota deročim rekam.

Fr. Erjavec,

56. Rosa in slana.

Vsakdo pozna bleščeče bisere, ki navadno v jutro po tihih poletnih nočeh kitijo travo in listje na drevju. Ali si videl kdaj kaj lepšega, nego so vodne kroglice, ki se v različnih barvah leskečejo, ko zlato jutranje solnce sije nánje? To so pač najlepši biseri, ki jih je Bog ustvaril vsemu svetu v radost in veselje; tu se i najsiromašnejši ubožec lahko veseli krasote božjega stvarnika. Umni kmetovalec pa še od druge strani ve ceniti zlato roso, kakor tem biserom navadno pravimo. O hudi poletni suši mu je rosa pravi dar božji, ki mu napaja od žeje ginoče setve.

Nekdaj so mislili, da rosa pada kakor dež iz oblakov, zato še dandanes pravimo, da „rosa pada“; drugi so sodili, da rosa prihaja iz zemlje. Sedaj dobro vemo, da rosa prihaja iz zraka, in da nastane isto tako kakor kapljice, ki se o hladnih jutrih cédijo na notranji strani steklenice, ko „se rosi“.

In kakor na „solzečih“ oknih zmrznejo vodne kapljice, če pritisne mraz, da nastanejo krasnolepe ledene rože, tako tudi rosa zmrzne ob hujšem mrazu. Trava, listje in vse, kar je bilo poprej pokrito z vodnimi kapljicami, je sedaj zastrito z ledeno skorjico. To je slana.

Slana popali, kakor pravimo, rastline, pokonča njih nežne dele. Zato so zgodnji pomladni mrazi huda nezgoda, ki pretí posebno vrtnarju in vinorejcu. Vrtnarji čuvajo nežne cvetice, sadeže in druge rastline, ki jih pokrivajo s

plahtami, z listjem in drugimi rečmi, da se ne ohladi preveč. V nekaterih krajih zažigajo v ta namen plevel ali dračje, žaganje, šoto, pokvarjeno seno ali slamo, gnoj i. t. d. Močni oblaki dima, ki se pri tem naredi, varujejo rastline mraza.

H. Schreiner.

57. Zrak in naše zdravje.

Dober zrak je glavni pogoj našemu zdravju. Ta resnica je še vse premalo znana veliki množini našega ljudstva, ali če mu je znana, pa se ne ravna zadosti po njej. To je sicer lahko umevno, pa zategadel ni nič manj nespametno.

Velike vode se vsakdo boji, ker zna, da lahko v njej utone in utone v kratkih minutah, ako ga nihče ne reši in se sam ne more rešiti. Tudi ognja se radi izogibljemo, ker nas skeli in se bojimo, da bi ne zgoreli.

Drugače je s slabim zrakom. Hudi nasledki vdihovanja nezdravega zraka se nam ne pokažejo vselej tako očitno. Samo da zrak ni tako močno popačen, da bi neprijetno udarjal na naše vohalo, in ako nas ne duši v njem, pa mislimo, da je že dober, ali pa se sploh ne menimo zanj. Res je, da slab zrak ne uniči življenja tako hitro, ako ni že prehudo pokvarjen. Zategadelj pa nam je še hujši sovražnik, ker nas skrivno zalezuje in naše zdravje izpodkopava polagoma a gotovo.

Le pogledjmo si upadla lica tistih revežev, ki si morajo dan za dnevom služiti svoj trdi kruh v globokih rudnikih; pogledjmo si upadla lica tistih ubogih prebivalcev velikih mest, ki si ne morejo privoščiti primernih stanovanj, ampak morajo spati in prebivati v tesnih sobicah, ali celo v kletih z majhnimi okenci — včasih jih je še mnogo v takšnem prostoru.

Podnevi, zlasti o poletju, sicer navadno pri nas ni

sile za zrak, ker delo sili vsaj kmeta, da biva skoro ves čas na polju; toda pozimi se na kmetih preradi gnetejo v mali sobi okrog gorke peči in okna ne odpirajo radi, samo zaradi toplote ne.

H. Schreiner.

58. Deklica in razbojniki.

Deklica je pasla na travniku kravo. Kar pridejo razbojniki in ugrabijo deklico. Odvedejo jo v gozd na svoj dom in ji zaukažejo, da jim kuha, pospravlja in šiva. Tako je deklica živela med razbojniki in jim delala, a ni vedela kako bi jim ušla. Kadar so šli roparji z doma, vselej so deklico zaprli v hišo.

Nekoč odidejo vsi razbojniki in puste deklico samo doma. Prinese si slame, iz slame si napravi punčko, jo ogrne s svojo obleko in jo posadi na okno. Sama pa se pomaze z medom in se povalja v perju, tako da je bila videti, kakor strašna ptica. Skoči skoz okno in zbeži. Jedva pride do ceste, že opazi, da ji gredo roparji naproti. Ti je pa ne spoznajo, ampak jo vprašajo: „Strašilo, povej nam, kaj počenja naša devotka“. Deklica jim odgovori: „Pomiva, pospravlja in šiva ter čaka pri oknu razbojnikov“. Nato še hitreje dalje pobeži.

Razbojniki pridejo domov in vidijo, da sedi nekdo v oknu. Pozdravijo in reko: „Zdravstvuj, deklica naša, pridi nam naproti!“ Zdaj opazijo, da devotka molči in se ne gane. Začno jo oštevati, a ta se ne zmeni za vse to. Jezni planejo v hišo, da bi deklico ubili. A zdaj uvidijo, da to ni njih deklica, temveč slamnata donda. Jezni jo vržejo ven in si reko: „Prevarila nas je deklica“.

Devotka je medtem dospela do reke; tam se je umila in nato šla domov, kjer so jo sprejeli z nepopisnim veseljem.

J. Wester.

59. Krt modrijan.

Nad zelenim travnikom je švigala semtertja lahko-krila lastovica in si lovila v zraku muh, mušic in drugih žuželk. Kar ugleda po tleh lesti črnega krt.

„Ej, ti možiček črni,“ mu zašepeta prezirljivo, „da si pameten kakor jaz, ne bi iskal črvov pod zemljo, ampak zgoraj na belem dnevu. Glej, koliko pomorim jaz teh kmetičevih sovražnikov, ki mu objedajo listje in sadje. Kaj dobiš tam v zemlji ? Skoro nič.“

„Prav, prav,“ odgovori lastovki modri krt, „ali tega mi vendarle ne moreš odrekati, da so skriti in hinavski sovražniki hujši od znanih in očitnih. In glej, takih iščem jaz. Da, oni so hujši, ker izpodjedajo same korenike, ki so vir življenja.“

Kaj je hotela lastovka reči na ta odgovor ?

„Prav praviš, striček !“ je dejala in odletela.

Dragotin Kette.

60. Pomlad.

Mlado je nebo se razpelo
in jasno ko ribje okó ;
„ščink“ ščinkovec ščinka veselo,
ko grm zeleni in drevo.

Trobentice, zvončke, zlatice
čebela obira brenčé ;
igrajo se v solncu mušice,
metulj spreletava se že.

Pastirček pri čredi prepeva
in uka, pomladi vesel ;
pred hišo se starček ogreva,
kožušček je solncu odpel.

Kako je lepó zdaj na svetí !
Čast pojmo in hvalo Bogú,
ki dal nam je spet doživeti
to rajsko lepoto — juhú !

Josip Stritar.

61. Bedak.

Bedak je vodil slepca. Prideta do brvi, katera je držala napol trohljiva čez širok potok. Bedak stopi na brv ter posluša, ali bi držala obadva ali ne. Vidi, da ne bo. Postoji nekoliko in premišlja, kaj bi storil, ker posamezno ne moreta čez brv ; slepec brez vodnika bi gotovo padel v potok. Ali glej, zdajci se mu dani. Modra misel mu šine v glavo. Zgrabi slepca, dene ga na ramo in nese čez brv. Pa ni še bil do srede, zahrušči brv, in oba štrbunkneta v vodo. Ravno prav, da voda, če tudi široka, ni bila globoka. Urno kolikor more, izkobaea bedak iz nje in spravi tudi slepca na suho. Ves moker postoji še nekoliko na bregu, gleda otožno na brv in pravi : „Mislil sem, da me bo brv držala, ker sem šel sam čez njo. Kaj bi še le bilo, ko bi bila stopila obadva ob jednem na njo !“.

62. V hladnici.

Pomlad je cvela. V duhteči hladnici
ob vašem vznožji sem slonel molče,
in gledal rože cvetoče na lici
in gledal vaše oči sem jasne.

Skoz listje mlado, skoz pisano cvetje
pomladni vetrec pihljaj je mehko.
V mrakotno, tiho nama zavetje
škrjanca petje noseč na uho.

Molče sem slonel, brezimnega pevca
turobno pesem ste čitali vi,
molčé sem slušal — brezimnega pevca
glasovi vam so skalili oči.

O strti sreči, zagrebeni nadi,
o mrtvem srcu glasil se je spev ;
in v vaših prsih, v cvetoči pomladi,
porajal spev je otožen odmev.

In znali niste, da pevec neznani
ob vašem vznožji je slonel molčé,
da vse bolesti zle v tožbi ubrani
krivo le vaše je bilo srce.

Fran Gestrina.

63. Orač.

Pomlad že trka,
hajd na noge !
Nam bo ogrela
moško srcé.

Plug izpod strehe,
brano na dan,
jarem na vole,
kdor ni zaspan !

Zemlja je tala ;
svet' Valentin
vabi na delo ;
dela sem sin !

Zjutraj naprežem,
plug že držim ;
v desno in levo
brazde drobim.

Seme posejem
v razor spet nov ;
kadar povlečem,
idem domov,

sprežem voliče,
s plugom pa v kraj ;
jesen pokliče
spet ga nazaj.

M. Vilhar.

64. Kup in prodaja.

Pri vsakej kupčiji morata biti najmanj dva : eden, ki prodaja, drugi, ki kupuje. Kadar sta se prodajalec in kupec pogodila med seboj, je kupčija gotova. Prodajalec proda kupcu ono blago, za katero sta se pogodila ; kupec pa da prodajalcu ono ceno, za katero sta se zmenila.

Razen blaga, premičnih in nepremičnih reči morejo se prodajati in kupovati tudi nevidne stvari, n. pr. kakšna pravica. V sv. pismu se bere, da je Ezav svojemu mlajšemu bratu prodal za skledo leče vse pravice prvorodstva. Če je kdo komu kaj dolžan, more upnik prodati svoje terjatev do dolžnika komu drugemu.

Blago se more prodati na trojen način : ali gre blago za blago, za kakšno delo, ali za denar. Ali je blago pogojene cene vredno ali ne, za to se po kupu več ne vpraša ; pogojena cena veže prodajalca in kupca. Zaradi cene se more kupčija razdreti le v dveh slučajih. Če je namreč pogojena cena večja kot še enkrat toliko, kolikor jo blago res vredno, ima kupec pravico terjati, da se kupčija razdre. Ista pravica gre prodajalcu, kadar je cena za polovico nižja od prave vrednosti. Seveda se mora to poprej dokazati.

Storjena kupčija se razdere, kadar je prodajalec nalašč prikrival take hibe in pomanjkljivosti svojega blaga, katerih tudi previden kupec lahko zapaziti ne more. To velja zlasti o kupčiji z živino, katero razdere vsaka, naj si bo katera koli bolezen, ako zapazi kupec v 24 urah potem ko je prevzel kupljeno ali zamenjano živino, da je bolna, in ako to takoj vedeti da poprejšnjemu gospodarju, ali pa naravnost svojemu oblastvu. Če v 24 urah kupljena ali zamenjana živina pogine, zadene vsa škoda prodajalca ali poprejš-

njega gospodarja. Le takrat, ko bi prodajalec mogel izpričati, da je kupec sam kriv, da mu je obolela ali poginila živina, tedaj mora ta sam trpeti škodo. So pa tudi bolezni, katere ovržejo take kupčije, dasi se zapazijo šele po 24 urah. Take so n. pr. pri konjih : kužna smolika, smrkavost, naduha (15 dni) ; tiščavka, opornost, slepota in kožna bolezen (30 dni).

Kupčija se tudi ovrže, če je prodajalec dal svoje blago za nekoliko časa na poskušnjo, in če se blago pri tej poskušnji ni obneslo tako, kakor bi se moralo. Kadar pa tisti, ki je blago imel na poskušnji, niga poslal ob ustanovljenemu času prodajalcu nazaj, velja, da ga je obdržal. — Ako je prodajalec svoje blago izročil kupcu, ne da bi bil istočasno prejel kupnino, reče se, da ga je prodal na vero ali na kredit. V tem slučaju je blago kupčevo, preden ga je izplačal.

Kupčija je tudi storjena, če je kupec na račun kupnine dal kateri koli davek. Ako je prodajalec prejel nadavek (aro) in odstopil od kupčije, mora ga povrniti kupcu. Kupcu, ki je odstopil od kupčije, zapade davek ; ne gre mu pravica, terjati prodajalca za aro.

Najbolj živo se kaže kupovanje in prodaja na semnjih in na borzi.

65. Aleksander Veliki.

Po smrti Filipa II. je zasedel macedonski prestol njegov sin Aleksander I. 336. Osemnajst let star, se je Aleksander že bojeval pri Keroneji ; da so Macedonci Grke zmagali, bila je največ njegova zasluga. Po bitki mu je rekel oče : „Moj sin, poišči si drugo kraljestvo ; Macedonija je zate premajhna !“ Ko je zasedel prestol svojega očeta, so se mu uprli podjarmljeni narodi. A kmalu je upornike zatrl in potem se je jel pripravljati na boj s Perzijani.

Spomladi leta 334. se je vzdignil z združeno vojsko Grkov in Macedoncev črez Helespont v Azijo. Ob reki Graniku je trčil na perzijansko vojsko ; to je premagal in polastil se Male Azije. Prišel je tudi v mesto Gordij. Tu so hranili star bojni voz s tako zamotanim vozlom, da ga ni mogel nihče razvozlati. Orakelj je prerokoval, da bode tisti gospodar Azije, ki ga razvozlja. Aleksander ga razseka in izpolni s tem prerokovanje. Dospevši v Tars, rojstveno mesto apostola Pavla, je nevarno zbolel, ker se je pregret kopal v potoku Cidnu. V tem, ko je hotel zdravilo piti, katero mu je bil napravil zdravnik Filip, pride mu od vojvode Parmenijona svarilno pismo, naj ne zaupa zdravniku, češ, da je od perzijanskega kralja Darija Kodomana podkupljen, da naj ga ostrupi. Aleksander da pismo prebrati Filipu, pa pije zdravilo in kmalu okreva.

Odtod se je obrnil proti Isu. Blizu mu je prišel Darij z ogromno vojsko 600.000 mož naproti. Aleksander pa jo je slavno zmagal.

Več ko 100.000 Perzijancev je tu mrtvih obležalo, in mnogo jih je bilo ujetih, med temi mati, soproga, dve hčeri in en sin kralja Darija. Darij je bežal v notranji del svojega kraljestva, Aleksander pa je šel proti jugu in si je pridobil Sirijo in Fenicijo.

Samo mesto Tir, ki je stalo na otoku, ni se mu hotelo vdati.

Aleksander je moral torej mesto oblegovati in polastil se ga je šele čez sedem mesecev po hudih bojih. Potem je šel v Egipet. To staroslavno deželo je bil leta 525. podjarmil perzijanski kralj Kambiz. Egipčanje so sprejeli Aleksandra z veseljem, v Egiptu je ustanovil na zahodnem ustju Nila mesto Aleksandrijo, ki slovi še dandanašnji zaradi kupčije.

Vrnivši se v Azijo, zmagal je Darija, ki je bil zopet zbral velikansko vojsko pri Gavgameli, ter je s tem ukončal perzijansko kraljestvo. Brez ovir je prišel v Babilon, v glavno mesto Suzo in Perzepolje. Po vseh teh mestih je našel neizmerne zaklade. Nesrečni Darij pa je bežal iz pokrajine v pokrajino. Njegov namestnik v Baktriji in Arahoziji se mu je uprl, ujel ga je in umoril, ko mu je bil Aleksander za petami. Aleksander je dal prinesti kraljevo truplo v Perzepolje in slovesno položiti v rakev perzijanskih kraljev.

Aleksander je izkušal Macedonce s Perzijani spojit v en sam narod. Prijel se je torej noše in šeg Perzijancev in je hotel, da ga častijo vsi, kakor so se dajali častiti perzijanski kralji.

Leta 327. pr. Kr. se je vzdignil z vojsko proti Indiji. Indija je dežela, ki slovi v Aziji najbolj po svoji rodovitnosti in je zdaj pod oblastjo Angležev. Ostanki velikanskih stavb se še dandanes občudujejo in pričajo o omiki starih Indijcev. Aleksander je prodril daleč v to deželo in je zmagal najslavnejšega indijskega kralja Pora. Spoznavši pa, da ne bi mogel ohraniti gospodstva nad Indijo, vrnil se je v Babilon, kjer je 32 let star, leta 323. pr. Kr. umrl.

Aleksander ni imel za vladanje sposobnega naslednika. Na smrtni postelji so ga zato vprašali, kdo naj bi mu bil naslednik. On pravi: „Najvrednejši!“

Po njegovej smrti je razpadla država v več kraljestev, med katerimi so bila najimenitnejša: Macedonija z Grško, Sirija in Egipt. Pozneje so prišla ta kraljestva pod oblast Rimljanov. V poznejših časih je zopet oživel perzijansko kraljestvo v ožjih mejah in se je ohranilo do današnjega dne.

66. Rimska cesta.

S póstelje se dete smeje,
luno gleda, zvezde šteje.
Lepo zvezdo rad bi tipal,
v krepko lice luno ščipal.
Skriva luna tolsto lice,
béga zvezda za meglice.
Sén otroku dá peruti,
dvignjen se pod nébo čuti.
Tam za zvezdo preletava,
zvezda krene strmoglava,
koder ide rimska cesta,
zlata kola, zlata pesta,
konji sivi,
ognjegriivi,
goni sveti jih Ilija,
a na vozu je Marija,
sveti Peter, sveta Ana,
stari Josip do Ivana,
do Ivana Krstibóga,
ž njim ovčica nedoroga,
sviloruno jagnje belo,
ki v naročaj mu je selo.
Zdaj Ilija z bičem trešči,
da po zemlji se zablésči!
Kóla grómna ropotajo,
konji plamen rezgetajo.
Zazibljó se vsa nebésa,
črna zemlja se potrésa,
a podobo lune polne
gosta megla v sé pogolne;

piš vihari,
 dež udari,
 v hrib, dolino s curkom lije,
 in debela toča bije.
 Deté, blede kakor zid,
 nima iti kam vedrit.
 Pride angelj od Bogá,
 perotnici dve imá.
 Kádar v novo se zablisne,
 plaho dete k sebi stisne,
 perotnico nánj razpné,
 govoriti mu začné :
 „Stopi k meni, sinek moj,
 ropotanja se ne boj!“ —
 Zdajci luna zopet sine,
 božji angelj v raj izgine !

• • •

Otročiček se vzbudi,
 kder odét na gorkem spi.

F. Levstik.

67. Brata Bandiera.

Atilij in Emilij Bandiera, po rodu Benečana, sta bila sinova barona Bandiere, kontreadmirala avstrijske mornarice, ki je takrat tlačila Benečijo. Navdušena po naukih Mazzinija in nestrpna vsled obotavljanja pri osvoboditvi in zjedinenju domovine, sta ubežala iz avstrijske mornarice, kjer sta služila, ter se podala na grški otok Kri, kjer sta pripravljala pohod v Italijo.

Z osemnajstimi tovariši sta se izkrcala v Kalabriji v nadi, da zbereta okoli sebe nove prostovoljce, in da na ta način sestavita malo četo, ki naj bi se polastila Cosenze.

Tam bi po osvobojenju številnih političnih ujetnikov proglasili upor proti Burboncem, ki so tedaj vladali tamkaj.

Ali, izdana od nezvestega tovariša, sta bila premagana, obkoljena od burbonskih čet, ujeta skoro z vsemi svojimi tovariši in obsojena na smrt.

Junasko sta padla pod burbonskimi krogli s klicem : „Živela Italija !“

68. Iz devete dežele.

Ko sem potoval, sem dospel tudi v deveto deželo, ki se razprostira za deveto goro.

Truden sem bil in upehan. Legel sem za plot, da se odpočijem. Gledal sem okoli sebe... Čudna je ta deveta dežela.

Kdor izgubi denar, ga lahko najde, če ga išče. A jaz ga nisem izgubil, in veste zakaj ne ? Zato ne, ker sem potrošil vse do zadnjega, preden sem prišel tja.

Pa to je postranska reč ! Povem vam rajši kaj drugega.

Ko sem tako-le malomarno ležal in gledal okolo sebe, kar začujem, da prihajajo po cesti ljudje. Ljudje ? O, kosmata kapa, to niso ljudje ! Po cesti je stopal pravi pravcati pes in je vrtel orglice : „Tidrom, tidrom, tidrom !“ Hencajte, to je godba !

Poleg njega se je zibala gos, lepo zavita v pisano ruto, ki je izpod nje mahal kos papirja. Ta je bil počekčan s čudnimi kljukami.

„Ga, ga, ga !“ Tale gosica pa lepo poje, sem si mislil.

Ko prideta na trg, se ustavita. Na drog, ki je stal ob leseni koči, obesi pes Rentač — tako mu je bilo ime — poslikano platno in začne klicati : „Halo ! Pridite semkaj ! Godel bom in pel, in moja spremljevalka, slavna pevka gospica Gaga, bo tudi péla. In čuli boste strašno zgodbo o psičku Kradežu in o muciki Sladici ! Halo ! Vsak plača

tri zahvalne besede. Le vkup, le vkup, dokler je še dan in lepo vreme! Haló, haló!“

In Rentač se odkrije in postavi klobuk predse, da bi vanj deževale zahvalne besede. In po cesti pricincata gospodek Drdr in gospica Mijavmijav.

„Pa začnimo!“ Napel sem ušesa in poslušal...

To je bilo petje, jojmene!

Gaga je pela z visokim in čistim glasom, Rentač pa je vrtel orglice, pritiskal bas in kazal s šibo na poslikano platno.

No, pa čujte to žalostno zgodbo o psičku Kradežu in muciki Sladici!

Šla sta Kradež in Sladica,
koder pot drži,
a na zidu klobasica
lepa se suši.

Ah, kako oba zamiče
ta vabljiva reč!
In Sladica brž zakliče:
„To je meni všeč!“

Kradež, kár po lestvo steči,
nič se bati ni!
Krčmarica zdaj pri peči
trdno, sladko spi.“

Kradež vzame klobasico,
dá Sladici jo:
„Ti si vzameš polovico,
druga zame bo.“

Ali mati krčmarica
spala ni takrat,

kri je šinila ji v lica :

„Ha, le čakaj, tat !“

Brž je stekla po vojaka,
rekla mu tako :

„Lepo delo tam te čaka,
pojdi brž z meno !“

Jedla Kradež in Sladica
še sta zadnji kos,
takrat stopi pa pravica
jima že pred nos.

Brž Sladica jo pobriše,
Kradež od strahu
omedli in komaj diše,
joka : „Hu, hu, hu !“

Krčmarica mu zaveže
žalostne oči,
a vojak po puški seže
in ga ustreli.

Verjemite, tedaj sem se zjokal na ves glas ! Gospodek Drdr je vrgel v Rentačev klobuk zlati evenk, gospica Mi-javmijav pa je dala Gagi novo žogo, da bi se ž njo igrala, če bi ji bilo kedaj dolgčas. Jaz, ki sem bil brez evenka, sem obljubil čudnima umetnikoma, da bom za plačilo zapisal njiju pretresljivo pesem v tole bil knjižico in sem ju povabil, da naj prideta tudi v naše kraje, kjer ju bomo z veseljem sprejeli.

Rentač mi je dejal, da mi bo že še prej pisal. A do danes nisem dobil od njega nobenega pisanja. Morda je že name pozabil. Kaj ne bi — tak umetnik!

Engelbert Gangl.

69. Izpokorjeni kmetič.

Šel je zelo siromašen oče po svetu. Doma je pustil mnogo lačnih otročičev. Na potu je srečal gospoda. Gospod ga je vprašal, kam da potuje. Žalosten mu je tožil siromak svoje stanje in povedal, da gre križem sveta iskat kruha svojim gladnim otročičem. — „To ti jaz lahko pomorem“, dejal je gospod — bil je sam hudobec — „samo zapiši se meni. Pojdi na tretjo goro, in tam trikrat z nogu zateptaj, pa dobiš tri vreče denarja.“ — Zaradi siromaštva zapisal se je mož hudobcu in odnesel denarje domov, katere je dobil na gori. Od sedaj je živel kmetič brezskrbno, ker je imel vsega dovolj. Vendar se je začel pod stare dni kesati, ker se je tako nepremišljeno zapisal peklenščeku. Odšel je k duhovnom in je prosil, naj mu pomagajo iz te velike stiske. Duhovniki so mu odgovorili, da mu bodo grehi le tedaj odpuščeni, kadar pride po golih kolenih v Rim. Kmetič se po golih kolenih napoti v Rim. Vendar so mu vražički delali velike ovire; nastavljali so mu cele gore bodečega stekla, a on je vse te ovire zmagal. Potem so mu nastavili same ostre britve, tako da si je siromak, ko je bil že blizu Rima vsa kolena zrezal. Na hribu blizu Rima so se vražički zelo razjezili, sunili so ga v hrbet, da se je ubogi kmetič trikrat v Rim prekucnil. Ko je bil v Rimu so zvonovi po cerkvah sami zvonili. Rimljani so dolgo po Rimu svetnika iskali, nazadnje so našli pred mestnimi vrati tega spokornika. Tam je ležal ves krvav s povzdignjenima rokama. Ko so ga vzdignili, da bi ga pokopali, vzletel je proti nebesom bel golobček.

J. Barle.

70. Zlati maj je tu!

Ko je izginila bela odeja raz zemljo, ko je otreslo utrujeno-drevje s svojih vrhov težeče breme, začeli so zvo-

niti beli zvončki v znamenje bližajočega se kralja pomladi — maja. Ko so to slišale modre vijolice, takoj so rado-vedno pomolile svoje glavice iz zemlje spuščajoč svojo prijetno vonjavo daleč na okrog. Rumene trobentice oznanujejo veselo trobeč, da prihaja veseli majnik. Čmrlji so zapustili svoja zimska stanovanja in letajo brenčec s cvetice na cvetico.

Raznobojni metulji krožijo ob belej jablani in poljubljajo njeno belo cvetje. Vse pripoveduje, da se vrača vesela pomlad. Celó péncia je sedla v brežno vrbovje, da bi žgoleč gledala prihod kralja — majnika.

Kako pa ima tudi lep razgled! Pot, po katerem prihaja ljubeznivi gost, potresen je s cveticami, povsod pogrnjene so zelene preproge in drevje — poprej golo in mrtvo — trepetava veselja in se ogrinja v najlepšo obleko. Tudi gozd, gora in dolina klanjajo se v prazničneje obleki prihajočemu gostu.

In kaj ti, draga mladina? Mar ne misliš tudi ti slaviti tega dneva? Ali nisi kakor novorojena, li ne čutiš v sebi novih moči, katere boš morala porabiti v pridobitev koristnih nauk? Pojdi tudi ti v svoj vrtec, da urediš gredice in zasadi vanje cvetice, katerih raznobarvne barve naj te opominjajo različnih potov, ki te bodo peljala v življenje.

Njene barve naj te vzbujaajo k čednostim. Zato jim pridno zalivaj, vztrajno jih goji, da ti ne usahnejo.

Zdaj le hiti vence viti,
o mladina zdaj je čas;
majnik ide, zopet pride, —
a mladost je le enkrat.

J. Krulac.

71. Josip Garibaldi.

Josip Garibaldi se je rodil v Nici leta 1807. ; po dokončanih študijah se je posvetil mornarstvu. Že kot mladi deček se je izkazal pogumnega in velikodušnega. Tako na primer je že z osmim letom rešil iz vode perico, ki je imela utoniti. In komaj 13 let star je plavajoč rešil ribiški čoln, ki se je že potapljal. Po prvem potovanju kot mornar, se je vrnil v domovino, ter se prostovoljno javil k vojni mornarici. Navdušen za svobodo, se je pridružil onim, ki so stremeli ustvariti svobodno in neodvisno Italijo. Toda policija ga je kmalu izsledila, in Garibaldi je moral bežati, da si reši življenje. Zatekel se je v Ameriko. Tam se je udeležil več bojov za osvoboditev tlačениh narodov, ter se izkazal zelo hrabrega.

Leta 1848. se je povrnil v Italijo ter se bojeval proti Avstrijcem v Lombardiji, šel je tudi branit Rim, ki se je proglasil za ljudovlado. Premagan po sovražnikovi premoči, se mu je z veliko nevarnostjo posrečilo rešiti se v inozemstvo.

Leta 1859. je bil že zopet v Italiji, pripravljen darovati svoje življenje za domovino. Na čelu prostovoljcev, katerim je bil on poveljnik, je večkrat premagal Avstrijce. Največje Garibaldijevo podjetje je bila vojska tisočerih leta 1860.

On in njegovi tovariši so odšli iz Quarta — malega trga pri Genovi — z dvema ladjama, ter se izkrcali pri Marsali v Siliciji. Bojevali so se proti vojski napolitanskega kralja, ter jo opetovano porazili. Šli so preko morske ožine iz Mesine v Kalabrijo in napolitansko kraljestvo rešit ga izpod jarma kralja Franca Burbonskega. Malo nato so v veliko navdušenje prebivalstva zmagoslavno prišli v Napoli.

Josip Garibaldi, povišan v neomejenega poveljnika, odrekel se je tej časti v prilog združitvi tega kraljestva z državo Viktorja Emanuela II.

Posegel je še večkrat po orožju in v vojni leta 1866. je zadal velike poraze Avstrijcem. Josip Garibaldi je šel vedno po velikih vojnihi naporih na otok Kaprera, kjer se je odpočil na svojem posestvu. Tu si je preganjal čas s tem, da je šel na lov, lovil ribe in obdelaval polje.

Umrl je na Kapreri leta 1882. In tam počivajo njegovi telesni ostanki pod krasnim nagrobnim spomenikom.

72. Nuna in kanarček.

Nuna.

Vesela pomlad se zbudila je spet,
moj ptiček, preljubi kanarček!
Ak' mika v zeleni te gozdek letet',
ne branim ti, okno ti hočem odpret',
Poišči si gnezdice, parček,
zapústi Ignac'je samoto
in vživaj prostosti sladkoto! —

Kanarček.

Bi zlétel iz celice ptiček vesel
na srečnih otokih kanarskih,
kjer rod se očetov je mojih začel,
kjer vedna pomlad je, ni groma ne strel,
ne sliši šum sap se viharskih,
kjer slana, sneg, toča ne pada,
zalazvati nas ni navada.

Premrzle so v gozdih mi vaših rosé,
prehitro pomlad pri vas mine!

Viharska poletja so, zime hude,
in ptice kragulji, lisice moré,
leteče, lazeče zverine ;
mladenči pri vas za njih glave
nastavljajo skrivne nastave.

Sem v ptičnici rojen, in v cel'ci zrejen,
samote, pokoja navajen ;
le tebe sem, deklica, ljubit' učen,
od sreče togotne bil nisem tepen,
od tvojih sem rok le bil glajen !
Kak bi se navadil trpeti,
kak živel bi zunaj na sveti !

Nuna.

Pač res je, kar poješ !... Pri meni tedaj
v tej celici nunski ostani !
Ti stregla in pela bom kakor do zdaj,
odpevaj mi, ljubček, krog mene skakljaj,
mi zlato dovoljnost ohrani !
Le celico naj'no zapriva,
prostosti svetá ne želíva !

Fr. Prešeren.

73. Lev in komar.

„Kaj boš ti, živali vseh vladar ?“ —
levu nekda rekel je komar ;
„praskati samo in gristi znaš
kakor ženska ; če pogum imaš,
z mano se poizkusi. Čuješ ti ?“
Lev grdo pogleda, zarenči.
A komar zatrobi : „Hoj, na boj !“
v smrček zapraši se mu, zarije,

vanj se zbada, kolje, da je joj !
Lev otresa, rjove, z repom bije.
Vse zastonj ! Komar ne jenja tosti,
kri mu piti. Ko mu je zadosti,
odleti, zatrobi : „Ci, ci, ci !“
Ali, oj nesreča, zaleti
v pajkovo se mrežo. Grda spaka
zgrabi zmagovitega junaka.

Josip Stritar.

74. Zidarček je nevarno bolan.

Ubogi zidarček *) je nevarno bolan ; učitelj je rekel, naj bi šli k njemu. Gruđen, Poljšak in jaz smo se zmenili, da pojdemo vkup. Odšli smo popoldne po šoli ob štirih. Spotoma se Gruđen mahoma ustavi in pravi : „Kaj mu hočemo kupiti ?“ — ter zarožlja s štirimi stotinkami v žepu. Midva mu dava še po štiri stotinke in tako kupimo dve veliki pomaranči.

Stopali smo visoko gori v podstrešno sobo. Potrkamo na duri. Oče nam odpre ; bil je jako izpremenjen ; skrb se mu je brala iz oči. — „Kdo ste ?“ nas vpraša. — Gruđen odvrne : „Mirkovi součenci smo ; prinesli so mu dve pomaranči.“ — „Oh, ubogi Mirko,“ vzdihne zidar in se prime za glavo ; „bojim se, da ne bo več jedel vaših pomaranč !“ in si potegne z roko preko oči. Velel nam je vstopiti. Vstopili smo v podstrešno sobico in ugledali zidarčka na železni posteljici. Njegova mati je sedela pri njej, in naslonila se nanjo. Obraz si je zakrivala z rokama, toliko, da se je ozrla na nas. Ob steni je visel zidarski čopič, kladivo in zidarsko sitce. Črez dečkove noge je bila poginjena zidarjeva suknja

*) Njegov oče je bil zidar, zato so ga njegovi součenci imenovali zidarček.

bela od apna. Ubogi deček je bil ves medel, bled, tankega nosu in je težko sopal. O dragi, dobri, živahni moj Mirko, mali moj tovariš, kako me je užalostil tvoj pogled! Gruden mu položi pomarančo na blazino tik glave. Vonjava ga vzdrami. Počasi seže po pomaranči, toda pade mu iz roke; bolnik srepo pogleda Grudna.

„Jaz sem,“ reče ta, „Gruden, tvoj tovariš, ali me ne poznaš?“

Rahel nasmeh, komaj viden, mu švigne preko obraza. Siloma dvigne ročico z odeje in jo poda Grudnu. Ta jo pritisne na lice, rekoč: „Le srčen bodi, zidarček, skoro ozdравиš! Zopet prideš v šolo, in učitelj te postavi poleg mene; ali ti je prav tako.“

Ali zidarček mu ne odgovori. Mati se joče: „Ubogi moj Mirko, ubogi Mirko! Tako je priden in dober, toda Bog mi ga vzame!“

„Molči!“ zakliče zidar obupno, „molči, ali pa se mi zblede!“ Nato pravi plašno: „Idite, dečki, idite! Zahvaljujem vas! Kaj bi delali tu. Hvala! Pojdite domov!“

Deček zameži in je kakor mrtev. „Ali vam morem postreči s čim,“ vpraša Gruden. „Ne, dobri deček, hvala!“ odvrne zidar, „idite domov!“ Tako govoreč, nam odpre duri in nas spremi do stopnic.

Nismo še bili sredi stopnic, ko zaslišimo klic: „Gruden, Gruden!“

Vsi trije hitimo nazaj. „Gruden!“ kliče zidar veselega obraza, „po imenu te je poklical! Že dva dni ni govoril ničesar, zdaj te je poklical dvakrat; videti te hoče, pojdi k njemu! O sveti Bog, ko bi bilo to dobro znamenje!“ „Da se vidimo!“ reče nam Gruden, „jaz ostanem nekoliko tu.“ Rekši hiti z zidarjem v sobo. Poljšak ima solzne oči.

Jaz ga vprašam : „Ali se jočeš zaradi zidarčka ? Saj je začel govoriti, ozdravel bo !“ „Vem,“ pravi Poljšak, „zdaj nisem mislil nanj, mislil sem na Grudna, kako dobro, plemenito dušo ima !“

Po E. de Amicis-u.

75. Pridnost in lenoba v pogovoru.

1.

Brez potu ni medu.

Čič ne da nič, delavec je kruhovec.

Po storjenem delu človek sladko počiva.

Pridna gospodinja mora za pero skočiti čez plot.

Pridnemu en „danes“ več velja nego lenuhu dva „jutri“.

Rokodelstvo je gotovo jelstvo.

Skrbna gospodinja hiši tri ogle podpira.

Vsako blago je za delo na prodaj.

2.

Lenuha dan straši.

Lenoba je vsega hudega mati.

Pečeni golobje nikomur v usta ne leté.

Pri vsakem uboštvi je pol lenobe.

Kjer je lenoba, kjer postavljanje, tamkaj je blizu hudo dejanje.

Kdor preveč leži, ga rado glava boli.

Kdor za mladih dni ne skrbi, v starosti trpi.

76. Ptička vesela...

Ptička vesela

pesem zapoj,

pómlad prispela

k nam je nocoj !

Cvetke dehtijo —

hčerke poljan —

pesem želijo

dan si na dan.

Zleti iz kletke
v zlato prostost,
vabijo cvetke,
vabi te gozd!

V polje poleti,
v gozdič zavij,
gnezdece spleti,
varno ga skrij!

Gozdič zeleni,
čuj nad teboj,
z vejice meni
pesemce poj.

77. Bela roža.

Angela in Cilka, pridni sestrici, sta jedli vsaka svojo južino. Ker je bilo poleti, zato je bilo okno v sobo odprto. Skodelici sta postavili na okno, srkali okusno, s smetano dobro zabeljeno kavo ter zdaj pa zdaj pogledali na dvorišče in klicali psa Burka, ki je čuval hišo. Metali sta mu koščke žemlje ter ga božali po kosmaten gobcu, zakaj Burek se je spel na zadnji taci in je kaj ugodno dosegel do oken, ki so bila zidana jako nizko. Hipoma pa je Burek zarenčal, kakor bi zaslutil kakega tujca ter se ogledal proti vratom.

Pri vratih se je prikazal starček s palico, z malho obešeno črez pleča. Spoznavši v njem berača, je skočil pes proti njemu ter začel lajati, toda Angela in Cilka ga takoj pokličeta.

„Oduren si, Burek,“ rečeta, „kako moreš biti do takega starčka tako nevljuden?“

Starček začuje te besede, se prebliža oknu, se prikloni in reče z otožnim nasmehom deklicama:

„Ker sta tako dobri, da sta me ubranili pred Burkom, torej mi dasta morda tudi kaj jesti; danes še nisem imel ničesar v ustih.“

„Niste še jedli!“ zakliče s sočutjem Angela, „a medve

sva jedli že dvakrat, zajutrek in obed — in sedaj sva dobili južino. Škoda, da sem že izpila svojo kavo, toda žemljico imam še celo, to vzemite, starček!”

„Toda jaz imam še polno čašo kave, se oglasi Cilka. Še je topla, zares, starček.”

Starček je vzel kavo in žemljo, vse slastno pojedel, zahvalil deklici in odpotoval dalje. Burek, ki je potihoma renčal, ga je spremil do vrat.

Nihče v hiši ni vedel zato, kar sta napravili Angela in Cilka, ker nista deklici tega nikomur pravili. Bili sta zadovoljni v svojem srcu, in to jima je zadoščalo. Druge nagrade nista niti hoteli.

Po tem dogodku sta pretekli dve leti. Deklici sta odrasli. Sedeli sta ravno pri knjigah poleg matere, ki je plela nogavice, kar stopi služkinja v sobo.

„Prosim, gospa,” je dejala, „starček je zunaj in hoče na vsak način videti gospodični. Pravi, da sta ga nekoč rešili, da ni umrl od gladú.”

Mati pogleda hčeri.

„Kaj pomeni to?” reče, „koga sta rešili, da ni umrl od gladú?”

Angela in Cilka skomigneta z rameni.

„Medve ne veva ničesar,” rečeta obe hkrati.

„Povej mu, da se je gotovo zmotil,” reče mati.

Služkinja odide, toda kmalu s zopet vrne.

„Kar noče oditi. Pravi, da se prav dobro spominja, da sta tisti gospodični tukaj prebivali. Lepo prosi, naj ga pustim v sobo.”

„Naj vstopi,” reče mati.

Služkinja odpre vrata, in na pragu se prikaže siv starček. V roki je držal lonček z belo cvetočo rožo.

Angela in Cilka zardita ter vstaneta s sedežev.

„A, že vem, že vem, kdaj je to bilo!“ zakličeta obenem. Starček se jima približa, postavi lonček na mizo in reče :

„Sprejmita, dobri gospodični, to rožo v plačilo za čašo kave in žemljico, ki sem ju dobil pred dvema leti od vaju. Bil sem takrat lačen, in kdo ve, kaj bi se bilo zgodilo z menoj, ko bi ne bil dobil vajine južine. Imel sem še velik kos pota pred seboj. Šel sem k svojemu sinu, ki prebiva tamkaj za goro ter ima nekaj zemljišča. Čaša kave in žemlja sta mi dali moči, da sem še pred nočjo dospel k sinu, pri katerem sedaj prebivam. Ako bi ne bilo vaju, dobri moji gospodični, bi bil gotovo kje na poti omedlel od slabosti, in drugi dan bi me našli ljudje mrtvega!“

Mati je poslušala z začudenjem.

„Pojasnite mi, kako je to bilo,“ se oglasi naposled.

„Torej ne veste tega, gospa?“ vpraša starček ter doda : „Pošteni gospodični se nista hoteli s tem hvaliti.“

Nato je obširno pripovedoval o vsem, začeni tam, ko je Burek zalajal nanj. Ko je končal, je iztegnila mati obe roki k Cilki in Angeli in ju presrečno objela. Nato je naročila prinesiti starčku čašo kave ter ga prosila, naj si odpočije. Starček jo je rad slušal. Izpil je kavo, posedel in pokramljal nekoliko, naposled pa se poslovil od prijaznih in dobrih ljudi.

Angela in Cilka ga nista več videli, toda še dandanes, četudi sta že veliki, skrbno negujeta belo rožo. In ta roža se leto za letom odeva z belim cvetjem ter ju spominja dobrega dela, ki sta ga storili, ko sta bili še majhni.

78. Štefčeva žalost.

Štefcu je kupil oče rdeč balonček, h kateremu je bil privezan dolg motvoz. Deček je imel neizrečno veselje z balončkom. Šel je z njim na dvorišče in ga tam izpustil

v zrak. Balonček je zletel visoko, a bi bil letel še višje tja nad domačo streho, tja nad topole, ki so rasli na dvorišču. Toda Štefek ga je krepko držal za motvoz.

„O, ne izpustim te, dragi moj,“ je dejal, „ker bi mi zbežal, kakor mi je povedal oče, in jaz bi potem jokal za teboj.“

Po obedu je šel Štefek z materjo na cvetlični vrt, vzel balonček s seboj ter ga izpuščal vnovič kvišku. Drugi otroci so ga radovedno gledali.

„Drži ga krepko za motvoz,“ ga je opozorila mati, „da se ti balonček ne izmuzne iz roke.“

„O, močno ga držim, ne bojte se mati,“ odgovori Štefek ter zdirja dalje po vrtu.

Medtem je zletel iznad zelenja metuljček z dolgimi, barvo izpreminjajočimi krili. Štefek še nikdar ni videl tako zalega metuljčka, zato je zdirjal za njim in iztezal po njem roko.

„Lepi metuljček, daj se mi ujeti. Ne storim ti nič žalega,“ je klical za njim; „samo nekoliko bolj te ogledam.“ Toda metuljček ni verjel Štefku. Ko se je deček približal, je takoj poletel dalje, dvigajoč se s cvetice na cvetico. Štefek se s tem ni dal odpraviti; neprestano je preganjal metuljčka. Ali z eno ročico ga je bilo težavno ujeti, druga pa mu tudi ni bila prosta, ker je ž njó držal balonček.

„Ej, kaj zato,“ reče naposled nestrpno. „Pa izpustim balonček, saj ga ujamem lahko pozneje! Sedaj pa zdirjam za tem zalim metuljčkom.“

In izpustil je motvoz; balonček je zletel kvišku. Deček ni niti pogledal za njim, ampak je zdirjal za novim plenom. Toda metuljček je razprostrl krila ter zletel visoko, tako visoko! Štefek je pogledal za njim ter zapazil obenem v višavah svoj balonček, ki je plaval nad najvišjimi drevesi.

„Balonček!“ je zaklical, „vrni se k meni!“

Toda balonček ga ni slišal, marveč je zletel še višje, in metuljček je letel za njim. Tako sta letela čedalje više in više, da ju Štefek naposled ni mogel več dogledati. In deček je ves solzan stekel k materi in ji pripovedoval, kaka nezgoda ga je zadela.

„Ha!“ je rekla mati, „tega si pač sam kriv! Kdor se noče zadovoljiti z eno rečjo ter drvi za dvema, ta najpogosteje izgubi obe. Bil si srečen, ko ti je oče podaril balonček, ki ti je bil jako všeč; torej ti ni bilo treba loviti metuljčka. Hotel si, sinček, imeti preveč, zato pa nimaš sedaj ničesar. Tako se navadno godi lakomnikom.“

79. Vrana poje: korenjak!

Vrana poje: Korenjak!

Med pšenico je oslák.

Vdod se glási: Up, up, up!

Žito bode v dober kup.

Žolna kliče: Pív, piv, pív!

Naša dekla gre v pustív.

Kukavica: Kú, ku, kú!

Cesar gleda iz gradu,

kralj zamorski in kraljica;

ténki mladi gospodiči,

cesariči in kraljiči;

lepe mlade gospodične,

cesarične in kraljične.

Jaz mej njimi rad bi bil,

tamkaj skakal, jel in pil!

Fr. Levstik.

80. Kmet svojemu sinu.

Ljubi sin ! Postaral sem se v potu in trudu ; moči mi odpovedujejo ; roke in noge se mi treso, in kmalu prepustim tebi vso skrb za dom in gospodarstvo. Izročim ti dobro hišo ; glej, da jo ohraniš tako. Dobra hiša se naslanja na dobrega gospodarja. Dober gospodar vedno napreduje v dobrih rečeh, rad se uči in prevdarja, ter nikdar ne zapravlja zlatega časa. Ogiblje se pa nepotrebne delo, nepotrebnih potov in praznih skrbi ter svojo družino napeljuje k varčnosti in vsem lepim krepostim. Skrben gospodar gleda na vse, kar se dela in godi pri hiši ; on zna, kako se streže živini, kako dela družina doma, na polju in v gozdu. On vsakemu delavcu odkazuje delo, ter gleda, da se urno in zvesto dela, pa tudi skrbi, da se dobrim delavcem ne godi nobena krivica.

Dober gospodar skrbi tudi za čast in poštenje svoje hiše, potrebne uboge rad sprejemlje in nikogar ne žali in ne draži. Svoje delo in svoj stan ljubi in zvesto izpolnjuje svoje dolžnosti. Umen gospodar se izmodri po škodi drugih, a neumen se izpametuje po svojej nesreči. Marsikdo ne pomisli, zakaj je obožal. Podedoval je morebiti mnogo premoženja, a mislil je, da ga ne zapravlja, ako tuintam kaj malega izda po nepotrebem. Jaz pravim : Če vedno samo jemlješ, ter nič ne pridevaš, gotovo ti izmanjka enkrat. — Vse, kar je v hiši, varuj in glej, da bode napredovalo za prihodnost. Nikdar ne reci : Zame je že vse dobro ; drugi naj delajo drugače. Ali pa : Jaz ne bodem dočakal sadu, čemu bi se ukvarjal s tem in onim delom ! Nejevolje in malopridnosti je dovolj na svetu, nikdar je tudi ti ne množi !

Ljubi moj sin svetujem ti tudi, da si sledeče besede dobro zapomniš :

„Pridnost naj ti hišo hrani
kuhar naj ti bode glad ;
red in čednost imej v službi,
z dobrim srcem hodi spat !“

81. Vol in konj.

Vol in konj sta se pasla nekega dne na travniku ob gozdnem porobju. Ko je vol pridno mulil travo, pogleda ga konj zaničljivo in pravi : „Le hiti, saj zate je vse dobro od kraja“. Vol mu mirno odgovori : „Če je zame vse dobro, zakaj bi ne bilo za te ?“

„Pač si nespameten“, ga zavrne konj prevzetno. „Pomisli vendar, kdo si ti, in kdo sem jaz ! Jaz vozim gospodarja po svetu in vidim mnogo dežel in mest, ti pa le čepiš vedno doma in ne prideš nikdar dalje ko do zelnika in do tega pašnika. Torej mislim, da mi gre pač boljša hrana kot tebi, kajti višji stan se vselej razlikuje od nižjega.“ Tako govoreč stopa ponosno ob porobju dalje.

Pride do goste seči in zagleda v ograji lepo deteljo. „Da, to je zame,“ si misli in izkuša najti vhod. Toda ograja je gosto zagrajena, in konj ne more naprej od nobene strani. Slednjič se prerije kar skozi gosto sée in hoče noter, a v tem trenutku mu zmanjka trdnih tal in ubožec pade v brezdno, kjer žalostno pogine.

Prevzetnost in požrešnost se sama kaznujeta.

Podgoriški.

82. Grm.

Stal je zelen grm,
ves cvetoč ;
pride k njemu kozel,
skakajóč.

Milo ga objemlje,
tiho meketá,
liste v slast obira,
dokler kaj ima.

Ko se nagosti,
 grm pusti.
Grm za ješčim kozlom
 v zrak moli
gola rebra.

Fr. Levstik.

83. Dva zajčka.

Bila sta nekoč dva zajčka, eden siv, drugi bel; oba nista poznala gladu, žeje in drugih neugod. Ves dan sta tekala svobodno po vrtu, v katerem je rasla množica cvetic; kadar pa je deževalo, sta se skrila v toplo utico. Za zajutrak sta dobivala svežega zeljnatega listja, za obed ovsa ali kake druge slaščice; skratka: dobro se jima je godilo na svetu. Pa sta tudi veselo igrala od jutra do večera; sredi vrtné zelenjave sta neprestano majala s svojimi dolgimi ušesi in prosto sta smela tekati ves dan, ker sta bila pridna ter nista nikdar delala najmanjše škode. Videč, koliko se vrtnar trudi, da bi cvetice lepo rasle in se razvijale, sta tekala zajčka previdno okrog njih, da jih ne bi polomila ali po-teptala. O, bila sta kaj dobri stvarci: tiha, mirna, nikomur nista presedala, nikomur povzročila kaj zlega.

Nekega dne — bilo je to že jeseni — je na vrtu močno deževalo, torej sta se oba zajčka skrila v svojo utico, kjer ju je že čakala skledica, polna ovsa. Okrepčala sta se nekoliko in skupaj sedla, gledajoč skozi odprta vrata svojega bivališča, kako je zunaj deževalo. Medtem sta priletela v utico dva siva vrabca, se bojazljivo približala skledici ter poželjivo ogledovala zdaj žolto zrnje, zdaj zopet zajčka, kakor bi hotela vprašati, če jima dovolita, da si vzameta, vsaj nekoliko zrnja.

Žito so že zvozili v skednje, višnje na vrtu so že obrali

otroci, torej sta morala vrabca večkrat preskakati ves dan, preden sta našla kaj za kljun. Zajčkoma se vrabca zasmitila; njima ni bilo treba skrbeti za hrano; ljudje so jima donašali vsak dan toliko ovsa in zeljnatega listja, da večkrat nista mogla niti pojesti vsega, kar sta dobila. Torej se nista ganila z mesta, da ne prestrašita drobnih ptičev.

Vrabca sta opazila, da ju zajčka prijazno gledata, zato sta se sčasoma ohrabrila, iztegnila kljunčka v skledo ter si nabrala zrnec. In ko sta se dovolj najedla, sta veselo zagostela, kakor bi hotela reči: „Hvala vama!“ Potem sta zletela na vrt, kjer je solnce že zopet sijalo.

Tereza Jadviga
poslovenil Podravski.

84. Kraška roža.

Pozdravljam vas, uborne, male koče,
pozdravljam tožna kraška te ravan!
A bridko mi s pozdravom srce joče,
na čelo lega mi oblak teman.

Viharna burja brije črez pečine —
čez moje brila tudi je srce,
pod njo zorno življenje bedno gine,
poginilo mi v srcu kdaj je že.

In vendar ne! — Glej, roža se razcvita
na tožnem vrtu mojega srca;
nebeškokrasna roža, ponosita
brstno cvete mi in sladko vonja.

A roža tako krasno je vzknila
iz skalnatih, neplodnih kraških tal,

tam roka moja jo je izpulila,
in v prsih svojih dom sem ji odbral.

Tu v sreču mojem veje sapa čista,
tu notri ne besni moreči mraz,
zato le cveti roža mi stolista,
ti Krasu golemu poslednji kras!

Fran Gestrin.

85. Sama.

„Danica, kako pa to, da vedno hodiš sama?“

Tako so izpraševali ljudje Poniženo Danico, ako so jo slučajno srečali kje na cesti. Slučajno da, saj je bilo res nekaj nenavadnega, da bi bila prišla Danica med ljudi.

Res! Ni bila, kakor so drugi otroci, ki se boje samote, in vedno le iščejo hrupne in vesele družčine. Danica je bila najrajša sama — tako pozimi kakor poleti: pozimi lepo doma, poleti pa zunaj na polju. Ej, pa da je sama!

To vendar ni osamelost, če te objema v ljubi rojstni hiši topla in prijazna domačija, ki je ne moreš opisati, ki jo samo čuti srce.

Pa zunaj, zunaj — oj, na velikem pisanem polju! Vsaka cvetka te vabi: „Pridi, utrgaj me! Povonjaj me!“ — Kamorkoli se ozre oko — povsod je toliko kipeče družčine, toliko vabljive tovarišije, da je ne more nadomestiti hrupni prašni svet! Sredi med cvetjem in zelenjem drži mehka stezica. Danica stopa med ljubimi hčerkami bujnih travnikov — vsa srečna in vesela....

Ali ni govorila Danica resnice, ko je odgovarjala ljudem: „Saj nisem nikoli sama!“

No, niso je umeli, mi pa vemo, da je res tako!

Engelbert Gangl.

86. Viktor Emanuel II.

Viktor Emanuel II. Savojski, sin princa Karla Alberta Carignanskega in princezinje Marije Terezije, je bil rojen dne 14. marca 1820. v Torinu. Ko je izbruhnila leta 1848. vojska proti Avstriji, je odšel Viktor Emanuel z očetom na bojišče.

Pri Goitu je bil ranjen od puškine krogle in za izkazano hrabrost odlikovan z zlato kolajno. Bojeval se je še leta 1849. ter je po nesrečni bitki pri Novari po odstopu Karla Alberta zasedel prestol.

Prvo dejanje mladega kralja so bili mirovni razgovori z avstrijskim maršalom Radeckijem.

Stari maršal ga je sprejel najprijazneje in mu svetoval, naj zamenja trobojnico z modro zastavo Savojsko ter naj prekliče ustavo. Obljubil mu je povečanje dežele in avstrijsko prijateljstvo.

 Ponosni Viktor Emanuel mu je odgovoril: „Maršal, raje izgubim sto kraljevih kron! Savojski principi poznajo pot v pregnanstvo, ne pa one v sramoto“.

Po sklenjenem miru z Avstrijo, je Viktor Emanuel posvetil vse svoje moči za zboljšanje stanja svoje dežele, obubožane vsled zadnjih vojsk. Izvrstni ministri so mu pomagali pri težkem poslu in posebno prvi med njimi grof Cavour. V malo letih je postalo Sardinsko kraljestvo najbolj cvetoča dežela Italije. Ljudska izobrazba se je hitro dvignila, poljedelstvo se je krasno razvijalo, naraslo je javno in privatno premoženje, cvetoča je bila obrt in trgovina, vojska močna.

In glej, končno je napočil dan osvobojenja!

Leta 1859. je Viktor Emanuel II. na čelu svoje vojske odkorakal proti Avstriji. Cesar Napoleon III. ga je sprem-

ljal z močno vojsko. Avstrijci so bili pobiti pri Montebellu, Palestro, Magenti, pri Solferinu in sv. Martinu.

Vsled te zmage je dobil kralj Lombardijo. Kmalu nato je sledilo vsled samoodločbe naroda priklopljenje vse srednje Italije.

V sledečem letu je uspel garibaldinski pohod. Po dovršeni priklopitvi Neapolja in Sicilije, je bil Viktor Emanuel proglašen za kralja Italije. Leta 1866. je pridobil Beneške pokrajine. Leta 1870. je zasedel Rim in ga proglasil za glavno mesto. Vladal je slavno do svoje smrti 9. januarja 1878.

V spomin kralja Viktorja Emanuela II. in slavo ujedinjenja Italije je hvaležni narod postavil v Rimu velikanski spomenik, bogat na prekrasnih stebrih in sijajnih soah, iznad katerih se dviga velikanski, iz brona vlití kip kralja na konju.

87. Rajska ptica.

Bil je imeniten grof. Šel je v Gorjance na lov. Spremila ga je velika družba. Ugledavši medveda je skočil za njim. Medved je zašel v goščavo, grof za njim. Medveda je zmanjkalo, grof se je nahajal v neznanem kraju. Mesto goščave ga je obkrožal najlepši gaj. Z dreves so visela zlata jabolka; iz debel se je cedil iz nekaterih med, iz drugih blagodišeče kadilo; prelubo je dišalo v tem gaju vse: trava, cvetice in celo listje. Gaj so pretekali na vse strani srebrni študenti po zlatopeski glini. Po vejah je skakala semtertja in prepevala s prečudnim glasom ptica, kakršne grof še nikoli videl ni, rajska ptica zlatokljunka. Ves zamaknjen jo je grof poslušal. Ker se je ni mogel naslišati, je obstal in sedel na klop, ki je bila mehka kakor blazina in se je gugala kakor zibka.

Tako je sedel in poslušal grof četrť, tudi dve četrť ure. Prav nerad se je dvignil, ali se je moral dvigniti, da ga ne čaka predolgo lovska tovarišija. Iz gaja je prišel nazaj v goščavo, iz goščave na plan. Klical je družbo, oziral se na vse strani, ali družba je izginila, kakor da bi se bila pogreznila v zemljo. Grof se je naveličal in šel domu. Pota skoro ni več poznal. Koder je rastla poprej hosta, so gorniki kopali vinograde; koder so pastirji pasli črede, so pridni kmetiči delali brazde. Grof si je mel oči in ni vedel, kaj bi si mislil in kaj začel. Vprašal je gornike, če so videli njegovo družbo. Gorniki so se začudili in rekli : „Kakšno družbo ? Kdo si ti ? Mi te ne poznamo.“ — Vprašal je pridne kmetiče, kdaj so prišli mimo njih grajski lovci ? Kmetiči so se začudili in rekli : „Kakšni grajski lovci ? Naš grajščak ne lovi zveri, lovi nas uboge kmete. Dokler je živel rajni grof, nismo znali, kaj je hudo. O slabih letinah nam je dajal živež zastonj. Nikoli nas ni silil na tlako, desetino smo mu nosili v grad, kolikor smo sami hoteli. Od revežev ni jemal ne klasa in tudi ne, če so mu ga sami ponujali. V krčmah smo pili in se gostili ž njim in na njegov račun. Z našimi otroci se je igral in bi bil podaril zanje svojo krščeno dušo. Blagi mož je šel v Gorjance na lov. Raztrgal ga je medved. Bog mu daj nebesa, saj si jih je tudi zaslužil. Praznega gradu se je polastil baron Hudič. S kmeti je jel postopati gorje nego s črno živino. Vole je prodal, mesto njih smo orali polje mi, naše žene in otroci. Za oratarji so hočili rabelji in jih priganjali na delo z bičem. Bič ni bil spleten iz govejih jermenov, ampak iz kože, katero je rezal baron Hudič iz naših hrbtov. Desetino je zahteval od vsega, kar raste in se pita, od revežev, kakor od bogatinov, ob dobrih letinah kakor ob slabih. Ljudje so godrnjali. Baron Hudič pa je rekel : „Dobro, če nočete dajati desetine vi meni, jo bom

dajal jaz vam“. Jemal nam je ves pridelek, kmetu je puščal borno desetino. Mi smo poginili od lakote in se puntali. Baron Hudič je najel trumo vojščakov in hodil na lov zoper kmete. Zajcev in volkov se ni dotaknil, streljal in ubijal je svoje kmete. Kadar so mu prišli na gostijo prijatelji, je igral ž njimi s kmetiškimi glavami za kmetiške hčere in kmetiške posesti. Ta sila in hudobija traja že veliko, veliko let. Ravno danes je trideset let, odkar nam je vzel Bog blagega grofa in ž njim mir in srečo našega življenja.“

Grof je poslušal kmete in se prepričal, da ga je motilo milo prepevanje rajske ptice zlatokljunke celih trideset let. Ko se je kmetom razodel, so ga spoznali starci in popadali predenj na kolena, da se zahvalijo Bogu za to dobroto. Grof jim je rekel: „Vstanite in pojdite po orožje. V moj grad pelje votlina, katero sem izdolbel z lastnimi rokami in nisem povedal nikomur zanjo. Jaz pojdem pred vami; preden preteče 24 ur, moram grad zasesti in tolovaje zasaciti!“

Baron Hudič je napravil veliko gostijo svojim prijateljem in rabeljem. Po gostiji je igral ž njimi s kmetiškimi glavami za kmetiške hčere in posesti. Iz gradu je prišlo na igrališče oznanilo, da se je odprla zemlja in izbljuvala drhal oboroženih mož in rajnega grofa. Baron Hudič se je smejal in igral dalje. Grofovi kmetje so brez boja ujeli njega in tovarišijo. Grof jih je vpregel v pluge in brane in oral ž njimi celo leto do zime. Na delo jih je preganjal z biči, ki niso bili spleteni iz govejih jermenov, ampak iz kože, katero je izrezal iz njihovih hrbtov. Ko je nastopila zima, je povabil vse svoje kmete in jim napravil veselico, da take še niso nikoli doživeli, niti zanjo čuli. Po veselici se je napotil ž njimi na igrališče in igrali so skupaj ves dan in vso noč z glavami barona Hudiča in njegovih prijateljev in rabe-

ljev, bogme ne za svoje, ampak za hčere in posesti barona Hudiča in njegovih prijateljev in rabeljev.

Janez Trdina.

88. Ne kradi.

Kmet pride v prodajalnico, da si kupi blaga za domače potrebe. V tem, ko mu postrežnik tehta zaželjene stvari, vzame kmetič košček sladkorja, ki je ležal na mizi ter ga sné. Prodajalec to videč, hoče kmeta ustrašiti, zatoorej zaupije nagloma v stransko sobo: „Kje pa je tisti košček mišnice, ki je ravno ležal tukaj na mizi?“ — Ubogega kmeta je zelo zaskrbelo, ves prestrašen izpove, da je on snedel tisti košček, ker si je mislil, da je sladkor.

„Mož! vi morate umreti,“ reče mu šaljivi postrežnik. „A na vašo veliko srečo imam tukaj zdravilo proti strupu. Le hitro povzijte, kolikor morete te vode.“ To rekši, pomoli mu vrček ribje solnine, ki je bila na slanikih v sodcu.

Siromak pogoltne ves prestrašen to pijačo, da bi si rešil življenje. Potem beži iz prodajalnice, da bi si pri studentu poiskal za ta drugi strup tudi drugo zdravilo. Ta pokora, ki jo je prekanjeni prodajalec naložil ubogemu kmetu, bila mu je v korist. Nikoli več se ni pritaknil tujega blaga. Zapomnil si je nauk, da sladkosnednost se ujame v hude zanjke. A zapoved božja nam veli: Ne kradi!

Frančišek Rup.

89. Vrtnica.

Človek je zgodaj spoznal kras cvetic, ki mu jih rodi narava, da bi se jih radoval. V vsaki dobi so ljudje radi zbirali nežno deco prirode, spleтали vence, se lepšali s cveticami in jih gojili po vrtilih pri svojem domu.

A človek je bil med cvetkami kakor nestalen otrok;

danes je posegel za enim, jutri za drugim cvetom in kmalu je pozabil na oba ljubčka ter se lišpal s tretjim. Tako se je cvetnato lice njegovih vrtov često izpreminjalo. Toda naj se je človeški okus izpreminjal kolikor mu drago, vrtnica, ki odgovarja v svoji preprostosti vsem zahtevam lepote, ki je mila vsakemu očesu in ki ostane vedno lepa, je imela vselej prvenstvo med eveticami: vrtnica ostane vedno kraljica vseh cvetie.

Vrtnici se je rod razdelil na več sto vist. Razne te vrste se razlikujejo, to je res, po rasti in lepoti cvetja, po obliki listja i. t. d. ; ali na vseh se vidijo ipak očiti znaki njihovega kraljevskega rodu. Svoje kraljevsko dostojanstvo in vso svojo lepoto, ki jo je povzdignila na cvetnati prestol, je dobila vrtnica iz človeških rok. Divja roža ali šipek ima, dokler raste v svobodi, samo pet listov v cvetu, in cvet ji dehti s slabim vonjem. Kadar je šipek v polnem cvetu, se nam ipak prikazuje v precej dražestni sliki, toda samo za kratek čas, ker mu kmalu popadajo listi s cveta. Ob tej cvetnati opravi je obviselo človeško oko, in človek je presadil šipek v obdelano in pognojeno zemljo. In tu se je v človeškem varstvu razvila vrtnica v vsej svoji krasoti, ustvarjajoč od leta do leta bolj dovršene in lepše oblike. Dogodilo se je z vrtnico ono isto, kar z vsemi ostalimi kulturnimi rastlinami. Dokler so te rastline živele na divjini in v svobodi, dotlej so se odevale v svoje prosto odelo, skrivajoč svoja plemenitejša svojstva. Ko pa so dospele na zorano polje ali obdelani vrt, so razvile na mah vse svoje plemenitejše osobitosti. Razen krasote njenega cveta odlikuje vrtnico tudi ugodna vonjava. Izvor tej vonjavi je v cvetnih listih, v posebnih žlezicah. Tu si je vrtnica priredila dehteče olje, ki puhti iz nje in razprostira tisti ugodni vonj. Že stari narodi so znali iz rožnega cvetja izvleči to dehtečo tvarino in na-

pravljati rožno vodico in rožno olje. Rožni cvetni listi se oberó in pomečejo v kotel, ki se naliže z vodo. Tedaj se kotel s pokrovom zatvori in pod njim se zaneti ogenj. Ako ste videli, kako se kuha žganje, potem veste, kako se nareja rožno olje ali rožna vodica. Vsled toplote se izpariva iz cvetja dehteče olje in seveda tudi voda. Pare se v hladilniku ohladé in tako pretvorijo zopet v tekočino. Voda, ki teče iz cevi in ki jo prestrezajo v posode, je polna prijetnega vonja, ker je v njej rožno olje. Ako ta voda nekoliko časa stoji mirno, se nabere na površju rožno olje. Kadar se rožno olje posname, ima še ostala voda vedno veliko prijetne vonjave v sebi. Ta voda se prodaja pod imenom „rožna vodica“.

Vse rožno olje, kar se ga potroši v Evropi, posebno na Francoskem in Angleškem, prihaja iz Bolgarskega. Južno izpod Balkana okoli Kazanlika se širijo prekrasni doli in griči, ki jih je marljiva bolgarska roka pretvorila v najdražestnejše rožne vrte. Tu se vrtnice sade po polju in po brazdah kakor pri nas krompir. Človek si ne more misliti nič milejšega, nego je tako rožno polje. Mnogo in mnogo milijonov stolistih vrtnic je razsutih po zeleni preprogi rožnih poljan, dasi se je menda razvila šele četrтина popkov.

Samo v dolini Kazanlik je 42 vasi, ki se bavijo s pripravljanjem rožnega olja ; na leto dobivajo tu do 850 kg dragocenega olja. Po ostalih krajih Bolgarske je še 80 vasi, ki pridelavajo rožno olje, a ne pridelajo na leto več nego 800 kg olja. Ne prija vsako leto vrtnici. Dogaja se tu in tam, da vsa Bolgarska pridelá do 3000, a včasí samo 800 kg rožnega olja. Kolika morajo biti rožna polja, bomo razumeli, ako pomislimo, da je za 1 kg olja treba 3000 do 3200 kg vrtnic. A zato velja na mestu 1 kg rožnega olja okoli 1000 lir.

M. Kišpatič.

90. Kraljiček.

Majhen sem, najmanjši ptiček,
palček meni je ime ;
rajši slišim pa kraljiček,
kakor tudi mi velé.

Vedno se vrtim in sučem,
moj životek je droban ;
kakor miška urno smučem
po vrzelih rad ves dan.

Eno pa imam napako :
radoveden sem strašno ;
ko prikazen vidim kako,
hitro : Ték, ték ! Kaj pa to ?

Repček nosim rad visoko ;
če človeka srečam kje,
se priklanjam mu globoko,
čast in slava, komur gre.

Kakor kos ne morem peti,
nimam toliko moči ;
jaz spomladi in poleti
drobno pojem : Čičiri !

J. Stritar.

91. Opice.

Velikanske one gozde, koder v soparni senci velikanskih dreves slon premišljeno prestavlja debele svoje noge, oživlja vesela družina srboritih in lahkoživih opic. Večjidel živé v velikih družbah, ali pa se drzé v manjših skupinah. Vsako družbo vodi najstarejši, najmočnejši in najpametnejši samec, ki mu mora biti vse lepo pokorno.

Njegovo oko vidi vse, njegovo uho čuje vse, on pazi na vse, noč in dan skrbi za varnost cele družine, ki medtem brezskrbno skače in uganja burke. On razsoja prepire in navadno oba prepiralca oklofuta lastnoročno ; ako se je prepir vnel zaradi kake slaščice, jima jo vzame in sam pojé. Vsak upor, vsako nepokorščino kaznuje ostro ; ako se kdo ustavlja, ga premikasti, da se mu gotovo nikdar več ne povrne hudobna misel.

Med vsemi živalmi so opice človeku najpodobnejše ; a pri natančnejšem opazovanju se vendar pokaže, da ta podobnost ni toliko, kakor se navadno misli. Na prvi pogled se človek res zavzame, ali natančnejša preiskava dokaže kmalu, da je ta podobnost prav površna.

Vse opice so zvedáve, radovedne, pretkane in prevejane tatice, nesnažne, zavidne, nesramne, potuhnjene in osetne. Strast hipoma zakipi v njih ; en sam pogled, ena sama beseda včasih tako razkači žival, da kakor besna divja, in strast jo prevzame tako, da pozabi celo na svojo varnost. Takrat je opica res ostudna pošast. V ostalem so opice neizrečeno ročne in skočne, nemirne in živahne živali, vsak čas jim pride druga misel, a v trenutku jo izpodrine spet druga. Z drevesa skoči opica na zemljo, poskoči sem, poskoči tja, ujame in pohrusta kukca, uščipne tovariša, spleza spet na drevo, odtrga cvet ali sad, ga okusi, vrti v rokah, vrže proč, se požene za drugim, ga spravi v usta, se spusti na spodnjo vejo, se obesi in ziblje na eni roki, poskoči na kraj veje, se zaziblje in zavihti na drugo drevo, preišče ptičje gnezdo, malo posedi, se pomakne k tovarišu, mu začne po kožuhu iskati uši. Hipoma nastane velik vrišč, na bližnjem drevesu se lasájo in uhájo, vse hiti tja, starejšina jezno priskače, pograbi tega, pretrese onega, in mir kraljuje spet med družino.

Opice se živé s sadjem, cvetjem, listjem, jedó tudi žito, vsakršne zuželke, posebno mravlje, po gnezdih pi-jejo ptičja jajca in pohrustajo zelo mlade ptice. V sužnosti žro vse in pijó tudi vino, žganje in druge alkoholne pi-jače, da se prav upijanijo.

Opica ima to posebno lastnost, da posnema vse, kar vidi delati človeka, in baš to jo dela smešno. Človeka se hitro privadijo, nekatere so mu zelo privržene, toda v starosti so vse več ali manj čemerne, hudobne, potuhnjene in celo nevarne. Eno lepo lastnost imajo vendarle opice, in ta je: neizmerna ljubezen do mladih. Opica ima navadno enega mladiča; ta se brž oklene matere s prednjima rokama okoli vratu, z zadnjima pa okoli lakotnic, in tako ga mati nosi povsod s seboj. Ako opica nima svojega zaroda, ukrade rada tujega. Pri ujetih opicah so opazili, da starka celo pogine, ako je izgubila mladiča; ako pa prej pogine starka, brž vzame siroto druga opica v rejo.

Fr. Erjavec.

92. Nazaj v planinski raj.

Pod trto bivam zdaj
v deželi rajskomili,
srce pa gor mi sili
nazaj v planinski raj —
Zakaj nazaj?
Nazaj v planinski raj!

Tu zelen dol in breg,
tu cvetje že budi se,
tu ptičji spev glasi se,
gore še krije sneg —
Zakaj nazaj?
Nazaj v planinski raj!

Glej ta dolinski svet,
te zlate vinske griče,
te nič, te nič ne miče
njih južni sad in cvet?
Zakaj nazaj!
Nazaj v planinski raj!

In to ti nič ni mar,
da dragi, srčnovdani,
ti kličejo: „Ostani,
nikar odtod, nikar!“
Zakaj nazaj!
Ne prašajte zakaj!

O, zlatih dni spomin
me vleče na planine,
po njih srce mi gine,
saj jaz planin sem sin !
Tedaj nazaj,
nazaj v planinski raj !"

Simon Gregorčič.

93. Na egiptovski piramidi.

Na piramidi smo. Ozrimo se okoli sebe. Tu se razprostira pred nami bogati Egipet, lepa rodovitna dolina med strmimi bregovi, ki jo obdajajo na obeh straneh in ločijo od brezkončnih puščav ; po sredi pa se veličastno vije sveta reka Nil in izliva rumene svoje valove po neštetilnih tokih in prekopih, po katerih je umna in pridna roka Felahova napeljala vodo, da mu namaka zelene njive in senčnate gozdčice. Kamor sežejo Nilove vode ob času velikih povodnji, puščajoč gnojno, črno prst za seboj, tam je zemlja kakor raj cvetoča in rodovitna ter daje obilno sadu. Korak više je že puščava ; peščena tla, ki jih nikoli ne zmoči dež, ne poženo niti bilke ; le kaka osamela palma še životari, nekoliko oddaljena od zelene ruše, in priča, da je še v globočini malo mokrote. Po pravici se torej Egipet imenuje Nilov dar.

Zapustivši tesno dolino, se deli glavna struga Nilova v dva vodotoka, ki objemata rodovitno delto, žitnico starega veka.

Med delto in gornjim Egiptom leži nam nasproti onostran reke ob znožju strmega in divjega Mokatama glavno mesto egiptovsko, Kajira, nekdanj sedež zmagovitih kalifov. Mesto je nastalo poleg razvalin stare Memfide in se širilo ob reki okoli gradu. Zdaj je jako prostorno ; šteje do pol milijona prebivalcev in ima v novih predmestjih Bulaku in

Izmajilji kaj lepe, visoke, prostorne hiše brez streh ter krasne palače egiptovskih velikašev in tujih bogatih kupcev. Izmed brezštevilnih hiš se dvigajo na mošejah poleg veličastnih kupol premnogi tanki minareti. Visoko nad vsemi pa moli proti nebu utrjeni grad, trdnjava, kažoč daleč črez ravnino dva šibka, pa silno visoka minareta. Tam za gradom, že izven mestnega obzidja, pa vidimo na Mokatamu staro mošejo, ki čepi med pečevjem kakor na skalo prilepljena. Dalje ni več videti človeškega bivališča; visoka planjava se razteza pusta in prazna tja do Rdečega morja. Prav taka je puščava na tej strani doline. Valoviti svet je črez pokrit z drobnim peskom in rjavim kamenjem. Po plitvih dolinah med širokimi holmi pa se vije steza, ki jo je v pesku zaznamoval težko obloženi velblod, „ladja v puščavi“, ki je po več tednov trajajoči poti donášal datlje in druge pridelke iz zelenice tam nad peščenim morjem. Glej, baš koraka tam dolga vrsta teh krivovratih živali! Beduin v dolgi beli suknji vodi za vrv prvega velbloda, drugi pa gredó za njim kakor gosi.

J. Karlin.

94. Čebela in muhi.

Sklenili muhi sta, leteti v tuje kraje,
s seboj vabili sta čebelo, tja leté:
papíge pravile kramljáje
veliko hvalo daljne te so dežele;
vrh tega ju globoko je žalilo, da,
kjer od starine njih je rod,
z gosti ju gonijo povsod,
in pa zakaj! (Ljudi naj bode v srca sram,
da čudi so ledene!)

Da branijo, uživati slašćie
z obloženih polic,

izmislili so zvonce si steklene ;
a v hišah kmetskih pajke zalotiš strupene.
„O, srečno pot,“ čebela je odgovorila.

„Od kdaj
pa meni prav prijeten je ta kraj !
Za satje sem si vseh ljubezen pridobila,
saj ljubi kmet me in gospod.

Vidve letita,
kamor želita !

A pomnita si to povsod :
Ker sta brez prida, nimata — bodita trezni —
ni spoštovanja, ni ljubezni,
a pajki bodo jedva boljši vam
i tam.“

Kdor kdaj se trudil v prid je svoji očetnjavi,
lahkó potem je ne ostavi ;
a kdor živi brez prida, kdor doma je len,
temú dežela tuja vselej prav ugaja :
pač ni bil njen rojak ; zato je manj prezren,
pa nihče mu lenobe grde tam ne graja.

J. A. Krylov — J. Vesel.

95. Drobtinice.

1. Ko stari govoré, otroci naj moléé !
2. Boj se hudega jezika, huje nego gad on pika !
3. Ptič se s ptičem druži, žabo z žabo v luži !
4. Na med se muhe lové, na skladke besede ljudje.
5. Misli poprej, potem govori, dvakrat premisli, enkrat stori !
6. Kjer jeza v hiši gospodari, nič ne popravi, vse pokvari.
7. Nesreča gleda skozi line ; ko more, v hišo šine.

8. Ko lonec se zdrobi, se jeza ohladi.
9. Kjer je obilna piča, konju ni treba biča.
10. Kdor predolgo meri, ne zadene zveri.
11. Če prehitro puška poči, zdrav iz grma zajec skoči.
12. Prijetno se na slami spi, če vest človeka ne teži.
13. Dober gospodar družini bodi, druge milo, sebe ostro sodi !
14. Ko ti kola cvilijo, pomaži ; če se dva prepirata, tolaži !
15. Sad prepovedan mika, četudi je lesnika.
16. Ves teden brez moke in mleka, v nedeljo pa draga obleka.
17. Najdražja last je možu čast.
18. Vozi se ali pa hodi peš, smrti naravnost naproti greš.
19. Ko nesreče val ti gre do pasa, misli : Vse trpi le nekaj časa.
20. Ko svetuje ti jeza : Mahni ! — prej vendar malo si oddahni !

Josip Stritar.

96. Nauk.

Življenje nas uči,
nalóg težavnih daje mnogo,
a red pod vsako nam nalógo
zapiše glas vesti.

Anton Slomšek.

97. Srečni Mihec.

Bil je Mihčev god. Za god je dobil množico lepih darov ; lesenega konjička, majhen železniški hlaçon, ladjico, ki se je sama pomikala po vodi, pa še dokaj drugih reči... Deček ni mogel zmagovati svojega veselja. Poklical je sestrico Ivico, je razložil naokrog darove ter se ž njo vred

igral ž njimi. Medtem se vrata odpro, in v sobo stopi Terezija.

Teta Terezija je bila sestra Mihčeve matere. Otroka sta jo imela rada. Ko sta jo zapazila, sta odvrгла igrače ter jo hitela pozdravit.

„O, moja teta ! Kako sem danes srečen, da ti tega niti ne morem povedati“, zakliče Mihec, „poglej, poglej, koliko lepih reči sem dobil !“

Po teh besedah je stekel po igrače ter prinesel nekatere pokazat teti.

Teta je poljubila Mihca, izvlekla mošnjček ter dala dečku srebrn goldinar.

„To ti darujem jaz,“ je dejala, „samo dobro ga porabi.“

Mihec objame teto.

„Danes pa ni na svetu srečnejšega človeka od mene,“ reče veselega lica.

„Toda nesrečnih je mnogo,“ odvrne nekako otožno teta Terezija. „Videla sem danes uboge, jako uboge otroke ; ali hočeš slišati o njih. Mihec ?“

„Da, hočem“, odvrne deček ter primakne k teti stolec ;

Teta je sedla, Mihec se je postavil poleg nje, Ivica pa se je že prej spravila na naslonjač.

„Tako je,“ je začela teta Terezija, „videla sem danes jako uboge otroke. Ne prebivajo daleč odtod. Zjokal bi se, Mihec, ko bi jih videl. Tamkaj stanuje vdova, ki že dolgo leži bolna v postelji ter ima petero drobnih otrok. Napotila sem se tjakaj, in grozna slika se mi je prikazala pred očmi. Žena je tako bolna, da ne more vstati s postelje, okrog nje pa joče zaradi gladu in mraza petero drobnih otrok. Najstarejša ima pet let. Vsi so bosí, v raztrgani obleki ter prosijo kruha. V sobi je temno, ker ni na ognjišču že davno nihče kuril. Solze so mi stopile v oči pri pogledu

na te uboge ljudi. Ti, Mihec, si dobil danes toliko darov, oni tam pa še kruha nimajo.“

„Ubogi otroci, kako jih pomilujem !... Ali pojdeš jutri k njim, teta ?“ vpraša Mihec.

„Pojdem še danes, ker jim hočem na vsak način kaj darovati.“

„Pa ti jaz dam mojega starega konjička in mojo trombo, da jo jim neseš.“

„Ponesem, čemu ne bi ?“

„Ali ne smem iti s teboj ?“

„Upam, da bi mati ne ugovarjala temu ; lahko jo greva takoj vprašat.“

„Pa pojdiva !“

In Mihec skoči k vratom, za njim pa je pohitela teta in Ivica.

Mati je rada privolila. Bilo je že hladno, zato sta se otroka toplo oblekla. Teta je prišla vsakega za roko, in vsi so odšli. Mihec je vzel s seboj trombo, konjiča in bobenček, Ivica pa punčko in jerbasček s sladkorjem. V ulico, kjer je prebivala ubožna družina, ni bilo daleč. Kmalu dospelo tja. Teta se napoti proti stari hiši, odpre nizka vrata ter poveže otroka v majhno, temno sobo. Mihec in Ivica se prestrašena ogledata okrog. Zadehlo je bilo tu tako, da se jima je zdelo, da tu ni mogoče dihati. Gnoloba in vlaga je kar puhtela od sten, na katerih so bile opaziti vodene kaplje. Na ognjišču je bilo črno, niti oglja ali tresak ni bilo videti — znamenje, da ni tu že dolgo nihče kuril. Poleg ognjišča pa je sedelo petero otrok, stiskajočih se skupaj, da jim je bilo topleje. Lica so jim bila bleda, shujšana, oči kalne. Ob eni steni je stala postelja, in v nji je potihoma stokala ženska porumenelega, upadlega lica. Otroci so prestrašeni gledali na prišlece ter

se še bolj stisnili skupaj. Ženska je naposled dvignila glavo z zglavja ter z nasmehom pozdravila gospo Terezijo.

„Kako je tu otožno“, zašepeče Mihec. „Ubogi otroci!“

„Da, ubogi otroci,“ odvrne teta; „povej jim, kaj si jim prinesel. Nemara se nekoliko razvesele.“

Mihec se bojazljivo približa otrokom ter razda med dečke svoje igrače. Bili so baš trije. Njegov zgled je posnemala Ivica ter obdarila deklici. Bleda lica otrok so zardela od veselja; niso pa se znali zahvaliti, ker jih nihče ni naučil vljudnosti. Samo smejali so se Mihcu in Ivici ter nesli materi pokazat darove.

„Bog vam stotero povrni!“ je dejala žena, gledajoč Ivico in Mihca. Pri teh besedah se ji velika solza ulije po uvelim licu. „Sirote!“ je dodala, „sedaj saj za trenutek pozabijo na glad.“

„Teta,“ zašepeta Mihec ter se približa gospé Tereziji, „ali jim smem dati ta goldinar, ki si mi ga dala danes?“

„Saj je tvoj,“ odvrne teta, „lahko storiš ž. njim, kar ti je drago.“

Mihec se približa k ženini postelji ter ji daruje goldinar.

„Naj te blagoslovi Bog, dobro dete,“ reče žena, „naj te najsvetejša Devica varuje vsega hudega!“

Nato se približa teta ter tudi obdaruje bolnico.

„Pošljite starejšega dečka po nekoliko drv in košček mesa,“ je dejala, „ker bo toplota in krepka hrana najboljše zdravilo vaši bolezni.“

Žena je obljubila, da to precej stori. Teta se je poslovila ter obljubila, da drugi dan zopet pride.

„Ako vam ne bo bolje,“ je dejala, „privedemo zdravnika.“

Nato prime Mihca in Ivico za roko in odide domov. Otroka sta šla vso pot zamišljena; nič nista govorila med seboj niti s teto. Ko pa sta odložila toplo obleko, sta sto-

pili teta in mati v sobo, kjer je na mizi že gorela svetilnica. Mihec se približa potihoma teti Tereziji ter jo objame okrog vratu.

„Čemu to?“ ga vpraša teta.

„Zato, ker si me povedla k tem ubožnim otrokom,“ reče Mihec. „Danes zjutraj sem se čutil srečnega, toda sedaj sem še srečnejši. Če pomislim, kako si v tem hipu ti ubogi otroci kurijo na ognjišču ter si kuhajo večerjo, pa mi je tako prijetno pri srcu, kakor mi še nikdar ni bilo.“

Teta in mati objameta Miheca, in mati reče :

„Danes si izpoznal, na kak način Bog plačuje one, ki storé kaj dobrega svojim bližnjim. Stori torej vedno dobro drugim in vsekdar se boš čutil srečnega!“

98. Toplomer ali termometer.

Izmed najnavadnejših izprememb, ki jih opazujemo na telesih, je ta, da so včasih mrzla, včasih topla ali gorka. Zrak ni samo pozimi mrzel, poleti pa topel, ampak v enem dnevu se izpreminja, tako da je v jutro mrzel ali vsaj hladen, popoldne pa toplejši ali celo vroč. Ako pristaviš mrzlo vodo k ognju, postane zaporedoma mlačna, topla in vroča. Toplota kakega telesa poznavamo, ako se ga dotaknemo s svojo kožo. Naš čut nam pove, da je toplota teles izpremenljiva in tedaj različna. Različnost toplote kakega telesa se imenuje toplota ali temperatura. Občutljivost naše kože gledé na toplino ni baš velika : Mrzlo, hladno, mlačno, toplo in vroče je petero stopenj, ki jih razločuje naš čut, pa še to razlikovanje ni zanesljivo ; kajti eno in isto telo se lahko zdi v istem času mrzlo in toplo. Saj vemo, da dostikrat kdo hvali toplo sobo, ako je ravnokar prišel z mrzle ceste, dočim se domačim pri peči ne zdi posebno gorko v izbi.

Ker je često jako važno, da natančneje poznamo toplino kakega telesa, rabimo orodje, ki jo nam napoveduje ne samo natančneje nego naš čut, ampak tudi zanesljiveje. Tako orodje imenujemo toplomer ali termometer, ki ga gotovo vsakdo pozna.

Toplomer služi zdravniku; mnogo obrtnikov potrebuje toplomer, na pr. barvar, pivovar in drugi. Umetni vrtnar uravnava s toplomerom toplino v rastlinjaki in vrtnarskih toplicah. Sploh naj bi ne manjkal toplomer v nobeni hiši.

Ž njim določujemo toplino v svojih stanovanjih; ako se premikamo, bodi $+17^{\circ}$ C., ako pa sedé delamo, $+20^{\circ}$ C., spalnica imej $+15^{\circ}$ C. Važen je toplomer za določevanje topline pri kopelih; kakšno toplino naj ima voda za kopanje, to se ravna po zdravju in čvrstosti života.

Umevno, da poljedelstvo ne more biti brez toplomera, in tudi najmanjši gospodar ga bode dostikrat rabil z velikim pridom. V vsakem hlevu, v malem in velikem treba je pogledati večkrat na toplomer, da se uravna enakomerna toplina, ki njegovim prebivalcem najbolj ugaja. V mlekarstvu in sirarstvu naj bi se ne pograšal toplomer.

H. Schreiner.

99. Megla in oblaki.

1.

Jesensko jutro je. Gosta megla polega se po gozdih, senožetih in vinogradih, da jedva vidiš deset korakov daleč. Solnce bode zdaj in zdaj stopilo izza gor, vendar je še „svet z deskami zabit“, kakor pravijo. Ko se pa prikaže, žari rumeno skoz megle kakor ognjena, okrogla plošča, zakrita z gosto zaveso, in zdi se ti, kakor bi danes ne mogla raztrgati sivega zastora. A čim bolj se dviga v svojem tiru,

tem prozornejše prihajajo megle, in malo časa mine, pa ti veličastno solnce stoji zmagonosno na nebu ter se smehlja kaki zaostali meglici, ki se tudi polagoma izgublja, končno pa popolnoma izgubi.

Megle vidimo vstajati tudi poleti, kadar po močnem dežju solnce zasije na listje različnih rastlin, ki je polno deževnih kapljic. Toda kmalu prevlada solnce, in megle izginejo v nič ; ako pa nenadno gosti oblaki zakrijejo solnce, tedaj se megle rade dvigajo kvišku in se združijo z oblaki. Poznavalci vremena pravijo, da bode iznova deževalo.

Tudi pozimi lahko nastanejo megle ; ako namreč vleče čez mrzlo zemljo topel južnik ali jugozapadnik, ki sta navadno nasičena s hlapi, tedaj se lahko zgodi, da se nekoliko njune vlage izpremeni v majhne vodne kapljice.

Pozimi naznanjajo megle slabo vreme ; jeseni pa imamo pričakovati lep dan, ako v jutro megle krijejo polja.

2.

Med meglami in oblaki pravzaprav ni druge razlike, kakor da so megle doli na zemlji, oblaki pa plavajo visoko v zraku. Kdor je bil na visoki gori, ko je bil nje vrh prebi-valcem doline skrit v oblake, je stal sredi goste megle.

Čuditi se moramo, zakaj vodne kapljice ne padejo vselej na zemljo, ko so vendar težje od zraka. V istini padajo, samo da ne pridejo vselej na zemljo ; padajoč se namreč vodne kapljice segrejejo, ko so dospele v nižje zračne plasti ter se vnovič izpremené v nevidne hlapce. Včasih prav jasno vidimo iz oblakov viseče deževne proge, ne da bi deževalo kje na zemlji. V višini pa nastanejo na mestu padlih vodnih kapljic zopet druge. Na tak način čestokrat oblaki neprenehoma izginjajo in na njih mestu nastajajo drugi. Vsled tega tudi podobe oblakov ne ostanejo nikdar dolgo časa

neizpremenjene. Ako pa se je zrak tudi v višinah zadosti segrel, tedaj izginejo oblaki popolnoma.

Drug pojav, ki ga lahko opazujemo na oblakih, je ta, da ne stoje do malega nikdar na svojem mestu, ampak se malone vedno pomikajo, včasih polagoma, včasih pa kar dirjajo dalje. Oblake ženejo vetrovi.

Dasi so oblaki toliko izpremenljivi, vendar jim je mogoče označiti nekatere oblike. Navadno razločujemo tri glavne podobe oblakov. Mreže ali mrežne so večji del tanki, beli, čopiču podobni traki, plavajoči visoko na sinjem nebu. Včasih so traki skodrani in se mrežasto križajo med seboj.

Kopasti oblaki ali kope se več ali manj poloblasto nakopnicene grmade oblakov, ki so stoječ nizko na nebu, podobne gorovju z bleščečimi vrhi. Majhne, raztrešene okrogle oblake, ki so mnogokrat po redu razvrščeni, imenujemo ovčice.

Plastati oblaki ali plasti so od zgoraj in spodaj vodoravno omejene oblačne plasti.

H. Schreiner.

100. Odkod prihaja potoček.

Globoko v zemlji je bila kapljica vode. Bila je sama, okoli nje je pa bilo temno, to ji ni bilo všeč. Pomikala se je torej dalje. Sreča drugo kapljico in potem še drugih več. Vse so šle ž njo. Ker jih je bilo mnogo, narastla jim je moč, in so rekle: „Luknjo si bomo zvrtele iz zemlje, da bomo mogle gledati svetlo solnce.“ In zvrtele so si luknjico in videle so svetlo solnce in sinje nebo. Kako je bilo lepo! Kar mirovati niso mogle; šepetale so od samega veselja.

To so slišale druge kapljice, ki so bile blizu. Hotele so tudi gledati sinje nebo in so pritekale. „Tu je bister stu-

denček!“ so vpili otroci, ki so stali tam blizu, kjer so privrele kapljice iz zemlje. S prgiščem so si zajemali vode in si gasili žejo.

Vode je pa pritekalo vedno več; vedno več kapljic je vrelo iz luknjice, da kmalu niso imele dosti prostora. Zato so tekle prve dalje, druge pa za njimi. Tekle so med travo mimo rdečih, rumenih cvetic. „Potoček prihaja!“ so klicale cvetice in so ga vabile: „Ljubi potoček, ostani pri nas, igraymo se!“ Potoček pa odgovori: „Ne, ne, dalje moram!“

Tekel je dalje. Kmalu prišumlja od strani drug potoček in reče: „Dobro jutro, bratec, vzemi me s seboj!“ — “Le pojdi z menoj!“ odgovori prvi, in tekla sta skupaj kot potok dalje. Vzela sta potem še drugih potokov s seboj, a ljudje, ki so to gledali, so rekli: „Glejte, iz potoka je postala reka!“

Dokler je bil potoček še majhen, skakali so otroci črezenj. Ko je pa narastel do potoka, niti odrasli niso mogli skakati preko njega; položili so bruno črez in so hodili po brvi z brega na breg. Kaj pa, ko je potok postal reka! Bil je tako širok, da bruna niso več segla od brega do brega; ljudje so si morali postaviti most.

Tupatam je stal mlin ob bregu, in reka mu je vrtela kolesa. Kdor je imel nositi kaj težkega, je naložil svoje breme na ladjo, in reka jo je nesla na svojem hrbtu dalje in dalje do velikega mesta, ali pa celo do širokega morja.

Barthel.

101. Važnost vetrov.

Vetrovi prinašajo iz gorkejših krajev topel in vlažen zrak v hladnejše pokrajine, iz hladnih krajev pa mrzel in suh zrak v tople. Tako nastane nebo sedaj oblačno, sedaj

vedro ; tako se dogaja, da sedaj solnce sije, sedaj dežek gre, da nastaneta sneg in toča, da je včasih hladno o poletju in včasih toplo sredi zime, da so včasih mrazne noči o poletju, včasih južno vreme med zimo. Izkratka : veter dela prav za prav, da se izpreminjata in menjavata v istem letnem času gorkota in mraz, suhota in mokrota ; veter dela vreme.

Vetrovi suše zemljo ; včasih naredi glinasta zemlja vsled suše velike grude, da jo je težko obdelovati. Vetrovi raznašajo sipni pesek in na tak način pogostoma zasipljejo rodno zemljo.

Sadonosniku in žetvam škoduje veter, ako stresa in raztreša cvetje, plodove in semenje. Tako lahko veter v sadonosniku že v cvetju pogubi vso letino. Mlada drevesa je treba privezati k močnim kolom, da jih veter ne upogne. Tudi žito rado poleže vsled močnega vetra.

Mnogo škoduje veter s tem, da raznaša in raztreša plevelova semena in tako onečišča žetve. Tudi škodljive živali lahko veter raznaša na daleč. Silno pogubna trtna uš se prikaže čestokrat hipoma sredi zdravih vinogradov daleč od poprej okuženega mesta. Dolgo si niso vedeli razjasniti, kako je prišla tja. Danes smo se prepričali, da čisto prinese veter te silno lahke živalce v zdrave vinograde.

Pa tudi koristni so nam mnogokrat vetrovi. Čistijo zrak, raztrešajo poleg plevelovih semen tudi semena koristnih rastlin, tako pride marsikatera rastlina na pravo mesto. Vetrovi prenašajo cvetni prah na pestiče in naredé, da se cvetovi oplodé. Zmerne sape je vselej želeti, kadar je grozdje in sadje v cvetu, samo preburna ne bodi ! Po morju in po jezerih goni veter ladje na jadra, in v nekaterih krajih imajo celo mline na veter.

H. Schreiner.

102. Volk in lisica.

Lisica sreča v gozdu volka, ki je ležal ves pobit in žalosten pod grmom in bržkone premišljal o minljivosti vsega posvetnega.

„Dober dan ! Kaj vam pa je, stric, da ste tako žalostni in se držite, kakor bi bila danes pepelnična sredo ? Saj je še predpust.“

„Pri meni se je že davno pričel štiridesetdanski post ; stradam, da bi se kmalu lupil ; saj sem že tako slab, da se mi ne ljubi iti na lov.“

„Če ni drugega kakor lakota, temu se lahko pomaga. Pri gozdarju je danes ženitovanje in vse je že skoro napol pijano. Le hitro na noge in pojdiva tja ; plena nama ne bo zmanjkovalo.“

Volku so se jele sline cediti, up ga pokrepča in oba se napotita proti gozdarjevi hiši, odkoder se je že od daleč slišalo ukanje in ples.

Ko prideta blizu hiše, ga ustavi lisica, rekoč :

„Stojte malo ; morava se pomeniti, kako bi se dal najin naklep izvesti. Menim, da bi bilo tako-le najbolje ; Jaz sem majhna in bom izkusila na kak način priti v hišo. Vam bi pa tega ne svetovala, ampak splazite se v hlev ; tam bi utegnili najbolje opraviti.“

„Je že prav“, reče volk in jo zavije za svislimi proti hlevu. Lisica pa se zmuzne v kuhinjo, in ker je dekla ravno nesla pečenko v hišo, stopi za njo, skoči naglo na klop in odtod za peč. Ker imajo po deželi navado jedila postavljati na peč, je mislila, da najbolje opravi za pečjo, pa se je zmotila. Na peči ni bilo drugega kakor skleda godlje.

Lisica ni veliko marala za godljo ; jedila na mizi so ji mnogo bolj dišala. Zatorej se godlje ne dotakne, ampak

premišlja, kako bi spravila goste izza mize. Na zadnje si jo izmisli.

Ravno ko stopi dekla zopet v hišo, zavpije lisica za pečjo : „V hlevu je tat.“

Svatje so si mislili, da jim je povedala to dekla ; planejo izza mize, in lisica ostane sama v hiši. Hitro je na mizi in pojé naglo, kar ji je najbolj dišalo. Ko se najé, skoči zopet za peč, potakne glavo v godljo in šine skozi okno.

Medtem pa zasačijo svatje v hlevu tatú in ga neusmiljeno bijejo. Naposled jim vendar uide in ves polomljen jedva privleče zadnji konec do gozda.

Tukaj ga že čaka lisica in popraša z milim glasom : „Kako ste opravili, stric ?“

„Opravil sem, da se Bogu smili. Saj vidiš, da so mi ves zadnji konec stolkli. Stavim, da ni več cele koščice v njem. Ravno sem jel dobro trgati ovce, kar me zasačijo.“

„O kaj ti ! Ti si še dobro opravil proti meni, ali jaz, jaz ! Le poglej mojo glavo, kakšna je. Tako so mi jo zbili, da mi že povsod gledajo možgani iz nje“.

Volk pogleda lisico, in ko vidi, da je res hudo zdelana, pozabi nekoliko svoje lastne bolečine. Nekaj časa gresta tiho naprej ; potem povzame lisica besedo in reče : „Ne morem več dalje, nesite me !“

„Kaj, da bi te jaz nosil ! Saj sam komaj grem. Iz tega ne bo nič“. Ali lisica mu ne da miru. Ker ga tolikanj lepo prosi, se je naposled usmili in ji reče : „No, pa naj bo ! Pa le na vrat sedi, ker imam križ ves razbit.“ Lisica sede in volk jo nese po gozdu naprej. Črez nekoliko časa začne lisica govoriti : „Bolnik zdravega nese, bolnik zdravega nese.“ — „Kaj mi govoriš ?“ zagrmí volk : „Če si zdrava, pa brž doli !“

„O dobrotljivi striček, saj sem le mislila reči : Zdravi bolnika nese. — Zdaj vsaj vidite, kako sem zdelana, da že

ne vem, kaj govorim.“ Volk ji verjame in jo potrpežljivo nese dalje. Ko prideta do mlake, začne lisico žejati.

„Stojite malo ; tako me žeja, da se moram tu malo ohladiti.“ Ko se napije, reče volku : „Glejte, hleb sira leži v vodi. Lahko ga dobiva, toda vodo morava poprej izpiti.“ Bila je namreč polna luna, ki se je videla v mlaki. Volku je dišal sir ; zatorej začne piti in toliko časa pije, da počí. Lisica si pa izmije godljo z glave in se veseli, da je speljala strica volka na led.

Fr. Erjavec.

103. Kako so se vetrovi med seboj prepirali.

Vetrovi so se prepirali, kateri izmed njih je najboljši. Vsak našteva in hvali svoje dobre lastnosti.

Jug pravi : „Jaz prinašam toploto, da se more sneg stopiti, da cvetice rastejo in cveto, in da sad zori.“ — Sever reče : „Jaz prinašam ljudem zdravje“. — Zapadnik se hvali da prinaša dež, in iztočnik, da čisti zrak.

Tako so se dolgo prepirali, in ker se niso mogli zediniti, kateri je najboljši, razporede se na štiri letne čase. Jug je vzel poletje, sever zimo, zapadnik jesen in iztočnik pomlad.

J. Majcige

104. Tat na vrtu.

Šel je mužik k vrtnarju kumar krast. Priplazi se do njih in nabiraje jih, premišlja : „Odnesem vrečo kumaric in jih prodam ; za ta denar si kupim kokoš. Kokoš mi nanese jajca in začne kvokati. Nasadim ji, ona jih izvali in izvodi mnogo piščet. Piščeta izkrmim in prodam. Kupim si prešiča-svinjko. Svinja mi vrže pujskov ; pujske prodam, kupim konjiča — kobilico. Kobilica se ožrebi. Izredim žrebe in ga prodam ; kupim si hišo in napravim si vrt.

Napravim si vrt in nasadim kumaric ; a ne bom pustil, da bi jih kradli. Močno stražo jim postavim ; najmem čuvajev, pošljem jih k kumaram in tudi sam pojdem tja in bom klical : „Ej, čuvaji, le bolj čuvajte !“

Mužik se je bil tako zamislil, da je docela pozabil, da je na tujem vrtu, in zavpije na vse grlo. Čuvaji so to začuli, priskočili, tatú zgrabili in našeškali.

Wester Josip.

105. Palček in orel.

Ptiči so hoteli imeti kralja in so sklenili, da naj bode tisti njih kralj, ki vzleti v najvišjo višavo. Vsi ptiči se vzdignejo in tudi palček je mislil, da ne sme zaostati. Ali revče je dobro vedelo, da se v letanju ne more meriti z drugimi ptiči ; zato je poskusil z zvijačo priti do najvišje časti. Moj palček, ne bodi len, smukne pod letečega štrka in se skrije med perje, česar pa štrk še zapazil ni. Ptiči leté in leté vse više in više, ali sčasoma opešajo drug za drugim ; nazadnje se samo še orel in štrk zibljeta v zraku. Naposled jame tudi štrk pešati. Zdajci pa mu izleti izpod perja palček in se drzne meriti z orlom. In glej, orel res omahuje, palček ga premaga in hoče biti kralj. Toda ptiči, zvedevši njegovo prevaro, so ga hoteli ubiti in bi ga tudi bili, da se jim ni o pravem času izmuznil in skril v mišjo luknjo. V njegovo sramoto so mu pa zdeli ime kraljiček, kakor ga tudi imenujejo pri nas semtertja.

Fran Erjavec.

106. Poletni večer.

Lej, solnce zahaja,
zapušča zemljo,
vrhovje le gaja
in gór je svetlo.

In kosci, ženjice
sem s polja gredó,
fantiči, deklice
prijetno pojó.

In slavčevo petje
po logu doni,
v te glase zaplétje
še múrin : Čri, čri !

S planine ženejo
pastirci govéd,
na piščle pojejo
med čedami sréd.

Iz dimnikov skaka
visoko že dim,
večerja pa čaka
pripravljena vsim.

Noč tiha pokrije
zdaj trudno zemljó,
da vsak se počije
za delo novo.

Valjavec.

107. Miško in vrabci.

Miško je bil malopriden deček, ki je vedno lovil vrabce. Nekega dne jih je naložil toliko, da ni znal, kam bi jih dejal. Ne premišlja dolgo ; vrabce dene v klobuk in ga hitro pokrije na glavo. Ko se je vrnil domov, ga sreča neki popotnik, ki ga prijazno pozdravi. Ali naš Miško gre dalje, kakor da bi ne bil slišal popotnika. Popotnik si misli : „To so pač čudni ljudje ; ako jih pozdraviš, so gluhi in ti ne odzdravijo.“

Črez nekaj časa sreča malopridnega dečka gospod župan z občinskim pisarjem. Tudi tega Miško ne pozdravi. Župan se razjezi ter zapove svojemu pisarju, naj stopi za Miškom in ga opomni vljudnosti. Pisar tebi nič, meni nič stopi k Mišku, mu potegne klobuk z glave, in — vrabci so veselo zleteli.

Pisar, župan in drugi ljudje, ki so videli to, so se smejali iz vsega grla malopridnemu dečku in mu dali ime : Vrabčev Miško. Od tega časa pravijo ljudje vsakemu, ki ne pozdravlja starejših, da ima vrabce pod klobukom.

Vrtec.

108. Popotnik.

Popotnik pridem črez goró,
od doma jemljem že slovó,
in kamor se okó ozré,
povsod se mi nov svet odpré.
Tud' tukaj solnce gre okrog,
dolino vidim, hrib in log ;
pa solnce naše bolj blišči,
in hrib naš lepše zeleni.

Tud' tu cvetó cvetičice,
po njih šumé čebelice ;
pa naših rož je lepši cvet,
čebelic naših slajši med.
Skoz mesta hodim in vasi,
povsod drugač' se govori ;
nikogar tujec ne poznam
in med ljudmi povsod sem sam.

Dežela ljuba, kje ležiš,
ki jezik moj mi govoriš ?
Kjer znanci moji še živé,
prijatelji moji v grobih spé ?
Zdihujem, vprašam vedno : kje ?
Prijatelji ! k vam želi srcé ;
peroti lahkih si želim,
da k vam domóv ko ptič zletim.

J. Strel.

109. Mladost v pregovoru.

Človek kaže v mladosti, tkaj hoče biti v starosti. —
Česar se Anžek ni učil, tudi Anže ne zna. — Česar se Janezek
navadi, Janez se ne odvadi. — Starost je priča, kako je

kdo preživel mladost. — Mladost svobodna, malokdaj dobra. — Pitni bratje v mladosti, siromaštva svatje v starosti. — Mlad lažnik, dorastel tat. — Če hočeš star se odpočiti, moraš mlad se potruditi. — Kdor za mladih dni ne skrbi, v starosti trpi. — Komur je leskovec teknil v mladosti, se bo potegnil zanj v starosti. — Dokler je drevo mlado, lahko ga pripogneš, kamor hočeš. — Pomlad in mladost sta enakih lastnost'. — Mladina brez rdečih lic, pomlad brez cvetic. — Mladost je norost; črez jarek skače, kjer je most. — Mladina novi svet preveč čisla, starega pa zanemarja.

110. Vijolica in trn.

Košato je stal za mejo cvetoč trn; lepo skrito je vijolica pod trnom cvetela in dišala. Trn je pa vijolici bahato dejal: „Zakaj te ljudje tako radi iščejo in te tako za ljubo imajo? Saj te še lahko najti ni, ker pod grmovjem in za mejami čepiš, ti majhna paglavka, ti!“ Ponižno je dišeča vijolica odgovorila napuhnežu: „V tihoti in nizkoti ohranjam jaz svojo dragoto in lepoto, katera tako daleč okrog lepo diši, da me vsi željno iščejo in radi devajo v svoja nedrija; tebe se pa vsakdo izogne in te s polja in ledin poseka in sežge. Pač boljše je, na skrivnem žlahtno dišati in čedno cveteti nego ljudi ošabno pikati in potem v ognju zgoreti.“

A. Slomšek,

111. Varuj se laži.

Neki prileten kmet iz Poljan je šel iz daljnega sejma domov. Ker je živino dobro prodal, je veselo korakal po cesti.

Na potu ga sreča drug kmet, ki je imel svoje posebno veselje, ako je mogel koga prav debelo nalagati.

«Dober dan, stari!» tako pozdravi veselega priletnega kmeta. Ta mu odvrne takisto in reče: «Hvala lepa, mladič! Kaj pa je novega?» — «Novega že, pa nič dobrega», pravi mu mladi; «ravno pridem iz Poljan, kjer je danes zjutraj pogorelo deset hiš.»

«Za božjo voljo, človek! Ali je to resnica?» zavpije priletni kmetič. Šaljivec mu pa resno reče: «Seveda, čemu bi neki lagal? Saj sem sam pomagal gasiti. Ves gorenji kraj je pokončal ogenj.»

Ko je to slišal priletni kmetič, čegar hiša je stala na gorenjem kraju Poljan, strašno je zaječal, zvrnil se na tla in mrtev obležal. Vsled strahu ga je zadela kap in naglo je končal svoje življenje.

To se je zgodilo zaradi jedne same laži v šali. Tudi takih laži se moramo varovati. Vsaka laž je greh in privede človeka v nesrečo.

František Rup.

KAZALO

Stran

1. Zaprta (Andrej Rape)	3
2. Dolgi prsti (E. Gangl)	7
3. Šota, rjavi in črni premog (Fr. Erjavec)	10
4. Težnost in teža (H. Schreiner)	11
5. Apnenec	12
6. Zakaj se cigani potepajo po svetu (J. Trdina)	13
7. Božična pesem (Fran Levstik)	13
8. Izparenje in hlapenje (H. Schreiner)	17
9. Kako uporabljamo slabe in dobre toplotne prevodnike (H. Schreiner)	18
10. Kako so nastali kapniki (Fr. Erjavec)	19
11. Dobava kuhinjske soli (Fr. Erjavec)	20
12. „Prijatelj“ in senca (S. Gregorčič)	21
13. Sam (S. Gregorčič)	21
14. Dobra Vanda	22
15. Prenaglo delo	23
16. O človeku, ki je padel v vodo (St. Vraz)	25
17. Nagrada potrpežljivosti	26
18. Vile (Po J. Trdin)	29
19. Odkod so psi (Janez Trdina)	30
20. Uganka (Josip Stritar)	31
21. Učeni sin (Josip Wester)	31
22. Danici (Valjavec)	32
23. Lastovka (Franjo Marn)	32
24. Pedenj-človek in laket-brada, kako sta se metala (Fr. Levstik)	36
25. Bodi vljuden (P. A.)	36

26. Dež (J. Stritar)	37
27. Prekratko spanje (E. Gangl).....	38
28. Ljubezen do domovine (P. G.).....	39
29. Tvoj kralj	40
30. Lažnjivi prijatelj	40
31. Znamenje (S. Gregorčič).....	42
32. Pes in mačka (A. Slomšek)	43
33. Sekire in drevje (A. Slomšek).....	44
34. Pes, volk in lisica v pogovoru.....	44
35. Barčica (O. Zupančič)	44
36. Zima (J. Stritar).....	45
37. Balada o božični noči (A. Aškerc)	46
38. Petelin (J. Ogrinc)	46
39. „O bella Napoli — addio!“ (A. Aškerc)	50
40. Dihanje	51
41. Oblaček (O. Zupančič)	53
42. Velikani (J. Trdina).....	54
43. Zimska vožnja (F. Gestrina)	56
44. Sreča (Janja)	57
45. Potok in morje (A. Aškerc)	58
46. Ciprese (A. Gradnik).....	59
47. Cezar Battisti.....	59
48. Lev na lovu (Fr. Erjavec)	61
49. Vezuv (Po A. Zupančiču)	63
50. Neskončnost sveta (P. Grošelj)	66
51. Čudna skrinjica	68
52. Marljivi hčerki	69
53. Andrejčkovo darilo	72
54. Francek in oven	75
55. Pomladanski dan (Fr. Erjavec)	76
56. Rosa in slana (H. Schreiner)	79
57. Zrak in naše zdravje (H. Schreiner)	80
58. Deklica in razbojniki (J. Wester)	81
59. Krt modrijan (D. Kette).....	82
60. Pomlad (J. Stritar)	82
61. Bedak	83
62. V hladnici (F. Gestrina)	83

63. Orač (M. Vilhar)	84
64. Kup in prodaja.....	85
65. Aleksander Veliki	86
66. Rimska cesta (F. Levstik)	89
67. Brata Bandiera	90
68. Iz devete dežele (E. Gangl)	91
69. Izpokorjeni kmelič (J. Barle)	94
70. Zlati maj je tu! (J. Krulcec).....	94
71. Josip Garibaldi.....	96
72. Nuna in kanarček (Fr. Prešeren)	97
73. Lev in komar (J. Stritar)	98
74. Zidarček je nevarno bolan (Po E. de Ami- cis-u).....	99
75. Pridnost in lenoba v pregovoru	101
76. Plička vesela.....	102
77. Bela roža.....	103
78. Štefčeva žalost.....	104
79. Vrana poje: korenjak! (Fr. Levstik).....	106
80. Kmet svojemu sinu	107
81. Vol in konj (Podgoriški).....	108
82. Grm (Fr. Levstik).....	108
83. Dva zajčka (T. Jadviga poslov. Podravski)..	109
84. Kraška roža (Fran Gestrin)	110
85. Sama (E. Gangl)	111
86. Viktor Emanuel II.	112
87. Rajska ptica (J. Trdina)	113
88. Ne krađi (Frančišek Rup.).....	116
89. Vrtnica (M. Kišpatič)	116
90. Kraljiček (J. Stritar)	119
91. Opice (Fr. Erjavec)	119
92. Nazaj v planinski raj (S. Gregorčič)	121
93. Na egiptovski piramidi (J. Karlin)	122
94. Čebela in muhi (J. A. Krylov — J. Vesel)....	123
95. Drobtinice (J. Stritar).....	124
96. Nauk (A. Slomšek).....	125
97. Srečni Mihec.....	125
98. Toplomer ali termometer (fl. Schreiner)	129

99. Megla in oblaki (H. Schreiner)	130
100. Odkod prihaja potoček (Barthel)	132
101. Važnost vetrov (H. Schreiner).....	133
102. Volk in lisica (Fr. Erjavec)	137
103. Kako so se vetrovi med seboj prepirali (J. Majciger).....	137
104. Tat na vrtu (J. Wester)	137
105. Palček in orel (Fran Erjavec).....	138
106. Poletni večer (Valjavec)	139
107. Miško in vrabci (Vrtec)	139
108. Popotnik (J. Strel)	140
109. Mladost v pregovoru	140
110. Vijolica in trn (A. Slomšek)	141
111. Varuj se laži (Frančišek Rup.)	141

